

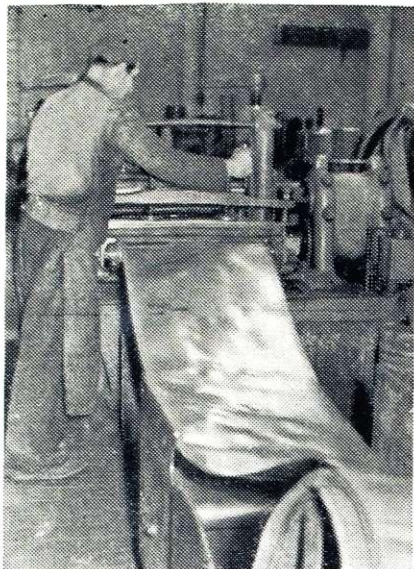
ŽELEZAR

MESEČNIK
DELOVNEGA
KOLEKTIVA
ŽELEZARNE
JESENICE

LETO III.

SEPTEMBER 1954

ŠTEV. 7-8

Leto III. — Septembar 1954

ŠTEV. 7-8

Izdaja Upravni odbor

Železarne Jesenice

Ureja uredniški odbor

Odgovorni urednik: Bojan Čebulj,

Jesenice, Fužinska 12

Naslov uredništva:

Uredništvo »Železarja« — glavna

pisarna — Železarna Jesenice —

Tov. tel. 394

Tisk: Gorenjska tiskarna Kranj

Kljišiji: Tiskarna »Ljudske pravice«,

Ljubljana

Naklada 6900 izvodov

Idealna zakonska žena

— Si slišal, Janez? Pavel je menda poročil sijajno ženo. Prvorstna fizkulturnica, avto vozi, ko rojen dirkač, igra na violino in klavir, zna stenografijo, piše na pisalni stroj in govori tri jezike.

— No, če je res, potem je Pavel res lahko srečen mož!

— To ti pa ne morem reči, kajti odkar se je poročil, ga nisem videl več. Zavzet je s hišnimi in gospodinjskimi opravki!

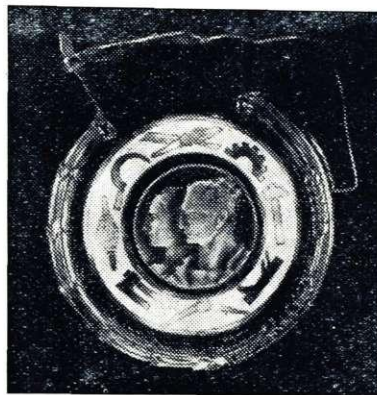
Zamotan problem

— Očka, povej, zakaj moške imenujejo močnejši in ženske šibkejši spol.

— Sinko moj, to pride od tega: šibkejši pol je ponavadi močnejši zaradi šibkosti močnejšega napram šibkejšemu.

Ponosni smo in obljubljam

V OKVIRU SLOVESNOSTI OB 85. LETNEM JUBILEJU USTANOVITVE ŽELEZARNE IN OBČINSKEGA PRAZNIKA JESENIC JE NA SLAVNOSTNEM ZBOROVANJU NA ŠPORTNEM IGRIŠČU PODMEŽAKLJO PREDSEDNIK LJUDSKE SKUPŠČINE LRS TOV. MIHA MARINKO ODLIKOVAL DELOVNI KOLEKTIV ŽELEZARNE JESENICE Z ORDENOM DELA I. STOPNJE ZA ZASLUGE PRI IZPOLNJEVANJU DRUŽBENIH NALOG V NAŠI NOVI SOCIALISTIČNI STVARNOSTI. V IMENU DELOVNEGA KOLEKTIVA JE

SPREJEL VISOKO ODLIKOVANJE PREDSEDNIK CENTRALNEGA DELAVSKEGA SVETA TOV. SMOLEJ IN SE ZANJ TUDI ZAHVALIL.

TO VISOKO ODLIKOVANJE JE V PONOS SLEHERNEMU ČLANU NAŠE DELOVNE SKUPNOSTI, KI BO TUDI V BODOČE ŠE NAPREJ ZASTAVLJALA VSE SILE, DA IZPOLNI VSE ZADANE NALOGE IN OBVEZNOSTI DO NAŠE SOCIALISTIČNE SKUPNOSTI IN DOMOVINE. PREJETO VISOKO ODLIKOVANJE ZA DELOVNE USPEHE NAM NAROČA, DA TUDI V BODOČE IZPOLNIMO VSE ZAUPANJE NAŠE LJUDSKE OBLASTI IN GOSPODARSKO-POLITIČNIH FORUMOV, KI GA IMA V NAS PRIDELOVALCIH OSNOVNE EKONOMSKE SUROVINE — ŽELEZA IN JEKLA. ZATO OBLJUBLJAMO, DA BOMO VESTNO IN Z VSEM ELANOM IZPOLNJEVALI VSE OBVEZNOSTI NAŠEGA PODJETJA PO SVOJIH NAJBOLJŠIH MOČEH Z ZAVESTJO, DA BOMO TAKO KREPILI GOSPODARSKO IN POLIČNO MOČ NAŠE LEPE SOCIALISTIČNE DOMOVINE.

Železarna in Jesenice so lepo proslavile 85. obletnico obstoja našega podjetja in 1. občinski praznik

SLAVNOSTI V ZADNJIH DNEV JULJA V POČASTITEV 85. OBLETNICE ŽELEZARNE JESENICE IN 1. AVGUSTA — OBČINSKEGA PRAZNIKA MESTA JESENICE SO PONOVRNO DOKAZALE VISOKO POLITIČNO ZAVEST, USTVARJALNO SPOSOBNOST IN ZMOGLJIVOST DELOVNEGA LJUDSTVA JESENIC IN OKOLICE NA VSEH PODROČJIH DRUŽBENEGA UDEJSTVOVANJA. — RAZSTAVE, PRIREDITVE IN TEKMOVANJA SO POKAZALA STARO TRADICIJO ŽELEZARSTVA NA JESENICAH IN SEDA-

NJO DELOVNO ZMOGLJIVOST IN USPEHE ŽELEZARJEV IN VSEH DELOVNIH LJUDI JESENIC, KAKOR TUDI NJIH USPELO UDEJSTVOVANJE NA PODROČJU KULTURE, FIZIKULTURE IN OSTALEGA. SLAVNOSTNI DNEVI OB 1. AVGUSTU LETOS BODO OSTALI LEP, NEPOZABEN PRAZNIK IN KAŽIPOT K NOVIM IN NOVIM USPEHOM BORBENE SKUPNOSTI DELOVNEGA LJUDSTVA ŽELEZARSKIH JESENIC POD ZASTAVO REVOLUCIONARNE ZK IN VODSTVOM NAŠEGA MARŠALA TITA.

Visoki gostje, član Izvršnega sveta FLRJ tov. Leskošek Franc - Luka, član Izvršnega sveta FLRJ tov. Svetozar Vukmanović - Tempo, predsednik Ljudske skupščine LRS tov. Miha Marinko in predsednik Izvršnega sveta LRS tov. Boris Kraigher, v spremstvu sekretarja OK ZKS tov. Zlatnerja, glavnega direktorja ŽJ tov. Ropreta Viktorja in sekretarja MK ZK tov. Arha Franca pred našo železarno.

JUBILEJ JESENIŠKE ŽELEZARNE

Glavni direktor Železarne Jesenice
tov. Ropret Viktor

(Referat glavnega direktorja Železarne Jesenice tov. ROPRETA VIKTORJA na slavnostni seji delavskih svetov in političnih organizacij Železarne.)

Pogled jeseniškega kovinarja je bil in je ostal vedno uprt v bodočnost, ki jo gradi in kuje z vso vnemo in ljubeznijo do rodne zemlje ter z vso žilavo odpornostjo, da bi dal socializmu pravo, iskreno in idealno vsebino. Sredi dela in zasnov pa smo se danes ustavili za hip, da pogledamo nazaj na pot, po kateri je hodil jeseniški kovinar zadnjih 85 let. Tri generacije so se v tej dobi zvrstile na fužinah in v delavnicah na Savi od leta 1869, da so od zastarelih fužin ustvarile in zgradile moderno železarno, ki jo danes mi izpopolnjujemo in dovršujemo.

Težka in naporna je bila ta pot. Polna bojev in žrtev, dramatičnih zapletljajev in trpkih razočaranj. Uspehi so se vrstili za neuspehi. Vojne vihere so grozile, da uničijo, kar je bilo ob pomanjkanju in z muko v desetletjih težkega dela ustvarjenega. Tuji kapitalisti so gospodarili in bogateli na plodovih dela gorenjskega kovinarja. Toda naš kovinar je ostal trd in neomajen. Vztrajal je na svoji zemlji, kljuboval nevarnostim in prenašal s

pogumno odločnostjo udarce usode. Boril se je pogumno tudi tam, kjer bi rekel naš veliki pesnik Prešeren, „da ni bilo upa zmage“.

Končno je dosegel v svobodi svoj cilj, da je delovna skupnost prevzela upravo železarne, cilj, ki mu je dajal desetletja svojo življenjsko silo, posvečal vso svojo delavnost, požrtvovalnost in zanj ustvarjal s spretnostjo svojih rok. Skušal bom podati vsaj bežno sliko velikih dogajanj, ki so se odigravala v zgodovini naše železarne.

I. FUŽINE PRED STO LETI

Ko je leta 1848 marčna revolucija strmoglavila fevdalizem, ki je skozi stoletja tlačil naše ljudstvo, odpravila podaništvo in tlako, in ko se je pričela graditi na slovenskih tleh prva železnica od Maribora proti Ljubljani in pozneje dalje proti Trstu, so naše gorenjske fužine ostale ob strani, daleč od novih prometnih zvez, osamljene in prepuščene svoji usodi. Dva dolga desetletja so se morale boriti in čakati na trenutek, da se je končno leta 1869 po prizadevanju kamnogoriškega rojaka dr. Lovra Tomana zasadila prva lopata za gradnjo gorenjskih železnic, ki je tudi fužine na Savi in Javorniku povezala z daljnim svetom. S tem je

5

prenehala romantična doba starih tovarnikov, ki so preko Baškega sedla nad Bohinjsko Bistrico po strmoglavih stezah nosili tovore železnih izdelkov gorenjskih fužin v tujino in se z dobrim denarjem vračali domov.

Fužine, ki so takrat delovale v Bohinju, v Bistrici, na „Starem kladvu“, ali na današnjih Starih fužinah, na Pozabljenem, v Radovni, v Globokem, v Mojstrani, na Plavžu, na Savi in na Javorniku so bile v rokah trgovskega plemstva Zoisov, ki so si z delom kovinarjev in s spretnimi kupčiji za drag denar kupili na avstrijskem dvoru plemiške naslove, in doseljenih meščanskih podjetnikov Ruardov, ki so iz Belgije preko Dunaja prišli v naše kraje. Njihove fužine že davno niso bile več na višini časa in tehnike. Tudi niso donšale bogatih dohodkov kot nekdaj. Delalo se je na zastarelih napravah po stari tradiciji od polnoči do poldneva in do polnega izčrpanja fizičnih sil.

Od železnice so naivni ljudje pričakovali, da bo prinesla v deželo že kar sama po sebi blagostanje in uživanje v brezdclju. Prinesla pa je le tuje izdelke, ki so bili za oko zelo privlačni in poceni, po kvaliteti pa mnogo slabši. Gorenjci so tedaj začeli opuščati domače sukno in jerhovno in tuji industrijski izdelek je potom sejmov začel pre-

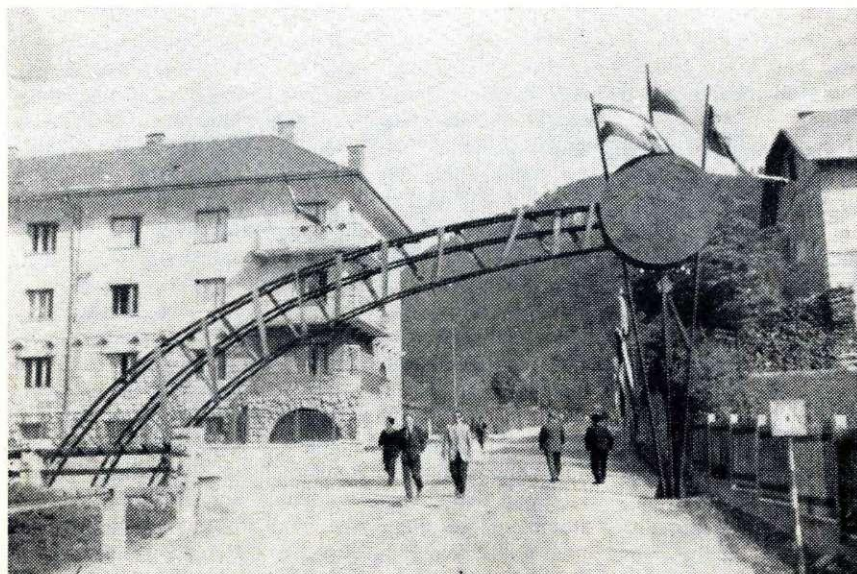
91

plavljati naša tržišča. Tudi v železarstvu se je močno občutil nagli prehod. Gorenjskim fužinam so bile vojne, francoska okupacija, marčna revolucija in državljanska vojna, ki ji je sledila v Italiji in na Ogrskem ter inflacija, katero so povzročile vojne, zmedle prejšnje trgovske zveze in odvzele po izgubi Benečije 1866 ter po pogodbi z Madžarsko l. 1867 možnost izvoza na ona področja, kamor je skozi stoletja odtekalo gorenjsko železo. V njihova stara izvozna področja v Sredozemlju je prodrła švedska, belgijska in angleška konkurenca.

Delo na naših fužinah je pod silo konkurence pričelo zastajati, zaslužek delavstva je postal nereden. Na podeželju se industrijsko delo tedaj ni čislalo in rado prepuščalo doseljencem. Zaradi razsipnega življenja velikih družin podjetnikov in njihovih meščanskih razvad, za katere se je trošilo mnogo preko donosa, ki so ga dajale fužine, so železarne zabredle v dolgove in lastniki niso imeli več denarja niti kredita, da bi gradili naprave, ki jih je zahtevala tehnična revolucija v železarstvu in prehod na množično proizvodnjo. Otvoritev železnice je ta razvojni proces pospešila in tako nastaja z letom 1869 doba velike prelomnice, ki je zahtevala koncentracijo proizvodnje in delovnih kolektivov. Nova odkritja in izumi so zahtevali, da se opusti preživel način pridobiva-

Za naš jubilej so številna domača in tuja podjetja poklonila mnogo lepih daril, od umetniških slik do spominskih albumov, ki zdaj krasijo sobo Upravnega odbora.

Jesenice so bile v času slavnosti lepo okrašene z zastavami in zelenjem, posebno lep pa je bil železni slavalok na glavni cesti tik pred Železarno.

nja jekla, ki se ga je bil gorenjski železar naučil od svojih prednikov in ki ga je bil vajen od mladih nog.

II. PREDZGODOVINA ŽELEZARSTVA NA GORENJSKEM

Pogrešno bi bilo domnevati, če praznujemo letos 85. letnico železarne na Savi, da je železarstvo v teh krajih nastalo komaj pred dobrim 85 leti. Zgodovinski dokumenti dokazujejo, da je na Savi obstojala topilnica železne rude z urejenim rudarskim obratom že pred 573 leti. Po listini, ki jo hrani Državni arhiv v Monakovem je prejela tališnica in pretopilnica na Savi od grofa Ortenburškega 24. avgusta 1381 poseben rudarski red, kar priča o znatnem obsegu in visoki stopnji razvoja železarne na Savi. Na Savi so talili siderite, ki so jih kopali v rovih na Planini pod Golico ter rjavi železovec, izpod Stola in mangansko rudo z Begunjščice. Nedavno je prejel naš tehniški muzej fotografske posnetke dokumentov iz monakovskega arhiva z overjenim izdanjem rudarskega reda ortenburškega in celjskega grofa, ki ga lahko vidite na razstavi v Ruardovi graščini.

Skozi stoletja je na Savi živela tradicija železarskega dela, ki je prehajala iz roda v rod. Ob skromnem zaslužku je koval savski kovinar iz rudnega bogastva, ki ga je zbiral naš rudar na pobočju Karavank, Triglavskega pogorja in Jelovice, savsko jeklo, ki je slovelo daleč po svetu in izdeloval iz njega dragoceno orodje in orožje. Od njegovega dela so bogateli kovaški mojstri, ki so se posvetili kupčiji in si kupili grofovске naslove, pa končno zaradi svoje zapravljivosti tudi propadli. Le sloves dela jeklarne na Savi in jekla, ki so ga znale skovati žuljave roke gorenjskega železarja, se je obdržal in preživel vse krize.

Toda zgodovina gorenjskega železarstva je še mnogo starejša in sega v prazgodovinsko dobo, daleč pred našim letoštetjem. Noriško železo je slo-

velo že v rimski dobi in stari rimski zgodovinarji poročajo o njem. Odkopana tališča, najdeni kovanci in orodje, ki ga je odkril prvi na Ajdovem gradu v Bohinju in pozneje na drugih mestih v Zgornji dolini znani dunajski geolog A. von Morlot skupno z ravnateljem Zoisovih železarn v Bohinju že leta 1849, nam pričajo, da je železarstvo v naših krajih obstojalo že pred dvema tisočletji in da je bilo v silovitih bojih ob razpadanju rimskega cesarstva in preseljevanja narodov med tretjim in četrtem stoletjem porušeno in uničeno. Toda živa potreba po železu je kmalu zopet pripeljala do tega, da so tališča železa ponovno oživila. Odkopavanja univerzitetnega profesorja dr. Walterja Schmida v Bohinju in v Nomenju, so obogatila naše znanje o stari zgodovini topilništva in potrdila obstoj visoko razvitega železarstva v naših alpskih dolinah. Tudi novejša odkritja stare vetrne peči nad Kropo in najnovejša odkritja talilne peči v Karlovem rovu na Planini pod Golico so nadaljnji dokazi razvitega plavžarstva v historični dobi.

Osrednji državni arhiv v Ljubljani in dvorni arhiv na Dunaju hranita bogate zbirke listin o rudarjenju in topilništvu na Savi in Javorniku, kjer so še ob koncu preteklega in na pričetku tekočega stoletja goreli plavži in pudlarske peči, ki so se morali pozneje umakniti dinamičnemu širjenju modernega železarstva.

O Savskih jeklarnah piše v svojih zgodovinskih delih „Die Ehre des Herzogtums Krain“ (Čast vojvodine Kranjske) naš domači zgodovinar Wajkart Walvazor leta 1689. Pozneje je francoski učenjak Baltazar Hacquet leta 1788 obdelal v svojih knjigah „Oryctographia Carniolica“ (Kranjski krajepis) poleg rudarske plati, v kateri je kot mineralog in petrograf prvi kritično ocenil rudno bazo gorenjskih železarn, prav posebno tudi tehnično plat tedanjih fužin ter njih ustroj in način dela. Najznamenitejše delo o zgodovini železarstva pa

ga jubilej obhajamo. Savski železar je že tedaj bistro doumel zahtevo časa in razvoja tehnike in samo čakal na priliko, da se vključi v ritem moderne tehnike in njenih pridobitev.

Dograditev gorenjske železnice je olajšala in pospešila ta razvoj in dala Savi kot matici in prometnemu križišču še močnejši povdarek. Železnica je pospešila izvoz izdelkov preko Trsta na srednji in bližnji vzhod in preko Siska v balkanske dežele. Pod firmo industrijske družbe pozneje združene tržiške jeklarne so imele po tiskanem poročilu Trgovske in obrtne zbornice v Ljubljani že leta 1857, ko še ni bila stekla železnica proti Trstu, močan izvoz jekla za orožje, ki so ga v zabojih pošiljali v Cadix, Konstantinopel, Bombay,

s primesjo manganske rude z Begunjščice, katere pomen in važnost za trdotenje železa je vedno bolj spoznaval. Po dolgotrajnih in naporih poskusih mu je uspelo, da je v plavžu na Javorniku pridobil prvi feromangan. Pantzovo odkritje je bilo za tedanji tehnični svet prava senzacija. Železarna je zaslovela po vsem svetu. Dotlej so namreč znali pridobivati feromangan le v talilnih loncih in to v zelo malih količinah. Dunajski tehniški muzej hrani v spomin na to veliko odkritje za tehnični napredek še danes model javorniškega plavža, v katerem je bil pridobljen leta 1872 prvi feromangan. Železarna si je s tem zagotovila v zgodovini železarstva pozicijo pionirja in sloves tehničnega izumitelja. Plavža na Javorniku in na

Jeseniški orkester in pevci pod taktirko tov. Kleča Rada so na slavnostni akademiji v petek 20. VII. zvečer pokazali visoko kulturno stopnjo glasbene ustvarjalnosti jeseniškega železarja.

Palermo, Rio de Janeiro, Pernambuco, Bahio, New York, Havano in Valparaiso. Z njihovo združitvijo je pridobila Sava najjačji kader jeklarskih specialistov. To je bila doba klasičnega liberalizma in privatnega podjetništva, ko so bančniki v obliki delniških družb pridobivali prevlado nad gospodarstvom. V tej dobi je nastala kot tretja delniška družba tudi Kranjska industrijska družba, ki se je prvotno pečala z žitno trgovino in izvozom mlevskih pridelkov, pa je pozneje odkupila fužine in upala, da bo ob pridnosti gorenjskih železarjev in rudarjev in pri nizkih mezdah lahko črpala bogato rento iz donosa fužin.

V. ODKRITJE FEROMANGANA — SVETOVNI SLOVES ŽELEZARNE

Ob združitvi uprave in vodstva fužin je v samih obratih ostalo zaenkrat vse pri starem, pozneje pa je pričela selitev pasivnih obratov na Jesenice, kjer so bili dani najugodnejši pogoji za dovoz rude od Savskih jam, od Starih jam, z Bevšce, oglja iz Pokljuke in iz gozdov gornjesavske doline. Prvi tehnični direktor združenih železarn vitez Lambert Pantz se je nenehno trudil in delal poskuse

Savi sta takrat prednjačila celo pred nemškimi železarnami v Siegeniu, ki so dotlej mogle izdelati zrcalovino z največ 8—9% mangana.

Na dunajski jubilejni razstavi leta 1873 je jeseniška železarna za svoj 37% feromangan, ki je nadkrijeval vse konkurenčne proizvode, žela splošno pohvalo in prejele odlikovanja in priznanja za tehnični napredek. Javorniški plavž je vzbudil pozornost in železarski eksperti so prihajali na Javornik, da bi spoznali Pantzov postopek pri izdelavi feromangana. Feromangan in zrcalovina sta ostala skozi desetletja glavni izvozni proizvod železarne, ki so ga izvažali v Nemčijo, Anglijo in Ameriko, dokler niso pričele izdelovati francoske železarne, ki so imele cenejši koks na razpolago, visoko procentne feromangane po nižji ceni.

Savske železarne so ostale še nadalje desetletja pionir tehničnega napredka in se kot take udeleževale tekmovanja na mednarodnih razstavah, kjer so prejele za svoje izdelke številna odlikovanja in priznanja. Med njimi omenimo posebno udeležbo na mednarodni razstavi v Filadelfiji ob priliki proslave stoletnice Ameriških Združenih Držav leta 1876. Na njej je prejela družba diplomu, ki jo hrani Tehnični muzej na Jesenicah.

Ob proslavi jubileja 600-letnice priključitve Trsta k Avstriji, se je družba udeležila industrijske in kmetijske razstave avstro-ogrške monarhije v Trstu leta 1882, na kateri je prejela za svoje izdelke srebrno in zlato kolajno.

Nato se je družba leta 1885 udeležila dveh med-

zbirališč in od tod po kolovozih v dolino. Toda na slabih potih se je nad 20% oglja zdrobilo v prah in šlo v izgubo, kar je občutno podraževalo nabavne stroške. Poleg tega je bil dovoz nestalen in je železarna mnogokrat obstala, ker je zmanjkalo oglja. Pantz je vse te nedostatke kritično prouče-

Na slavnostni akademiji so nastopili tudi člani folklorne skupine DPD »Svobode« — Jesenice s slovenskimi narodnimi plesi in folklornimi plesi drugih bratskih republik.

narodnih razstav v Calcuti v Indiji, kamor je tedaj izvažala že znatne količine žice in specialnih izdelkov. Za razstavljenе izdelke je prejela diplomu za zasluge in srebrno kolajno I. razreda.

Tudi na jubilejni razstavi v proslavo 40-letnice samostojnosti Romunije je prejela jeseniška železarna za razstavljenе predmete zlato kolajno in diplomu. Tehnični muzej na Jesenicah pa hrani celo vrsto drugih odlikovanj in priznanjevalnih diplom. Ta priznanja so bila v stvari odlikovanja za delo savskih plavžarjev in kovinarjev, ker so bili razstavljeni in odlikovani predmeti izdelkov njihovih rok in plod njihovega napora.

VI. PANTZOVE ŽIČNICE

Ravnatelj Pantz, ki je bil sin oskrbnika tržiške graščine, je pomemben za gorenjsko železarstvo in za splošen razvoj industrije še iz drugega razloga. On je prvi rešil problem dovažanja rude in oglja k železarnam z visokih planot nad 1000 metrov nadmorske višine, kamor niso vodile vozne poti, ki bi bile ob vsakem letnem času in vremenu prehodne. K Savskim jamam, pod Stol in na Begunjsčico so vodile le ozke rudarske steze, ki so bile pogosto poškodovane od hudournikov. Dovoz rude je bil zaradi tega naporen, drag in nestalen.

Še bolj pereč pa je bil problem prevažanja oziroma prenašanja oglja od številnih kopišč, kjer so globoko v gozdovih kuhali oglje. Kopišča so bila raztresena po visoki planoti Pokljuke, Krme, Jelovice in Belce. Navadno so čakali na zimski sneg, da bi mogli spraviti s sanmi s planot oglje do

val in iskal načina, kako bi rešil problem prenosa surovin do železarn. Po vztrajnih študijah je konstruiral prvo domačo žičnico za prenos tovorov ter že leta 1873 zgradil žično napravo za prevoz rude z Begunjsčice, katere slike so razstavljenе v Rudardovi graščini. Žičnica je stala 8.000 goldinarjev in je bila že v prvih dveh letih popolnoma amortizirana. Dovoz manganove rude se je v treh letih od 1870—1873, ko je pričela obratovati žičnica podsetoril in do leta 1875 podvajsetoril. Pantz je dobil za svojo konstrukcijo žičnice patent v celi avstro-ogrski monarhiji in se po njegovem izumu Švicarji preuredili in izboljšali svoje žične naprave. Pantz je nato gradil l. 1876 žičnico pri Podkoritih za Jelovco, nato leta 1883 na Komno in čez Komarčno steno, ter leta 1889 na Gorjuše za dovoz lesa in oglja s Pokljuke. S tem je bila dana osnova za razvoj lesne industrije in gradbo velikih industrijskih žag v Bohinjski Bistrici, v Soteski in v Gorjah. Dovoz surovin se je z žičnicami bistveno olajšal, pospešil in pocenil.

VII. VELIKA KRIZA ŽELEZARSTVA

Težka gospodarska kriza, ki je v tej dobi zajela celo srednjo Evropo, je zahtevala tudi od gorenjskih železarn težke žrtve. Položaj na železarskem trgu je zahteval, da se zmanjšajo produkcijski stroški, ker je cena železu in jeklu padla v kratkem razdobju pod polovico prejšnjih cen. Tako je za bessenerovo jeklo padla cena od 130 na 50 goldinarjev in za zrcalovino od 140 do 60 goldinarjev. Dotlej se je največji del na Jesenicah

pridobljenega železa izvažali v Francijo, Anglijo, Nemčijo, Belgijo in Ameriko. Po leto 1875 pa gorenjski plavži in fužine niso več zmogle, da bi se prilagodile tako močno znižanim cenam. Oglje je postajalo stalno dražje, medtem ko so imele železarne na zapadu Evrope poceni koks na razpolago za plavže.

Nastal je neenak boj, katerega znaten del se je razračunaval na hrbtu gorenjskega železarja. Poročila govorijo o velikih redukcijah, o znižanju mezd, počivanju fužin in ustavljanju plavžev.

Gorenjski plavžar, ki je bil vzgojen v duhu in v veri, da mu je na tem svetu sojeno samo trpljenje in pomanjkanje ter da bo odrešen šele na drugem svetu, je vdano prenašal brez upora vse posledice teh težkih časov. Toda kriza se je vlekla v nedogled in položaj se je vedno bolj zaostrel. Fužine na Savi so bile že vrsto let pasivne in delničarji iščejo le priliko, da bi jih prodali. K vsemu se pričenjajo tudi rudišča na Karavankah izčrpavati. Družba objavlja 30. januarja 1885 v časopisu, da so Sava, Mojstrana, Radovna in fužine v Gorjah na prodaj. Kapitalistično vodstvo je torej doživelo popoln polom in ni znalo naprej. Po vsem svetu so iskali finančnike, da bi s prodajo posesti rešili svoj kapital.

Upravni svet družbe je sklenil prodati Savo za 250.000 goldinarjev, Mojstrano za 10.000 goldinarjev, Žvanovo kladivo za 5.000 goldinarjev, Radovno pa za 10.000 goldinarjev. Obenem je sklenil, da plavža na Savi ne bodo več popravljali in da naj obratuje pač tako dolgo, dokler trajajo zaloge rude in oglja. Ugasnitev plavža pa bi pomenila obenem

vrsta nekdanj močnih železarn na Koroškem, Štajerskem in Kranjskem. Na Koroškem in Štajerskem so rešili usodo delavstva s tem, da so preuredili nekaj fužin v tovarne lepenke, celuloze in papirja.

VIII. GRADBA NOVE ŽELEZARNE

Leta 1879 se je izguba pri fužinah na Savi povečala na 13.004 goldinarje, kar je bilo za takratno dobo velik kapital. Polnih pet let je trajala doša tveganja med biti in ne biti. Ker se prodaja ni posrečila, je končno padla odločitev, da se postavi na Savi nova železarna in zgradi martinska peč, v kateri bi se poleg surovega železa pretapljaljo tudi staro železo direktno v jeklo. Martiniranje je bilo tedaj šele v povojih. Prve martinske peči so se gradile za tri oziroma pet ton vložka. Na Jesenicah pa so že tvegali, da v tej dobi zgradijo martinsko peč za 10 ton vložka, in takoj poleg nje pričnejo graditi tudi že drugo peč. Tako je pred 65 leti izbran pogodzen pašnik za teren nove železarne. Na njem se danes nahaja matična železarna.

Prva deset tonska martinska peč na Jesenicah je bila prižgana marca 1890. Aprila meseca 1890 je šla v obrat težka proga, maja pa že lahka proga. Nova železarna je bila oddaljena dober streljaj od starega fužinskega obrata in je že julija 1889 dobila z industrijskim tirom zvezo z železniško postajo. Železarna je izkoristila 24,8 metra padca savske vode za pogon treh turbin za valjarne in stroje v predelovalnih obratih. Prva faza razvoja moderne jeseniške železarne je bila s tem zaklju-

Na fizikturni paradi v soboto 31. VII. je sodelovala tudi godba na pihala javorniškega DPD »Svoboda«, ki jo sestavljajo sami železarji in z njo dosegaajo zelo lepe uspehe.

kritični moment za vse zaposleno delavstvo, ki je v sami železarni ali pri kuhanju oglja, kopanju rud in pri dovozu imelo dotlej če tudi majhen, pa vendar stalen zaslužek.

Vse je kazalo, da se jeseniški železarni bliža propad. V tej dobi je propadala in ugašala cela

čena in nadaljnji razvoj se je stopnjeval v pospešenem tempu. Iz Tržiča so preselili po odprodaji stavb in posestev del orodja in naprav starih tržiških jeklarn. Ko je 18. oktobra 1889 upepelil silen požar železarno v Bohinju, je družba sklenila, da preseli preostale naprave, predvsem delavnice, li-

varno in predelovalne obrate na Jesenice. Okrog martinarne so se s časom zgrupirale težka in lahka proga, žična valjarna, livarna, mehanične delavnice, žebljarna, kovačija in drugi pomožni obrati.

IX. KONCENTRACIJA DELOVNIH KADROV

V 90 letih začenja okrog matične železarne na Jesenicah močna koncentracija delovnih kadrov. Del železarjev se je doselil iz Kroke in Kamne gorice ter Železnikov, mnogo pa jih je prišlo z Dvora pri Žužemberku, kjer je v 90 letih knez Auersperg opustil slovito železarno in livarno, ki zaradi nezadostne rudne baze in slabih komunikacij ni mogla več konkurirati. Jeseniška železarna je odkupila njeno orodje in stroje ter jih polovico preselila na Jesenice, drugo polovico pa so odpeljali nemški delničarji v Wartberg. Na Jesenice so prišli specialisti v livarstvu in obdelavi železa, kjer so našli v povečani železarni novo zaposlitev in možnost obstoja. V dobi od 1890 do prve svetovne vojne se je doselilo in dobilo v jeseniški železarni zaposlitev 54 železarjev iz Kroke, 41 iz Mojstrane, 76 iz Gorij, 23 iz Zirovnice, 24 iz Kranjske gore, 35 iz Bleda in 41 iz Radovljice, 13 iz Črnavca, 8 iz Begunj in 5 iz Podnarta.

Iz kranjskega okraja je prišlo na Jesenice na delo 32 Škofjeločanov, 18 iz Stare Loke, 22 iz Selc, 23 iz Železnikov in 22 iz Sorice, Davč in Zalega loga. Skupno je oddala torej Sorška dolina, kjer je v tej dobi ugasnil plavž in se ustavile fužine, na Jesenice 127 delavcev, Poljanska dolina 46, Tržič pa 27, mesto Kranj 11, Kranjsko polje pa 109. Iz

nekdaj slovita železarna in valjarna, dalje iz Bištrice v Rožu, iz Podljubelja, Borovelj, Bajdiša in drugih krajev, kjer je bila kriza ugasila stare plavže in fužine. Korošci so bili posebno dobri žičarji in žebjarji ter so se s časom na Jesenicah močno razrasli.

X. ZAČETKI DELAVSKEGA GIBANJA — PRVE STAVKE

Prišli pa so doseljenci tudi iz Štor, Celja, Teharjev in Braslovič in tudi gornještajerske železarne in rudniki so bili zastopani v živopisnem kadru modernih gorenjskih železarn. Od tu so prišli tudi prvi organizatorji in borci za delavske pravice, ki so bili že doma v borbi prekaljeni, kar ni ostalo brez vpliva na domače železarje. Udano v usodo trdega dela in revščine naše delavstvo doslej še ni kazalo zanimanja in smisla za pomen in važnost delavske organizacije. Pa tudi delovni red je prepovedoval vsako združevanje ali dogovarjanje za spremembo aliboljšanje delovnih pogojev, in pretil s takojšnjim odpustom takega delavstva. V tej dobi so poleg mojstrov in specialnih delavcev, ki jih je nov tehnični ravnatelj Trappan pridobil iz Nemčije, prišli tudi češki profesionalci iz Moravske Ostrave, Vitkovic in drugih krajev v večjem obsegu na Jesenice, vzljubili naše kraje in se tu trajno naselili. Le primki davno naturaliziranih potomcev nas še spominjajo na doselitev, medtem ko so nove generacije prevzele značaj, običaje in jezik domačinov ter se z njimi popolnoma zrasli. Stik in občevanje domačinov

Člana Izvršnega sveta FLRJ tovariš Svetozar Vukmanović - Tempo in tov. Leskošek Franc - Luka ter predsednik Izvršnega sveta tovariš Boris Kraigher na tribuni med slavnostnim zborovanjem v nedeljo 1. avgusta.

kamniškega okraja jih je ostalo na Jesenicah 20, od tega 7 iz mesta Kamnika.

Z Dvora pri Žužemberku so prišli poleg livarjev modelni mizarji, ključavničarji, stružilci, kovači in valjanci. Mnogo dobrih železarjev je prišlo v tem razdobju tudi iz Prevalj, kjer je ugašala

z doseljenci jih je seznanil z razmerami in gibanjem delavstva v industrijskih centrih na Štajerskem, v Avstriji in v Nemčiji. Prepričanje, da mora delavstvo le v stalnih borbah uveljaviti svojo voljo in si priboriti zboljšanje gmotnega položaja, se je pričelo med kovinarskim delavstvom

širiti in buditi zavest po potrebi organizacije in političnega udejstvovanja.

Toda jeseniško okolje je bilo tedaj še močno reakcionarno in udeleženci prvega socialističnega shoda pri Ferjanu leta 1896 so bili izpostavljeni še dejanskim napadom. Uprava železarne pa se je

Predsednik Ljudske skupščine tov. Miha Marinko med svojim govorom na slavnostnem zborovanju

dobro zavedala pomena tega shoda in širjenja socializma, zato je skušala od vsega početka razbiti delavsko fronto in ustvariti proti socialnim-demokratom kot protiutež krščansko socialno strokovno organizacijo. To delo ji je pod avstrijskim režimom v polni meri uspelo. Preneslo se je tudi na združeno polje, medtem ko se je ustanovitev socialne demokratke strokovne organizacije kovinarjev oviralo do leta 1906, ko je že stekla karavanska in bohinska železnica.

V letu 1899 je bila na Jesenicah prva stavka, ki je trajala 10 dni. Začeli so jo žebjarji z organiziranjem odpora proti znižanju mezd. Končala je z velikim moralnim uspehom stavkujočih. Redukcija plač ki je bila nameravana z 10%, je bila zmanjšana na 5%. Druga stavka v železarni je bila v valjarnah na Javorniku leta 1904. Poskus,

da bi jo zlomili, upravi železarne ni uspel. Stavka je trajala šest tednov in je pospešila ustanovitev delavskih strokovnih organizacij.

XI. GRADBA NOVE PLAVŽNE BAZE OB MORJU

Nagli razvoj martinarne je zahteval povečanje proizvodnje surovega železa, česar pa rudokopi na Karavankah in gorenjske ogljarne niso več zmogovale. Od leta 1894 naprej so pričeli dovažati rudo za jeseniški in javorniški plavž že s Koroškega. Po mnogih ekspertizah in podrobnem proučevanju je padla odločitev, da je za pocenitev proizvodnje in konkurenčnost železarne treba poiskati novo plavžno bazo v bližini morske obale, kamor bi po morju dovažali ceneje inozemski koks in afriške rude in iz njih poceni pridobivali surovo železo.

Da bi mobilizirala potrebna kapitalna sredstva za gradbo novih plavžev je uprava železarne sklenila, da proda svoje razsežne gozdove na Jelovici in v Triglavskem pogorju verskemu zakladu, tržiške gozdove pa največjemu delničarju baronu Bornu. Tako je leta 1895 pričela z jeseniškim kadrom graditi temelje velikih železarn v Škednju pri Trstu, katero je razširjala in izpopolnjevala skozi dva desetletja s postavitvijo treh modernih plavžev, koksarne in destilacijskih naprav.

Z preložitvijo baze k morju je dobila železarna obseg in obsežje industrijskega podjetja mednarodnega stila. Zgradila je lastno pristanišče, kjer so pristajale ladje s tovari angleškega in porurskega koks in ameriškega premoga, dokler ni zgradila lastne koksarne. Za škedenjske plavže je prihajala ruda po morju z grškega otoka Serifosa, z obal Severne Afrike in Španije, manganske rude iz Poti na Kavkazu ter železne rude iz Indije in Kube.

Že v borbi za koncesijo je nastopila proti železarni mogočna skupina alpinske-montanske družbe in čehoslovaških železarn, ki so se branile nove konkurence. Čeprav je na zunaj veljala navidez svoboda v podjetništvu, pa je konkurenčna zavist ovirala širjenje in razvoj gorenjskega železarstva. Mala in nerazvita jeseniška železarna pa je vendar imela pogum in odločnost, da se je borila z mogočnim avstrijskim kartelom in s svojim izstopom razbila sporazum ter se ni uklonila diktatu, da bi sprejela kontingente, ki so jemali predelovalnim obratom na Jesenicah vsako možnost razmaha.

XII. VZPON ŽELEZARNE V NOVEM STOLETJU

Ko vodna sila na Savi ni več zadostovala, se je ob koncu preteklega stoletja železarna odločila, da prične izkoriščati visok padec javorniškega potoka. Na Javorniku so ob nekdanjem starem plavžu pričeli graditi valjarne in v letih 1900—1904 se je postopoma preselila z Jesenic težka proga, valjarna pločevine, nato pa še srednja in lahke proge. Leta 1906 je ozkotirna električna železnica zvezala nov obrat na Javorniku z martinarno in tako nadomestila Volarjevega vola, ki je doslej prevažal ingote s Save na Javornik.

Leta 1906 pomeni za razvoj železarne novo prelomnico. Tedaj je stekla karavanška železnica, ki je po najkrajši poti preko Bohinja in Gorice povezala Jesenice s Škedenjem. Železarna je v tem letu odkupila tovarno jeklenih vrvi in žičarno v Bistrici v Rožu, ki je ostala do likvidacije v l. 1934 tesno povezana z jeseniško martinarno in predelovalnimi obrati. Jesenice postajajo važno prometno križišče mednarodnih prog.

Naslednje desetletje, do izbruha prve svetovne vojne je bila doba močnega razmaha izvoza izdelkov jeseniških obratov. Kakor kaže zemljevid v našem Tehničnem muzeju je železarna razvila trgovske zveze daleč preko Sueškega prekopa z Daljnim vzhodom, s tržišči na Kitajskem in Japonskem, kjer je bila naša cvetlična žica in žično tkivo znano in čislano. Tudi za Indijo je izdelovala jeseniška žebeljarna specialne vrste s posebnim tovarniškim žigom zavarovanih žebeljev. Izvoz je tedaj šel iz Trsta z ladjami tržaškega Lloyda v Aden, Basro, Calcuto, Bombay, Singapur, Hongkong in Kanton do Tokia. V drugi smeri pa se je razvijal izvoz v Združene države severne Amerike, Venezuelo, Brazilijo in Argentino. Železarna je imela svoja stalna zastopstva v Trapazuntu, v Turčiji, po vseh balkanskih državah in važnejših sredozemskih lukah in v trgovskih centrih evropskega kontinenta. Celo v nadindustrializirano Nemčijo je pošiljala svoje proizvode na Saksonsko in Turingijo za industrijo kovinskih tkanin. Pristnost železarskih izdelkov jeseniške tovarne so svedočili vkovani in vžgani tovarniški žigi tradicionalnih svetovnih znamk prevzetih fužin Zoisa in Dietricha, deloma pa z imenom nove tovarne na Savi.

V tej dobi je razvoj elektrotehnike vzbudil železarni interes za izgradnjo energetskega sistema za izkoriščanje vodnih sil v neposrednem okolju železarne. Toda železarna je naletela povsod na nepričakovane in nepojmljive ovire. Od gradbenega vodstva karavanške železnice je odkupila centralo v Vintgarju in kmalu nato pretvorila Zvanovo fužino v Gorjah v novo elektrarno, med tem ko se je za koncesijo v Mostah zamažala. Oblasti pod Avstrijo, pa tudi pozneje v stari Jugoslaviji niso dovolile, da bi gradila železarna sama veleelektrarno, ki bi omogočila pospešeno elektrifikacijo obratov. Železarna se je morala v borbi z avstrijskim železniškim ministrstvom in kranjskim deželnim odborom končno zadovoljiti s pritoki in iskati druge energetske vire, medtem ko so milijoni kilovatnih ur otekali skozi pol stoletja, mesec za mesecem mimo železarne z neizkoriščeno Savo. Namesto, da bi pospeševali razvoj industrije, ki bi omogočili gospodarski dvig vsega okraja, so jo ovirali kjer so mogli, pač pa podpirali krepitev nemštva in reakcionarstva.

XIII. POSLEDICA VOJNE 1914—1918

Z izbruhom prve svetovne vojne se je položaj mahoma izpremenil. Ker dovoz rude in premoga po morju ni bil več mogoč, so avgusta meseca leta 1915 ugasnili plavži v Škedenju, ustavila se je mar-

tinarna in tudi težka proga, ki so jo bili šele leta 1912 z Javornika preselili v Škedenj. Vojna je prekinila trgovske zveze, na katerih je bil zasnovan izvoz in komercialni režim železarne. Teritorialne politične, gospodarske in socialne spremembe ob koncu vojne l. 1918 so zrahljale in razrušile mogo-

Tov. Miha Marinko v spremstvu sekretarja OK ZK tov. Zlatnerja Mirka ob prihodu na slavnostno zborovanje na igrišču Podmežakljo.

čen železarski kombinat, do katerega se je bila razvila jeseniška železarna v okviru Kranjske industrijske družbe. Železarna v Škedenju je po londonskem paktu skupno s slovenskim Primorjem novembra 1918 prišla pod italijansko oblast in je bila leta 1924 nacionalizirana in vključena v sklop italijanskega železarskega koncerna, Ilve.

Predelovalni obrati na Jesenicah so izgubili prostran notranji trg bivše avstro-ogrske monarhije in same Jesenice so preko noči postale obmejno mesto ob skrajnem severozapadnem kotu nove države, daleč od jugoslovanskih rudnih baz in nad 600 km daleč od glavnih tržišč. V železarni je obratovala samo ena martinska peč in od predvojnih 23.000 ton je proizvodnja l. 1920 padla pod 10.000 ton.

Tako razkosana jeseniška železarna je bila podobna pogorišču. K vsemu temu pa so se pojavili kot novi lastniki še predstavniki italijanskih bančnih konzorcijev. Železarni je ostalo le znanje in

sposobnost kovinarjev, stara tradicija železarstva in naravne vodne sile. Brez plavžev je morala kupovati surovo železo v tujini in plačati zanj vsako zahtevano ceno. Položaj je bil težak in nezaviden.

XIV. BORBA ZA OBRATNO DEMOKRACIJO TUJ POHLEP PO ŽELEZARNI

Jeseniški kovinar je iz vojne izšel prekaljen in prežet z ideologijo velike oktobrske ruske revolucije. S pravom je zahteval od oblasti zaščito svojih delavskih pravic in uvedbo zavarovanja za pri-

dejanja ni mogla v takratni politični konstalaciji spremeniti. Vprašanje jeseniške železarne kot kapitalističnega podjetja je ostalo po vojni politično vprašanje prvega reda, katerega rešitev se je vlekla še dolgo po zaključku Rapallske pogodbe do poletja leta 1924, ko je končno italijanskemu konzorciju uspelo, da je za dva milijona lir odkupil železarno in vse naprave v Škednju, v katere je bilo pred vojno investiranih 24 milijonov, pretežno z delom na Jesenicah zasluženega denarja.

Vso dolgo dobo šestih povojnih let se je vodila borba za in proti razbitju kapitalističnega podje-

Predstavniki forumov in organizacij so ponesli številne vence na grobove in spomenike padlih borcev in talcev ter se tako oddolžili spomenu premnogih železarjev, ki so žrtvovali svoja življenja za našo svobodno sedanjost in lepšo bodočnost.

mer boleznim, nezgod in preskrbo v starosti. Zahteval je, da se mu omogoči za njegovo solidno delo tudi človeku primerno življenje. Prva pridobitev je bil 8 urni delavnik, namesto predvojnega 12 urnega. Tudi socialna zakonodaja je obetala, da bo upoštevala zahteve časov in je izgledala spočetka dokaj progresivno orientirana. Toda kmalu so politični dogodki in „Obznana“ zaustavili ta razvoj. Zmagala je politična reakcija.

Glavno borbo je jeseniški kovinar tedaj usmeril na uresničitev obratne demokracije in ponosni smo, da so bili jeseniški kovinarji prvi, ki so si s preudarno taktiko tudi v tej dobi znali priboriti priznanje delavskih obratnih zaupnikov in uvedli zaupniške svete.

Kot podjetju tujega kapitala je sicer narodna vlada postavila družbi sekvestra, ki pa ni bil v stanju, da prepreči transakcije tujega vodstva in delničarjev, na škodo javnih in narodnih interesov. Delničarji na Dunaju in v Berlinu, katerih premoženje bi se bilo imelo po določbah mirovne pogodbe likvidirati, so raje prodali svoje delnice italijanskemu konzorciju, da bi tako onemogočile nacionalizacijo podjetja, ki je pripadalo jeseniškemu delavstvu, ki ga je s svojimi žulji ustvarilo.

Jugoslovanska vlada sicer te prodaje ni priznala in se proti njej borila, vendar dovršenega

tja Kranjske industrijske družbe, pri kateri so se želeli tuji konzorciji še okoristiti z zadnjimi rezervami, ki so jih imele jeseniške železarne. Jeseniški kovinar je občutil ta boj kot težko moro, ki je ležala celo desetletje nad tovarniškimi obrati. Odločalo se je o usodi podjetja, ki ga je ustvaril in zgradil s svojim delom, ne da bi se ga vprašalo ali upoštevalo njegovo mnenje.

Nikjer ni bilo interesa, da se opremijo strojne naprave z novimi pridobitvami produkcijske tehnike. Sam se je trudil in vztrajal ob nizkem zaslužku, obnavljal v lastnih delavnicah strojne naprave, skušal razširiti proizvodnjo z izdelovanjem novih izdelkov, da bi olajšal in izboljšal svoj lasten položaj. Vojna mu je upropastila prihranke premoženja bratovske skladnice, ki jih je plačeval desetletja od svojega bornega zaslužka, za katere so bila vpisana brezvredna avstrijska vojna posojila. Morila ga je zavest, da vse žrtve, ki jih je dal v dolgih letih vojne, niso mogle uresničiti njegovih pričakovanj, da bi mu prinesle gospodarsko neodvisnost.

Na Jesenicah je ostalo kljub vsem zaščitnim zakonom, po katerih bi se morala tuja delovna sila postopoma zamenjati v določenih rokih z domačo, nemško uradništvo na vseh vodečih mestih in v ključnih pozicijah kot gospodarji, ki so pod zaščito in protekcijo inozemskih delničarjev gospodarili s

podjetjem in z enakim nesocialnim gledanjem na potrebe slovenskega delavca, urejali tudi mezde in delovne razmere v podjetju. Skozi vso dobo inflacije je moralo voditi delavstvo borbo, da bi se mezdne razmere prilagodile življenjskemu minimumu. Toda draginja in porast cen je vedno prehitela vrednost koncesij, ki so si jih mogli priboriti delavci v mezdnih pogajanjih. Tudi institucija obratnih zaupnikov, ki je bila urejena šele leta 1927 s pravilnikom, se ni znala uveljaviti v toliki meri, da bi bila zadobila bistveni vpliv na delovne odnose.

XV. PREORIENTACIJA ŽELEZARNE

Prometni in tarifni položaj železarne v novi državi je bil napram inozemstvu in konkurenci nadmočnih srednjeevropskih železarn skrajno neugoden. Nove razmere so zahtevale popolno trgovsko preorientacijo jeseniške železarne in preusmeritev proizvodnega programa za potrebe nerazvitega jugoslovanskega trga. Tuji delničarji niso marali na Jesenicah ničesar investirati in so stremeli le za tem, da bi dosegli čim večjo rento in dividendo od podjetja. Železarna je tako nazadovala tehnično, naprave so bile iztrošene, kredita za obnovo pa ni bilo od nikoder. Narodna vlada je sicer dosegla, da je bilo imenovanih v upravo družbe 6 zastopnikov vlade, ki pa sami niso imeli vpliva na tok stvari.

sporazumeli za skupno organizacijo prodajnega trga ter osnovali leta 1927 v ta namen kartel domačih železarn in sklenili sporazum s srednjeevropskimi železarnami, ki so dobile 30% delež.

Jeseniška železarna si je s tem močno vezala roke. Dobila je omejene nizke kontingente, ki niso ustrezali zmogljivosti njenih naprav. Vsi kompromisi pa so šli končno na škodo zaposlitve gorenjskih kovinarjev in njihovih zaslužkov. Delavstvo svoje volje in svojih interesov kot kolektiv napram družbi, brez podpore oblasti ni moglo uveljaviti. Bilo je razbito na več frakcij in razdeljeno v tri strokovne organizacije. Tako ni imelo enotne linije v svoji borbi. Podjetje je bilo brez poleta in inozemske železarne so se z lahkoto uveljavljale s cenejšimi proizvodi in kvalitetnim blagom po vsej državi. Ta položaj je postal posebno kritičen potem ko je po letu 1929 zavladala težka in dolgotrajna gospodarska depresija.

V medvojni dobi ustanovljena industrija elektrod na Dobravi, je prva zapadla v krizo. Bazirana je bila na dovoz surovin iz oddaljenih krajev inozemstva in tudi pri prodaji izdelkov je bila skoro izključno navezana na izvoz. Dobra je bila svoječasno rentabilna izvozna industrija, ki je razpošiljala grafitne in ogljene elektrode daleč v nordijske države, pa tudi celo za nove sovjetske velectrale, Dnjepropetrovsk in Novo Džerdžinsk. Likvidirana je bila kot prva žrtev nacističnih gospodarskih načrtov v srednji Evropi.

V slavnostnih dneh iz nekdanjih partizanskih borcev formirana partizanska patrola je povsod s svojo strumnostjo vzbujala zanimanje in spomine na slavne dni osvobodilnega boja. Obiskala je tudi znane aktiviste in ostale borce ter odkrila spomenik na Obranci, kjer so prvi partizani-železarji 1. avgusta 1941 bili prvi boj z okupatorjem.

Kljub vsem izgubam in oviram je jeseniška železarna ob žilavi odpornosti svojih preizkušenih delovnih kadrov vzdržala tudi to jalovo dobo, prilagodila svojo proizvodnjo navadam in potrebam jugoslovanskega trga ter se tudi surovinsko pričela preusmerjati. Čeravno je vladalo med državno železarno v Zenici in privatnim podjetjem na Jesenicah dolgo dobo napeto razmerje, so se vendar pod pritiskom inozemske konkurence združili in

XVI. REORGANIZACIJA ŽELEZARNE SOCIALNI BOJI

Leta 1930 se začena razdobje velikih reform in reorganizacije železarne, vzporedno s tem pa tudi doba težkih socialnih bojev, ki trajajo celo desetletje do druge svetovne vojne. Novi lastniki uvajajo posebne metode dela, pospešen tempo v proizvodnji in nove mezdne sisteme. Že pri prvi

reviziji staležev je bilo reduciranih 150 delavcev. Reforme izzivajo med delavstvom napetost, ki se stopnjuje, posebno zaradi ustavitve obratovanja v železarni spomladi leta 1932. Tovarna je 1. marca 1932 odpovedala vsemu delavstvu delovno razmerje s 15. marcem in ustavila delo pod pretvezo za-

problematična zaposlitev večjega števila delavstva, predno je bil boj dokončan.

Izdelavo tanke pločevine je uvajalo takratno vodstvo železarne z inozemskimi inštruktorji, namesto, da bi omogočilo domačinom, da se v inozemstvu v tem delu izvežbajo. Ko je delavstvo od-

Pogled na slavnostno tribuno med zborovanjem v nedeljo 1. avgusta 1954.

stoja prodaje za nedoločen čas. Kot vzrok je navedla, da ni mogla dobiti novih kreditov, da bi še dalje delala na zalogo. Vodstvo spretno izkoristi položaj in pri pogajanjih za obnovo obratovanja v tovarni zahteva znižanje mezd za 5% in diktira novo kolektivno pogodbo, ki jo delavstvo pod pritiskom brezposelnosti končno sprejme.

Pri reorganizaciji železarne je bil zopet problem pogonske energije v ospredju. Tudi to pot se je železarna zmanjšan borila, da bi se ji dovolilo izkoriščanje vodnih sil na glavnem toku Save. Koncesija je bila odklonjena in podeljena banovini. Preteklo je celo desetletje ne da bi bila banovina pričela z gradbenim delom. Železarni ni preostajalo drugega, kakor, da si skuša pomagati z gradnjo nove centrale v Zasipu, ki pa zaradi nezadostne vode ne more trajno izkoriščati zmogljivosti svojih instalacij. Železarna je v stiski za pogonsko energijo ponujala banovini posojilo 30 milijonov dinarjev, kolikor so bili preračunani gradbeni stroški, vendar se kljub temu ni gradilo.

XVII. BOJI ZA KOLEKTIVNO POGODBO

V dobi gospodarske depresije so na Jesenicah in na Javorniku zrasli novi obrati, tovarna varjenih cevi in valjana tanke pločevine. Uvedba novih proizvodov je sprožila boj mednarodnih kartelov proti jeseniški železarni. Mednarodni kartel za cevi je skušal v kali zadušiti novo zgrajeno cevarno in zahteval, da se zadovolji z malo kvoto, ki bi ustrezala 20% potrošnje. V tej borbi je postala zopet

povedalo kolektivno pogodbo, ki je bila leta 1932 sprejeta pod silo razmer, so se vodila dolgotrajna in napeta pogajanja za novo kolektivno pogodbo skozi 159 ur. Pa tudi ta pogodba ni ustvarila znosnih odnošajev, marveč je postala le izvor novih sporov in napetosti, ki so vodile končno po raznih incidentih 12. julija 1935 do izbruha stavke, ki se je z Javornika razširila tudi na Savo. Delavstvo vseh treh posad je zasedlo obrate in se kljub grožnjam ni dalo ustrahovati. Vztrajalo je v borbi 7 dni v obratih. Nad $\frac{2}{3}$ postavljenih zahtev je bilo ugodenih. Samozavest kovinarjev je porasla. Pospesila in posplošila se je želja po ustvaritvi enotne borbene fronte delavstva. Proslava 30-letnice strokovne organizacije kovinarjev na Jesenicah se je razvila v veliko manifestacije kovinarskega delavstva cele Slovenije, ki se je z številnimi delegacijami udeležilo manifestacij. Govorniki so jasno očrtali položaj kovinarskega delavstva in proglasili, da so interesi dela in kapitala tako različni, da morajo izzivati neprestani boj.

Medtem je vodstvo železarne, ki je bilo v rokah Nemcev, pričelo s protiofenzivo proti delavskemu gibanju. Z izrednimi ukrepi in protizakonitim postopanjem oblasti je razbilo stavko stavbinskih delavcev, pomagalo formiranju režimske zveze združenih delavcev kot nove strokovne organizacije, ki je bila določena, da pade v odločilnem trenutku v hrbet organizaciji kovinarjev in omogoči sprejetje nove kolektivne pogodbe s popolnoma spremenjenim mezdanim sistemom, ki je pomenil za večino delavskih kategorij znižanje mezd.

XVIII. OBNOVA PLAVŽEV

Težave s pridobivanjem starega železa, ki se je moralo pretežno kupovati za devize in dovažati iz ZDA in oddaljenih afriških kolonij, ker ga v Evropi, odkar je bila pričela pod Hitlerjem oboroževalna tekma, ni bilo mogoče dobiti, so pospešile, da se je končno železarna odločila zgraditi na Jesenicah moderen plavž. Tudi tu je pri vprašanju koncesije naletela železarna na ovire in težkoče ter je šele po dolgih bojih izvojevala dovoljenje. Železarna je nato pričela organizirati svoje rudno področje na Hrvaškem in v Bosni, uvedla obsežna raziskovalna dela in odprla nove rudnike, iz katerih je črpala rudo za nove plavžne naprave.

Predsednik DS Železarne Jesenice tov. Smolej, sprejema iz rok predsednika Ljudske skupščine LRS tov. Miha Marinka visoko odlikovanje našemu kolektivu za dosežene uspehe —
Orden dela I. stopnje

Po forsiranem delu, ki je trajalo 368 dni, je 20. oktobra 1937 zagorel na Savi moderen plavž, kateremu je 20. decembra 1940 sledil še drugi. Ostalo pa je še nadaljnje vprašanje osamosvojitve jugoslovanskih železarn glede koksa, ki ga je zaenkrat še vedno bilo treba nabavljati v inozemstvu.

Po likvidaciji elektrodne tovarne na Dobravi je bila leta 1936 zgrajena na Jesenicah tovarna šamotnih izdelkov kot nadaljnji korak v boju za neodvisnost od uvoza pri enem od važnih potrošnih materialov za metalurške procese. Končno je bila leta 1938 odprta vajeniška kovinarska šola v skromnem obsegu kot prvi korak za vzgojo domačih kadrov, ki je bila po vojni razširjena in povečana v metalurško industrijsko šolo.

Ob širjenju martinarne je nastalo pereče vprašanje lokacije predelovalnih obratov, katerih prostor in delavnice so postale pretesne in so ovirale racionalno organizacijo obratovanja.

Ob uvedbi izdelave tanke pločevine na Javorniku, se je uvoz tega predmeta iz inozemstva od 20.136 ton v letu 1929, zmanjšal na 3.285 ton v letu 1934, po vrednosti pa od 66,6 milijonov dinarjev na 9,7 milijona dinarjev.

Februarja 1939 je vodstvo železarne obnovilo tovarniško kašto, ki je bila na zahtevo delavstva leta 1930 ukinjena. Kašta je bila v glavnem vperjeta kot bojno sredstvo proti delavskim konsumnim

društvom, katerih položaj je kmalu postal nevzdržen in so morale iskati izhod v likvidaciji.

Neposredno pred vojno se je železarna trudila, da bi pojačala svojo konkurenčnost proti mogočni nemški industriji in znižala proizvodne stroške, z reorganizacijo proizvodnega procesa. Delala je poizkuse z zogljevanjem velenjskih lignitov, ki so tik pred vojno dali dobre rezultate. Žal je vojna to delo ustavila. Uporaba plavžnih plinov pa je olajšala stisko glede pogonske energije, s katero se je borila železarna. Vodne in parne centrale so dajale skupno le 31,6 milijonov Kwh, medtem ko bi bila železarna rabila okrog 120 milijonov Kwh. S postavitvijo manjše elektropeči je bila vpeljana

proizvodnja visokokvalitetnih elektrojekel, po katerih je bilo vedno večje povpraševanje.

Jeseniška železarna se lahko ponaša, kakor železarne industrijskih držav, z edinstvenim kadrom jubilaritov, ki so preko 40 let prebili na tovarniškem delu. Dne 1. januarja 1953 je doseglo število takih jubilaritov 507. Med njimi je bilo 5, ki so dopolnili nad 60 let v delovnem razmerju pri železarni, 74 takih, ki so delali 50—60 let in 428 veterani dela s 40—50 službenimi leti. Delovni kolektiv proslavlja vsako leto jubilate dela ter se jim skuša z vidnim priznanjem v tovarniškem krogu in skromnimi nagradami železarne oddolžiti za zvesto službovanje in sodelovanje.

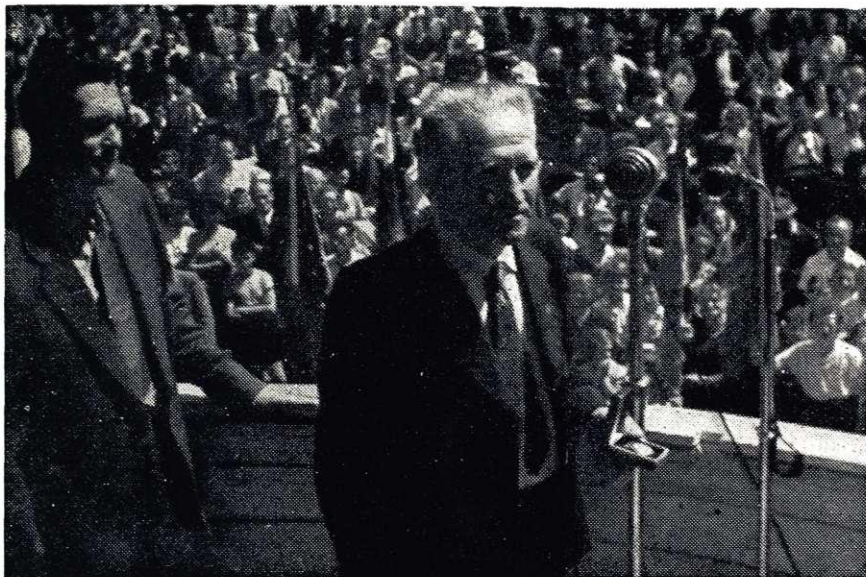
XIX. BOJ Z OKUPATORJEM

Sredi naporov in dela je 6. aprila 1941 nacizem sprožil napad na Jugoslavijo, ki je z vso usodnostjo posegel v snovanje in življenje jeseniških kovinarjev. Okupator je kahal hude naklepe glede jeseniške železarne in njenega delovnega kadra. Na Jesenicah je imel glavno oporišče Kulturbunda, ki je štel 90 članov, od tega največji del v železarni. Že poprej je bila peta kolona eksponentov nacizma pripravila sezname delavcev in nameščencev, ki se jih je nameravalo preseliti. Na njih so bila imena vseh organizatorjev in borcev iz delovnih vrst.

Nemška komanda je takoj po zasedbi Jesenic zahtevala seznam kvalificiranih kovinarjev in profesionalcev, ki jih je nameravala porazdeliti v obrate nemške oboroževalne industrije, obrate železarne pa demontirati in preseliti v nemške kraje, ker ni zaupala slovenskemu delavstvu in je v naprej računala z odporom in težavno borbo.

Načrti in računi Nemcev niso bili brez podlage. Jeseniški železarji so se upirali vključitvi v nemški gospodarski plan in dan za dnem so se množile v seznamih tovarne beležke izostal, izgubil, pobegnil, zaprt, preseljen, ustreljen itd. Bili so dnevi, ko je 30—40% posade izostalo od dela. Železar je sabotiral delo za okupatorja, kjer je le

Okupacijske oblasti so prvotno mislile, da bodo s terorjem in represalijami ugnale jeseniško delavstvo. Zato so postopale kruto in brezobzirno. Toda po dveletnem krvavem divjanju so končno uvidele, da tako ne more iti naprej. Zato so sklicali za nedeljo 6. decembra 1942 velik „apel“ gorenjskega delavstva v delovni dvorani profilnega železa na Javorniku, na katerega je prišel sam pokrajinski vodja dr. Rainer. Povedal je, da je Gorenjska priključena Reichu in mesec dni pozneje so že pričeli vpoklicevati pod nemško orožje in v državno delovno službo. Iz vrst železarjev je bilo januarja vpoklicanih 159 mož, v delovno službo pa 149. Izpostavljeni nevarnosti, da bodo ali prese-

Predsednik DS tov. Smolej se v imenu delovnega kolektiva Železarne Jesenice zahvaljuje za visoko odlikovanje.

mogel. Uničil je električno centralo v Gorjah in kljub minkim poljem razstrelil cevovod z Javorniškega rovta. Cele skupine mladih pa tudi starejših delavcev so odhajale v prostrane gozdove in se zbirale na Možaklji.

Osvobodilno gibanje je zavzelo kmalu po začetku vojne velik razmah med železarji. Dne 1. avgusta 1941 je padel prvi strel iz partizanske puške in 21. letni Ferdo Koren je bil prvi kovinar, ki je padel v borbi z okupatorjem za svobodno domovino. Vsi bojni pohodi in hajke na partizane ter čistke v tovarni niso mogle zatreti osvobodilnega gibanja. Množične usmrtilve borcev in talcev na Hrušici, na Koroški Beli, v Begunjah, v Gorjah, Mostah, Lescah in na Lancovem so le izzivale še večji odpor in aktivnost. Delovni stalež v železarni je padel pod polovico in okupator si je skušal pomagati z dovažanjem vojnih ujetnikov in prisilno mobiliziranega ljudstva, ki tovarniškega dela ni bilo vajeno in zanj tudi nesposobno. V tovarni sami se je že meseca maja in junija 1941 formirala tovarniška zaščita Werkschutz, rekrutirana iz nemščurjev in renegatov, ki je postala neke vrste pomožni organ Gestapa, da lovi aktiviste po železarni.

ljeni, ali pa morajo služiti Hitlerju za nemške interese in živeti v stalnem strahu, da bodo ustreljeni kot talci, so se kovinarji vedno pogosteje odločevali za svobodo in odhajali v hribe. Stalež delavstva je sicer z dogonom ujetnikov in taboriščnikov navidezno naraščal, toda kader kvalificirane delovne sile je neprestano padal, tako da jih je bilo v zadnji tretjini okupacije več v hribih kot v železarni.

XX. ŽRTVE OSVOBODILNE BORBE

Po nepopolnih statističnih podatkih, ki so bili doslej zbrani, je bilo od 1. januarja 1941 do 1. marca 1945 sprejetih in pripeljanih na delo v železarno 3.939 delavcev in nameščencev. V istem času pa jih je odšlo 5.418. Od teh jih je odšlo na lastno zahtevo 307, v nemško vojsko in delovno službo jih je bilo prisilno odvedenih 372, k SS, Gestapu in žandarmeriji jih je odšlo 40, k drugim delovnim uradom je bilo dodeljenih 518, k partizanom jih je odšlo 1661, partizani pa so jih „prisilno mobilizirali“ 1136. Aretiranih jih je bilo 377, izseljenih 208 delavcev in nameščencev, umrlo jih je 81, ostali pa so izpadli zaradi bolezni in ostarelosti, ali pa

so bili upokojeni, oziroma reducirani. Med njimi pa so bili neredki, ki so imeli slabo vest, ker so delali za okupatorja.

Jeseniški železarji so se borili na Koroškem in Primorskem in po vseh pokrajinah širne Jugoslavije. Po nepopolnih podatkih je padlo v borbah nad 200 borcev, ustreljenih je bilo nad 180 talcev, po raznih krajih Slovenije. V začetku vojne v aprilu 1941 je padlo 5 borcev. V pregnanstvu in v koncentracijskih taboriščih je umrlo okoli 40 oseb. Ob letalskih napadih v Nemčiji je bilo ubitih 16, od črne roke pa 14 oseb. Razen tega je pri letalskih napadih in eksplozijah našlo smrt še okrog 40 domačinov. Železarna je ponosna, da je dala iz svojih vrst dva Narodna heroja — Verdnika Matijo in Gregorčiča Jožeta.

Danes ko uživamo v svobodni državi sadove velike osvobodilne borbe, se klanjamo v globoki pieteti spominu padlih borcev, ustreljenih talcev, žrtvam taborišč in vsem, ki so žrtvovali svoja mlada življenja za svobodo v veliki vojni. Naši obrati v železarni so jim postavili spominske plošče, kot trajen spomin padlim in plamteč opomin živim. Spominske plošče v tovarni beležijo 443 smrtnih žrtev iz bojev železarjev z okupatorjem. Smrtna bilanca jeseniških železarjev je neugasljiv svetilnik ogromnega žrtvenika naših kovinarjev za svobodo. Mnogo naših delovnih tovarišev je padlo in izg'inilo in do danes nismo mogli točno ugotoviti pod kakšnimi okolnostmi jih je zadela smrt. Udeležba železarjev v vrstah čet za narodno osvoboditev je bila izredno velika. Kot odločni, vzdržni in bistri borci so izpeljali številne tvegane podvige, ovirali delo železarne s pasivno rezistenco, rušili daljnovode in prometne zveze.

Končno so tudi Jesenice 11. maja 1945 dočakale osvoboditev.

XXI. POD VODSTVOM DOMAČIH STROKOVNJAKOV

Osvoboditvi izpod okupatorja je spontano sledila socialna revolucija, ki si je bila za cilj postavila poddržavljenje osnovnih virov prirodnega bogastva ter nacionalizacijo težke industrije. Že na zasedanju AVNOJ-a v Jajcu je bil sprejet sklep, da se imovina oseb nemške narodnosti in podjetij, ki so delovala za okupatorja, podržavi. Ti ukrepi so prvenstveno zadevali v konkretnem primeru jeseniške železarne vodilni kader KID.

Že pred osvoboditvijo je 27 nemških uradnikov KID pobegnilo oziroma se odselilo z Jesenic ter odneslo s seboj svojo premočno imovino in opremo. Ostali, posebno oni, ki so imeli jugoslovansko državljanstvo, pa so se zanašali, da bo potek konca druge svetovne vojne podoben onemu ob razsulu avstro-ogrske monarhije, ko so lahko ohranili svoja službena mesta in vodilne pozicije v železarni. Niso mogli doumeti, da je mera krutosti, ki jo je povzročil okupator prepolna, da terjaja neizbežen obračun in da delavstvo ni več voljno službovati pod nemško komando.

Tuja delovna sila je še pred zlomom nacizma izg'inila z Jesenic. Okrog tisoč kovinarjev je moralo

po osvoboditvi ostati v vojaški službi jugoslovanske armade. Vendar je že do meseca oktobra delovni stalež zopet narastel na 3321. Najtežja je bila obnova obratovanja visokih peči. Trajalo je nad pol leta, predno so prispele dobave koksa. Po 13 mesečnih naporih je bila 30. junija 1946 ob veliki

Predsednik LOMO tov. Dolinar Maks izroča spominska darila prvoborcem.

slovesnosti prižgana peč I, nato pa 21. avgusta 1946 ob navzočnosti našega prvega kovinarja Maršala Tita visoka peč II.

Vodstvo obratov so po odstranitvi Nemcev prevzeli preizkušeni domači praktiki kot obratovodje. Strokovnjaki iz delovnega kadra železarne so pomagali pri obnovi industrijskih obratov in prometnih naprav po celi Sloveniji, da pospešijo obnovev proizvodnje in gospodarskega prometa.

V svobodni državi se je od vsega početka pričelo uvajati načrtno gospodarstvo, da bi se pospešil razvoj gospodarsko zaostalih pokrajin, ki so bile bogate na rudah in vodnih silah in imele tako naravne pogoje za gospodarski napredek. Zopet se je postavljalo vprašanje vloge jeseniške železarne v okviru bodoče črne metalurgije. Delovni kolektiv železarne je imel že 26. julija 1945 priliko, da povdari pomen Jesenic, njenih instalacij, zgrajene energije in strokovne usposobljenosti ter tradicije železarske industrije, ki je upravičeno pričakovala,

da se bo tudi v načrtnem gospodarstvu določila Jesenicam vloga kvalitetnega industrijskega centra, čeprav je daleč od rudne baze.

XXII. NALOGE V PETLETKI — VALJARNA 2400

Ob vključitvi v splošni državni gospodarski program je bila železarna zadolžena, da poveča naprave za proizvodnjo 230.000 ton surovega jekla, ki naj bi se predelal v enake sortimente kot dotlej. Glavna direkcija črne metalurgije je 8. februarja 1947 postavila naši železarni za cilj, da doseže ob koncu leta 1951 proizvodnjo 100.000 ton surovega železa, 210.000 ton martinskega jekla in 20.000 ton elektro jekla. Poleg tega je bila predpisana

mo pravočasno, marveč izpolnitev poverjene naloge sploh.

Leto 1949 je bilo zato zelo kritično. Občutilo se je pomanjkanje delovne sile, posebno pri gradbenih delih, še večje težave pa so nastale, ker Madžarska zaradi blokade ni dobavila naročenih elektromotorjev, armatur in peči. Toda naš delovni kolektiv ni klonil. Z izrednim poletom in predanostjo so naši konstruktorji tehničnega biroja železarne izdelali sami vse načrte in v rekordnem roku je čila zgrajena velika peč svojstvene konstrukcije. Čeravno so italijanski dobavitelji dobavili motor z enoletno zamudo in niso izpolnili pogodbene obveze, da ga pravočasno montirajo, je bila 29. novembra 1949 dokončana montaža valjavniških na-

Predsednik metalurških sindikatov Slovenije tov. Rudolf Šturm med govorom ob razvitu sindikalnega prapora jeseniške Železarne.

proizvodnja 400 ton patentirane žice in 10.000 ton brezšivnih cevi.

Pozneje pa je bila ta zadolžitev v toliko spremenjena, da je bila kot prioriteta naloga poverjena železarni postavitev valjarne debele pločevine z zmogljivostjo 60.000 ton letno. Zato pa je bila razbremenjena glede produkcije brezšivnih cevi. Da bi železarna zadostila tej važni državni potrebi, ki je predstavljala 100.000 ton surovega jekla, smo morali razširiti jeklarne, rekonstruirati visoke peči, postaviti kavperje, strojnico za turbovetrila in novo merilno postajo, da bi se zmogljivost povečala na 130.000 ton grodlja.

Ker pa je nastala sprememba tudi na rudni bazi, se je moralo za siderite zgraditi pražilne peči in vse naprave, ki spadajo v sklop nove pražarne. Za povečanje jeklarne je bilo treba premestiti predelovalne obrate na nov prostor med Hrenovico in železniško postajo. Za gradbo nove valjarne in tudi za nove predelovalne obrate je bilo treba šele planirati teren. V maju 1947 je bila zasajena prva lopata za pripravo terena na Javorniku. Ko so bila gradbena dela v polnem toku, pa je Kominform odredil gospodarsko blokado, ki je ogrožala ne sa-

prav v rekordnem času nepolnih treh mesecev, in čeravno so šele 24. novembra prispeli na stavbišče zadnji monterji, je šla na državni praznik 29. novembra 1949 valjarna 2400 v obrat.

S tega mesta ponovno izrekam polno priznanje vsem ekipam, k so omogočile izpolnitev te naloge. Nova valjarna je nato od leta do leta dajala večje količine debele pločevine in s tem omogočila ladjedelnicam, kotlovni in lokomotivni industriji izpolnitev planskih nalog.

Naš kolektiv se je v polni meri zavedal ogromnega pomena te naprave za splošno izvedbo gospodarskega načrta in se v skrajni požrtvovalnosti ni ustrašil nobenih naporov, da reši častno to važno nalogo. Brez samohvale lahko rečem, da je bilo to delo pravi trijumf kolektivnih naporov, sicer težka preizkušnja za nas vse, ki pa smo jo dobro prestali in, ki je bila za nadaljnji razvoj odločilnega pomena.

V letu 1948 je bil dovršen rudni dvor, nato postavljena drobilna naprava za rudo in nova manjša elektropoč. V letu 1951 smo pričeli s pripravami za rekonstrukcijo plavžev, odprli nov kamnolom ter pričeli graditi pražilne peči. Zgradbe novih pre-

delovalnih obratov so bile ostrešene in priprave za elektrifikacijo valjarne na Javorniku v širokem obsegu dovršene.

V letu 1952 sta bili dograjeni pražilni peči, za katere je bilo treba 5000 m³ izkopa, 2000 m³ betona, 450 ton železnih konstrukcij, 140 ton strojnih delov in 400 ton šamotne opeke. Stroški gradbenih del za pražilne peči so znašali z opremo in montažo 200 milijonov dinarjev.

Pri plavžih sta bila dva kavperja dozidana, dva pa še v zidavi. Montirano je bilo elektrovetrilo in parno turbovetrilo. Ob koncu leta sta šla dva kavperja v obrat. Pri kavperjih je bilo potrebno 4600 m³ izkopa v skalnatem terenu, 2000 m³ betona, 600 ton železnih konstrukcij, 120 ton strojnih delov ter 5500 ton šamotnega materiala za izzidavo. Gradbeni stroški so znašali z opremo in montažo 250 milijonov dinarjev.

V jeklarni je bila kljub težavnim gradbenim prilikam dograjena šesta martinska peč, za katero je bilo potrebno 6000 m³ izkopa, 3200 m³ betona, 1000 ton železnih konstrukcij, 2400 ton strojnih delov in 2700 ton šamotne opeke. Gradbeni stroški so znašali 375 milijonov dinarjev, od tega oprema 280 milijonov dinarjev.

Pa tudi v podrobnem delu v posameznih obratih in delavnicah je delo v svobodi sprostil izredno iniciativo in delovni polet. Do konca leta 1951 je bilo podanih 912 novatorskih in racionalizatorskih predlogov, od katerih je bilo 573 že izvedenih in 420 denarno nagrajenih. Ostali so še v študiju in obravnavanju. Prihranek, ki se je dosegel z izboljšavami naprav, je bil komisijsko ocenjen na 49,4 milijonov din in predlagateljem so bile izplačane nagrade v višini 1,141.260 din.

Racionalizatorstvo je prinašalo vrsto izboljšav in omogočilo, da smo nadomestili važne potrebščine, ki smo jih poprej uvažali izključno iz inozemstva z enakovrednimi, deloma celo boljšimi domačimi proizvodi. Naj omenim tu samo ogromni pomen kolektiva, ki je zgradil po eksploziji kolone z domačim materialom v najbolj kritični dobi nove kisikove kolone, gorilce za acetilenske naprave, razvil proizvodnjo kovinskih elektrod, preizkusil in vpeljal uporabo domačih surovin v šamotarni, rešil niz tehničnih nalog v jeklovleku itd.

Naštevati bi lahko še dolgo vrsto zaslužnih del naših sodelavcev. Z udarniškim delom so bile odstranjene motnje, samoiniciativno izvršena popravila in v momentih nevarnosti je naš delavec vztrajal na delovnem mestu, da obvaruje podjetje škod in izgub. Zadostuje če omenim, da šteje železarna 1123 udarnikov. Pa tudi v tekmovanju z ostalimi industrijami črne metalurgije v državi, si je priboril naš delovni kolektiv častne delovne zmage.

XXIII. DELOVNE ZMAGE IN ODLIKOVANJA

Tako je oddelek za črno metalurgijo pri Ministrstvu za rudarstvo FLRJ leta 1946 na podlagi poročil o prvomajskem tekmovanju proglasil Železarno Jesenice kot najboljše podjetje črne metalurgije v Jugoslaviji. Delovni kolektiv Železarne Jesenice je bil leta 1946 zmagovalec tudi v novembrskem tekmovanju.

Glavni odbor sindikatov Slovenije je na svoji seji dne 25. novembra 1946 proglasil delovni kolektiv Železarne Jesenice kot najboljši delovni kolektiv vseh strok Slovenije, ki sprejme v znak priznanja prehodno zastavo GOZS Slovenije.

Ko je bil v Narodni skupščini FLRJ sprejet Zakon o petletnem planu in ko je bilo s 1. januarjem 1947 uvedeno tekmovanje med vsemi delovnimi kolektivi črne metalurgije in tudi drugih strok v Jugoslaviji, si je delovni kolektiv Železarne Jesenice pri izpolnjevanju težkih planskih nalog priboril med drugimi tudi sledeča priznanja:

Diplomo od Zveze sindikatov metalurških delavcev Jugoslavije v Beogradu za najboljše rezul-

Novi sindikalni prapor jeseniške Železarne naj bo vreden naslednik pred 30 leti razvitega prapora podružnice »Neodvisne delavske partije Jugoslavije« na Jesenicah.

tate in uspehe v tekmovanju. Diploma je bila izdana v novembru 1947.

Od vlade FLRJ je prejel delovni kolektiv Železarne Jesenice diplomu, prehodno zastavo in denarno nagrado en milijon dinarjev, izdana v letu 1948.

Diplomo Sindikata metalurških delavcev Jugoslavije Beograd za najboljše uspehe v tekmovanju, izdana 26. marca 1950.

Diplomo Glavnega odbora Zveze sindikatov Jugoslavije za dosežene uspehe pri izpolnjevanju planskih nalog v letu 1950.

Od vlade FLRJ Beograd za vestno izvrševanje plana v II. polovici leta 1951 diplomu in denarno nagrado 1,285.000.— din.

Od Centralnega odbora ZSJ Beograd — diplomu, prehodno zastavo ter denarno nagrado 1,055.000 dinarjev.

Diplomo Zveze borcev NOV za šestmesečno tekmovanje v počastitev 10. obletnice obstoja JLA, izdana v decembru 1951.

Delovni kolektiv Železarne Jesenice si je bil pri različnih tekmovanjih lokalnega in republiškega

ga merila priboril še vrsto drugih diplom, zastav, pokalov, plaket, knjižnice, radio aparata in slik.

Oblasti ljudske demokracije so tudi zasluge poedincev pri delu za obnovo gospodarstva in graditev socializma, vrednotile in priznale. Prezidij Ljudske skupščine je podelil našim sodelavcem v dveh primerih odlikovanja Reda dela I. stopnje, 5 odlikovanj Reda dela II. stopnje, 66 odlikovanj Reda dela III. stopnje in nad 100 odlikovanj z medaljo dela. Lahko rečem, da je cel delovni kolektiv ponosen na ta priznanja, ki mu služijo v vzpodbudo v nadaljnjem delovnem poletu.

Po slavnostnem zborovanju na športnem igrišču Podmežakljo so bila razdeljena tekmovalcem fizkult. prirediteljev zmagovalne trofeje in spominska darila.

XXIV. SAMOUPRAVA ŽELEZARNE — RAZVOJ DELAVSKIH SVETOV

Medtem ko je teklo trdo delo ob nenehnih naporih za dovršitev gospodarskega plana v tovarni v pospešenem tempu dalje, se je pripravljala velik zgodovinski dogodek. Pod vodstvom sindikalnih podružnic so bile razpisane januarja 1950 volitve delegatov za izvolitev članov delavskega sveta, katerih se je udeležilo 93% delavcev. Na njih je bilo izbranih 384 delegatov, ki so na konstituentni 29. januarja izvolili 87 članov prvega delavskega sveta. Delavski svet je na svojem sedmem zasedanju 14. avgusta 1950, na osnovi zakona o gospodarjenju z državnimi gospodarskimi podjetji po delovnih kolektivih, izvolil prvi upravni odbor železarne. Dne 20. avgusta 1950 pa je ob svečanem in historičnem aktu prevzel delovni kolektiv od predstavnikov oblasti železarno v upravljanje. Pomembni programski govori so bili izrečeni na tej slavnosti in na pročelju upravnega poslojja je bila odkrita spominska plošča z napisom „Pod Titovim vodstvom smo 20. avgusta 1950 uresničili geslo — tovarne delavcem“.

Dne 9. januarja 1952 je obiskal železarno predsednik Gospodarskega sveta minister Boris Kidrič v spremstvu predsednika sveta za industrijo Fr. Leskoška in predsednika vlade LRS Miha Marin-

ka. Dne 21. avgusta 1953 pa je obiskal železarno predsednik Zveznega Izvršnega sveta minister Edvard Kardelj, ki je imel govor o novem gospodarskem sistemu in aktualnih gospodarskih problemih. Našo železarno posejajo skoro dnevno študijske skupine iz države in inozemstva, domači in tuji znanstveniki, inozemski parlamentarci, kovinarji in predstavniki mednarodnih delavskih organizacij, organizacije inženirjev in tehnikov ter strokovne šole, da na licu mesta proučujejo uspehe dela pod upravo delavskega sveta.

Naš kolektiv je imel polno razumevanje za raz-

voj Delavskega sveta in se je tudi aktivno v tej smeri udeleževal. Že od vsega začetka so se kazali uspehi in napredek, žive razprave so rodile uspehe, ki so se kazali z dneva v dan ter vidno izstopali. Planske naloge smo izpolnjevali zadovoljivo in s tem dajali skupnosti to, kar je od nas pričakovala. Ne samo to, razvoj je šel dalje in so se na iniciativo uprave formirali obratni Delavski sveti, ki so vsekakor novo obdobje v razvoju socialistične demokracije v vprašanju delavskega upravljanja. Naša dolžnost je, da delavsko samoupravljanje razvijamo še dalje in pri tem nudimo vso pomoč ne samo v upravljanju temveč tudi v izobraževanju naših kadrov, da bomo na ta način prispevali k razvoju poln delež.

Železarna v svobodi ni prezrla velike naloge za vzgojo mladih kadrov. Posvetila je polno pažnjo tudi v izpolnitvi znanja praktičnih delavcev v železarni in to z ustanovitvijo Delavskega tehnikuma, kakor tudi Met. industrijske šole. V teh letih se je zvrstilo v teh šolah mnogo učencev, ki dajejo svoje znanje konkretno v proizvodnji ali pa v ostalih podjetjih črne metalurgije po državi. Na Jesenicah je težaven problem prav vprašanje družbenega standarda in bo treba posvetiti še mnogo pozornosti, da se isti dostojno zgradi, seveda s podporo Okrajnega Ljudskega odbora, ki upam, da

bo imel polno razumevanje za razvoj standarda na Jesenicah in v okolici.

Ako napravimo resume investicijske dejavnosti od leta 1947 do vključno 1953 smo porabili okoli 8 milijard 100 milijonov dinarjev za nove objekte in za obnovo obratov v železarni. V letošnjem letu imamo na razpolago 1 milijardo 600 milijonov, katere bo treba koristno izrabiti, da bo kolektiv in skupnost imela čimveč od tega.

Železarna si že danes z energično voljo in naporu utira pot na inozemska tržišča ter skuša plasirati svoje proizvode v Turčiji, Libanonu, Pakistanu, Egiptu, Braziliji itd. Lahko vam rečem, da so tu doseženi zelo lepi uspehi. Naš cilj je, proizvajati čimveč kvalitetnega jekla, da damo ta proizvod naši strojni industriji, ki nujno potrebuje te kvalitete, na drugi strani pa, da bo naše jeklo doseglo dostojno mesto po kvaliteti kakor tudi po ceni na svetovnem tržišču.

Končujem z ugotovitvijo, da je bilanca dela, borb in naporov, ki jo danes polagamo pred javnostjo, nesporno visoko aktivna. Jeseniški kovinar je ponosen na svoje ustvarjalno delo, ki mu je ob jubileju v največjo moralno zadovoljstvo. Jeseniški kovinar pa se ni omejeval na delo v tovarni,

on je bil vedno tudi politično razgledan, borben in odločen. V narodno osvobodilnem gibanju je dal ogromen doprinos, v miru pa se je udeleževal na gospodarskih poljih in v vseh ostalih panogah kulture, prosvete, umetniškega ustvarjanja in športnega udeleževanja. Iz njegovih vrst so izšli prvi organizatorji delavskega pokreta v jeseniškem okolišju v stari Jugoslaviji, iz njegovih vrst so izšli narodni heroji — prvoborci, nadalje mednarodni tekmovalci, prvaki, znanstveniki, konstruktorji in strokovnjaki velikega formata, ki njihova dela priznavajo tudi inozemska strokovna združenja. Njihova dela so odprta knjiga in zgodovina tega dela nas navdaja s ponosom in mamljivo zavestjo, da nadaljujemo pot v nakazani smeri, po poti, ki nam jo je načrtala naša Partija pod vodstvom tov. Tita, ki nas je vodila od zmag do zmag in uspehov in ki nas bo še nadalje vodila do končne izgraditve socializma v naši državi. In ne samo to. Naše ideje morajo segati daleč preko naših meja, da se bo delovno ljudstvo tudi v zaostalih državah priborilo dostojno mesto svojega lastnega obstoja.

Ob koncu, tovariši, vam kličem: Naprej pod vodstvom naše Partije do novih zmag in uspehov!

Srečno!

Miha Klinar:

Graditeljem

Zdaj, misel, plani smelo pod oboke,
kjer v ritmu se prevažajo žerjavi,
in vsaj za hip se pri ljudeh ustavi,
da te vzemo kakor opeko v roke.

Samo tako v bodočnost te vgradijo,
samo tako spoznala beš resnico,
samo tako imela boš pravico,
da vpletaš nje med svojo melodijo.

K ljudem se nagni pod zemljó v kanalih,
na kable zaigraj kakor na strune,
spremeni v spev načrte in račune
in vžgi se — iskra svetla — v vseh stikalih.

Zagori sinje kot varilni plamen,
odvari s sebe vso navlako staro,
izžgi s sveta laž temno in prevaro
in snemi vsa bremena s trudnih ramen.

— Luč bodi! dahni in nov svet ustvari,
svet, kjer ljudje ne bodo več na tlaki,
kjer bodo bratje si in vsi enaki,
z resnico rdečo srca vsa prežari.

ČE ŠE NE VEŠ, LAHKO IZVEŠ ...

Ali spada pod skupni proizvod tudi nedovršeni proizvod?

Če vzamemo pojem „skupni proizvod“ dobesedno, tedaj je razumljivo, da spada pod ta pojem tudi nedovršen proizvod, saj je tudi ta del proizvodnje podjetja, čeprav je nedovršen. Naša zakonodaja pa v svojih uredbah pojmuje tako, da nedovršen proizvod ne spada v skupino skupnega proizvoda v podjetju.

Z ozirom na to je zgrešeno, če hočemo pod skupnim proizvodom zajeti vsa osnovna sredstva podjetja, ki so v prometu, saj problem sredstev, zlasti še obratnih sredstev, ne moremo tesno vezati na skupni proizvod. To sta dva popolnoma različna in oddvojena pojma, ki smo jih primorani obravnavati in zajemati vsakega za sebe. Skupni proizvod je odnos med tem, kar dobimo s proizvodnjo in tem, kar je porabljeno za proizvodnjo. Obratno pa je to pri obratnih sredstvih, kjer je odnos med tem, kar angažiramo za proizvodnjo (porabljeno, angažirano in neporabljeno) in tem kar dobimo s proizvodnjo. Torej predstavlja nedovršen proizvod gotovo specifičnost, saj zajema angažirana in porabljena sredstva, zaradi svoje nedovršenosti pa še ne predstavlja odgovarjajoče ustvarjene vrednosti. Zakonodaja zato z uredbami nedovršen proizvod ne meša v skupni proizvod, temveč samo navaja pozicije, na katere se deli skupni proizvod.

Za reprodukcijo nedovršenega proizvoda ne moremo odvajati gotovega dela iz skupnega proizvoda, ker še ni navedena končna vrednost nedovršenega proizvoda, ki bo šele rezultat porabe nedovršenega proizvoda, ko bo končno gotov.

Kaj se smatra za odmor med delovnim časom?

Obče je znano, da je odmor vsaka najkrajša prekinitev dela v nekem proizvodnem procesu. V tem slučaju se pod nedejavnostjo razume vsaka najmanjša prekinitev profesionalnega dela, ki ga delavec opravlja, po drugi strani pa ne „nedejavnost organizma“.

Nasprotno temu pa je stališče fiziologije dela, kjer odmor ne predstavlja samo prekinitev dela, ki ga upravlja delavec, ampak tudi prekinitev vse dejavnosti, zato se večkrat govori o „mišičnem odmoru“.

Po vzroku nastanka odmora razlikujemo:

1. organizirane odmore — to so vsi odmori, ki so delavcu predpisani. Med temi pa razlikujemo one, ki so po zakonu garantirani in one, ki so s strani podjetja odrejeni po delovnem redu.

2. neorganizirane odmore — pri katerih razlikujemo odmore, ki nastanejo zaradi okvare ali zastoja in odmore, ki si jih delavci sami ustvarijo, kadar jim je to najbolj po volji.

Organizirane odmore in odmore, ki nastanejo zaradi okvare ali zastoja v podjetju se smatra za navadno kot dane, oziroma samoposebi razumljive, medtem ko se odmore, ki si jih delavci ustvarijo samovoljno, smatra za potrebne.

Poleg tega imamo še odmore, ki so med posameznimi izmenami ali skupinami in so predpisani kot zaščita delavčevega zdravja (odmori v valjarnah ali vročih obratih črne metalurgije). Odmerjajo se tam, kjer je težko fizično delo, po pogojih dela in znašajo večkrat polovico delovnega časa ali še več.

Kaj je boljše — da so pomožni obrati centralizirani ali decentralizirani?

Principielno gledano imajo centralizirani pomožni oddelki gotove ekonomične in organizacijske prednosti pred decentraliziranimi, kar velja za vsa podjetja neodvisno od vrste dejavnosti.

Največja ekonomska prednost centraliziranih pomožnih oddelkov je njihova povečana ekonomičnost. Vzemimo za primer mehanične delavnice v težki industriji, kjer je proizvodnja velika. Če ima vsak obrat (proizvodni) svojo posebno ekipo ključavničarjev itd., mora vsaka teh ekip imeti svojega režijskega delavca (vodjo), navadno pa še uslužbenca (za evidenco in obračun). Poleg tega mora biti vsaka posamezna ekipa opremljena s potrebnimi obdelovalnimi stroji, orodjem itd., po večini pa se tudi dogaja, da delovni čas teh ekip (posameznih) ni tako izkoriščen kot bi moral biti.

Če vse te elemente analiziramo iz vidika podjetja kot celote, vidimo, da decentralizirani pomožni oddelki zahtevajo za isti volumen poslov več režijskega personala in količinsko večjo tehnično opremo.

Organizacijske prednosti centraliziranih pomožnih oddelkov pa so v tem, da se omogoča učinkovitejšo vodstvo, potrebno je manjše število vodilnega kadra, ki vedno uspešneje vodi celoto, stopnja izkoriščanja vsega delovnega časa je boljša in slično.

Poleg teh organizacijskih prednosti centraliziranih pomožnih oddelkov pa obstojajo nedostatki, ki se ne kažejo v samih pomožnih oddelkih, ampak le v glavnih proizvodnih obratih podjetja. Če kljub dobri organizaciji centralizirane dejavnosti pomožnih oddelkov trpijo glavni proizvodni obrati, je seveda potrebna njih decentralizacija. Seveda pa je odvisna ta centralna ali decentralna dejavnost pomožnih obratov v podjetju od postrojenja, razvrstitve tehničnih procesov itd., pri čemer je treba posebno upoštevati vse zastoje in izgube časa, ki se pri centralizirani ureditvi pomožnih oddelkov nekoliko povečajo, kar na proizvodnjo razumljivo vpliva nepovoljno.

Od tebe tovariš, odvisi znižanje obratnih nezgod

ŠTEVILO IN Odstotek nezgod TER IZPAD DNIN PO OBRATIH za I. polletje 1954

Obrat:	Nezgode				Izpad dnin	Na eno nezg.	Stalež	V % na stalež
	Smrtne	Težke	Lahke	Skupno				
uprava podjetja	—	—	—	—	—	—	162	—
nabavni odd.	—	—	3	3	19	6	56	5.3
pomožna služba	—	—	3	3	93	31	115	2.6
plavž	—	1	31	32	631	19	354	9.0
livarna	—	—	10	10	133	13	188	5.3
mehanična	—	—	19	19	361	18	306	6.2
gradbeni	1	—	6	7	57	8	230	3.0
OTK	—	—	2	2	15	7	118	1.6
komunalni	—	—	4	4	205	51	133	3.0
energijski	—	—	6	6	66	14	145	4.1
martinarna	—	1	81	82	1641	20	588	13.9
elektro peč	—	—	—	—	155	—	77	—
opekarna	—	—	8	8	368	46	215	3.2
Javornik I	—	—	93	93	1522	16	730	12.7
Javornik II	—	—	56	56	790	14	460	12.1
žič. valjarna	—	—	26	26	490	18	204	12.7
Javornik III	—	—	32	32	419	13	294	10.8
Javornik IV	—	—	—	—	—	—	50	—
valjarna 2400	—	—	26	26	400	15	203	12.8
jeklovlek	—	—	3	3	93	31	96	3.1
predel. obrati	—	2	38	40	940	23	528	7.5
varilna žica	—	—	2	2	69	34	111	1.8
cevarna	—	—	12	12	148	12	122	9.8
elektro del. Jes.	—	—	7	7	111	16	120	5.8
konstr. del.	—	—	18	18	333	18	223	8.0
promet	—	—	27	27	575	21	410	6.5
transport. odd.	—	—	12	12	203	17	163	7.3
garaža	—	—	1	1	15	15	20	5.0
kapitalna izgr.	—	—	4	4	119	30	74	5.4
MIS	—	—	3	3	49	16	277	1.0
Skupno:	1	4	533	538	10040	18	6081	8.8
Primerjava								
z l. 1953	2	5	492	499	11036	22	6478	7.7
Primerjava								
z l. 1952	8	7	557	572	12374	21	6133	9.3
Obratne nezgode:								
bolovanja do 3 dni						179		
izpad dni						446		

Primerjajoč podatke o številu nezgod, kakor tudi izpad dnin ter % nezgod na stalež v I. polletju lanskega in letošnjega leta, pridemo do sledečih zaključkov:

Smrtne nezgode so se v primerjavi z lanskim polletjem znižale za 1. Težkih nezgod smo imeli lani eno več kot letos. Viden je pa porast lahkih

nezgod, saj jih je v letošnjem polletju 40 več, kot lani. Izpad dnin se je v letošnjem letu znižal za 996 dnin, kar potrjuje zvišanje lahkih nezgod. Razumljivo je, da lahka nezgoda ne povzroča velike odsotnosti od dela, ker pa je podjetje izrazito metalurški obrat, pa česti urezi, manjše opekline in druge mehanske poškodbe terjajo od delavcev, da bolujejo nad 7 dni. Zdravniki namreč pri zdravljenju teh manjših poškodb, v izogib težjim posledicam infekcije, delavce-poškodovance jemljejo v bolniški stalež.

Nehote se pri porastu polletnega % na stalež v letošnjem polletju, ki znaša 8,8%, vprašamo po vzrokih zvišanja obratnih nezgod. Mirno lahko trdimo, da je % obratnih nezgod porasel zaradi večjega dotoka novih delavcev, kakor tudi vrnitve naših delavcev na delovna mesta po odslužitvi kadrovskega roka. Zvišan % obratnih nezgod je posebno viden v mesecih maju in juniju letos, kar potrjuje gornjo trditev.

Iz tabele, v kateri je prikazano število in odstotek nezgod po obratih za I. polletje letošnjega leta, nam takoj izstopata predvsem dva primera težke nezgode, kot tudi zvišano število lahkih nezgod. V žičarni in to še v starih delovnih prostorih, se je izvršila I. težka nezgoda, katere žrtev je postal tov. Juhant Janez. Ponesrečeni je neprevidno manipuliral pri stroju za navijanje odpadkov žice na ta način, da je z eno nogo stal po vsej verjetnosti v zanki odpadle žice, ki ga je pa vključitvi stroja potegnila v stroj sam. Pri tej nesreči je ponesrečeni vsled težjih poškodb izgubil desno nogo nad kolenom. Komisija, ki je slučaj raziskala, je bila soglasna, da ponesrečeni ni pravilno ravnal s strojem, po drugi strani pa ta zastareli stroj ni bil primerno zaščiten. V novih predelovalnih obratih sta nova stroja za navijanje žice tako zaščiteni, da pri pravilni manipulaciji ne more priti do nesreče.

Druga težja nezgoda se je izvršila v obratu žebeljarna, kjer je mladoletnemu delavcu Pavlu Klinarju stroj za izdelovanje bodeče žice odrezal štiri prste na desni roki. Ta nezgoda, ki je povzročila invalidnost mladoletnika, bi se nikakor ne smela dogoditi, če bi obratvodstvo ponesrečenemu določilo v pomoč pri delu in za nadzor za čas njegovega priučevanja, starejšega delavca, ki bi učil in nadziral ponesrečenega vsaj tri mesece. Analiza nezgode pa je pokazala, da ni bilo tako in bo sodišče o krivdi izreklo dokončno sodbo.

V aprilu se je težje ponesrečil pri obratu visokih peči tov. Vavtar Anton in sicer na ta način, da je hotel pristopiti k odvodnemu žlebu za žlindro. Ker se ob tej priliki precej močno kadi, se je imenovan pri prestopu nekoliko spodtaknil in segel z desno roko v žarečo žlindro. Pri tem se je močno opekel, tako da bo potrebna plastika kože na hrbtu roke.

V martinarni se je ponesrečil tov. Muršec Jakob. Imenovan je nalagal odpadno opeko v tam postavljeno ladjo posredno s še enim sodelavcem,

STATISTIČNI PRIKAZ NEZGOD V %
na stalež po mesecih v I. polletju 1954

Mesec:	Nezgode:								Izpad dnin:			
	1954:	smrtne	težke	lahke	%	1953:	smrtne	težke	lahke	%	1954	1953
januar		1	1	78	1.1	—	—	106	1.6		1744	2197
februar		—	—	63	0.9	—	—	82	1.2		1765	1768
marec		—	—	74	1.0	—	—	92	1.4		1473	2026
april		—	1	97	1.4	—	—	85	1.3		1734	1856
maj		—	2	105	1.5	1	1	53	0.8		1666	1414
junij		—	—	116	1.6	1	3	75	1.2		1978	1775
Skupaj:		1	4	533	8.8	2	4	493	7.7		10040	11036

ki mu je opeko podajal. V neposredni bližini so bile postavljene kokile in brama. Te kokile so bile nepravilno odložene. Iz neznanih vzrokov, verjetno zaradi tresenja žerjavov, ki v livnem prostoru nenehno obratujejo, se je ena prevrnila in pokopala pod seboj ponesrečenega Muršeca. Imenovani je utrpel zlom hrbtenice in totalno prekinitev hrbtnege mozga na mestu preloma hrbtenice. Posledica poškodbe je omrtvelost spodnjih udov in spodnjega dela života. Analiza te težke nesreče je bila zelo težavna, ter bo sodišče po zaslišanju I. jamskega pomočnika, ki je odgovoren za varno odlaganje kokil, izreklo dokončno sodbo.

Smrtna nesreča se je pripetila na Javorniku, ne sicer v metalurškem obratu, pač pa v stranskem rovu predora skozi Stražo na delovišču izkopa zaklonišča na Javorniku. Tov. Jože Konič je nepravilno pristopil k rušenju in v trenutku, ko je stopil pod zrahljani sklad, se je utrgal večji kos materiala, ga podrl ter se mu zavalil na prsni koš. Ta udarec je bil tako močan, da je ponesrečeni

utrpel zlom kompletnega prsnega koša in istočasno raztrganje pljuč, kar je posredovalo naknadno smrt v bolnici.

Če hočemo na splošno ugotavljati vzroke čestim nezgodam, moramo pribiti važnost psihotehničnih ugotovitev, da namreč naše podjetje še ni pristopilo k selekciji delavcev, ki bi odgovarjali po fizični in psihični sposobnosti za dotično delovno mesto. Stalen pritok nove delovne sile, ki vstopa direktno v metalurške obrate, ne pa na naš transportni oddelek, kjer bi se polagoma privadila nove delovne okolice, prav tako povzroča zvišanje obratnih nezgod. Delna zastarelost obratov, kapitalna izgradnja ter gostota železniškega omrežja, pomanjkanje potov in prehodov, vse to so elementi, ki zvišujejo procent obratnih nezgod. Če ne bomo pristopili k odstranitvi teh vzrokov in k upoštevanju vseh teh dejstev po slehernem poedincu in članu našega kolektiva, bomo težko dosegli uspehe pri higiensko-tehnični zaščiti, kakršne si želimo vsi.

Če gre človek po naši domovini, vidi, da danes ni niti enega kraja, kjer ne bi bili vidni v tej ali oni obliki rezultati naše velike osvobodilne borbe, revolucionarne borbe naših narodov, ki je izmenjala socialni lik naše družbe, borbe, ki je ustvarila perspektivo za nadaljnji razvoj naše države, perspektivo, ki je danes jasna vsakemu našemu človeku.

Točno je, da imamo še težave. Toda mi smo začeli iz nič, začeli smo po vojni golih rok, kakor smo začeli tudi v vojni z golimi rokami. Mi smo imeli tudi v času te velike delovne borbe za izgradnjo nove družbe, za izgradnjo nove Jugoslavije, zelo velike težave. Ali moremo biti mi neponosni na tako velike zmage, ki smo jih dosegli tako na delovnem področju, kakor tudi na polju odbijanja vseh laži in neresnic o naši zemlji? To so ogromne zmage, na katere smo res lahko ponosni.

Maršal Tito 19. IX. 1954 na Ostrožnem

Interne praktične vaje PLZ so dopolnilna vzgoja članstva

Organizacija protiletalske zaščite je danes na taki stopnji razvoja, da zahteva nove oblike dela, zlasti glede strokovne vzgoje članstva.

Prva faza strokovnega usposabljanja so tečaji, ki se bodo v bodoče v Železarni še organizirali za tiste člane PLZ, ki jih dosedaj še niso posečali ter

praktičnih vajah je bilo potrebno teorijo spremeniti v prakso. Ta praksa se pa ni mogla v zimskem času dokončno izvesti, ker so se vaje vršile v učilnicah namesto na terenu. V poletni sezoni so se sanitetne in kemične vaje službe PLZ ponovile na terenu, da so se lahko dosledno prak-

Poškodbo glave je treba skrbno obvezati v obliki čepice

tudi za one, ki bodo na novo vključeni v članstvo PLZ industrijskih enot.

Enote so na teh tečajih prejele osnovno teoretično in praktično znanje, ki služi nadaljnjemu strokovnemu izpopolnjevanju, t. j. drugi fazi izpopolnjevanja, izvajanju internih praktičnih vaj sa-

tično izvedle, tako da sleherni član snov obvlada tudi v primeru resnega slučaja.

Člani enot PLZ so poklicani, da v težkih trenutkih opravljajo mojstrsko svoje delo. Biti mojster svojega dela pomeni hitro, sigurno in pravilno izvrševati naloge. Vsaka počasnost, nesigurnost in

Na praktičnih vajah kemične edinice, kjer se seznanjajo z uporabo plinske maske.

nitetne in kemične službe, ki so se izvajale v zimski sezoni.

Na teh internih praktičnih vajah so člani ponovili snov, ki so se je naučili v tečajih. Na internih

neznanje lahko v določenih okoliščinah povečajo človeške in materialne žrtve. Člani enot so poklicani izvrševati svoje veliko znanje tudi v mirnem času v korist ljudstva pri reševalnih akcijah, ob elemen-

tarnih nesrečah in poplavih, pri nujenju prve pomoči ponesrečenim ljudem in živalim. S tem delom se bo članstvo praktično usposabljal, s pravočasnimi in pravnimi posegi pa bo dvigalo ugled sebi in svoji organizaciji.

Na dosedanjih javnih in internih praktičnih vajah, smo lahko ugotovili, da je pri nekaterih članih

za katero so v prvi vrsti namenjene. Če n. pr. sovražnik ne bi uporabljal bojnih strupov, enote kemične zaščite ne bodo imeli dela iz svoje stroke, potrebne pa bodo, da pomagajo sanitetnim edincam pri reševanju ljudi iz zasutih zaklonišč in podobno. Kako naj bi te enote uspešno opravljale to delo, če zato ne bodo uposobljene? Lahko bo bom-

Ekipa sanitetne čete s ponesrečencem z zlomljeno stegnico, bolničarki pa spremljata svoji varovanki na sektorsko postajo, seveda vse to samo za vajo.

strokovna usposobljenost še pomanjkljiva. Obvezovanje ranjencev, imobilizacija zlomljenih udov itd. je bilo slabo izvedeno, nespretnosti so bile pri uporabi plinskih mask, nameščanju plinskih mask ranjencem in drugo. Vse te in še druge napake so nedvomno posledica nezadostnega znanja in prakse

bardirano neko mesto, kraj ali tovarna, porušene bodo stavbe, odvrženi bojni strupi, bo pe le manjše število človeških žrtev oz. poškodovanih ljudi ali jih pa sploh ne bo. V takšnem primeru ne bodo zaposlene vse sanitetne enote in prijete bodo morale za delo, ki ga sicer opravljajo tehnične, specialno

Tudi člani kemične zaščite se vadijo v nujenju prve pomoči

posameznih članov naših enot. Te pomanjkljivosti bomo najlažje odpravili z internimi praktičnimi vajami na terenu. Potrebno je tudi, da se člani usposablajo ne samo za tiste enote, v katere so vključeni, temveč tudi za ostale enote. Verjetno ne bodo vse enote n. pr. po bombardiranju opravljale delo,

tehnične in kemične enote. Zaradi tega bodo morale sanitetne enote dobro poznati tudi to delo. Skratka : vse enote protiletalske zaščite morajo biti najprej specializirane za svoje delo, znati pa morajo vsaj delno opravljati tudi delo ostalih služb. Šele takrat bomo lahko rekli, da so enote protiletalske

zaščite res usposobljene za splošno zaščito prebivalstva. Postopno bo treba doseči tudi ta cilj. Na tej stopnji razvoja organizacije PLZ je zlasti važno, da se članstvo posameznih enot popolnoma usposobi za svoje delo in prične obenem osvajati potrebno znanje tudi iz področja ostalih služb.

Važnost strokovne vzgoje o PLZ službi ni samo za člane, ki so vključeni v edinice PLZ, temveč tudi za ostale prebivalce in člane delovnih kolektivov, da se usposobijo v osnovnih pojmih prve pomoči in ostalih nalog PLZ službe, saj to znanje potrebuje sleherni državljan ne samo v vojnem, temveč tudi v mirnem času. V vojnem času so obvezniki PLZ vsi državljani obeh spolov od 14 do 65 leta starosti, razen tistih, ki iz zdravstvenih razlogov niso sposobni vršiti te službe.

Organizacija PLZ je dolžna vzgajati ne samo

svoje člane, temveč vse prebivalstvo, ki bo v službi potrebe poklicano sodelovati v službi PLZ. Kakor vsako leto, tako se bodo tudi letos v zimskem času organizirali novi tečajji vseh služb protiletalske zaščite. V te tečaje bodo poklicani člani delovnega kolektiva, ki še niso vključeni v organizacijo PLZ, z namenom, da se bodo usposobili izvajati naloge, ki bodo morale biti izvršene v najtežjih situacijah.

Ob priliki izvajanja državlanske dolžnosti v službi protiletalske zaščite naj v bodoče ne bo več izmikanja. Sleherni član delovnega kolektiva naše ga podjetja naj se zaveda, da v službi protiletalske zaščite najprvo koristi sam sebi, svoji družini in vsej skupnosti, to se pravi, da s svojim znanjem, ki ga pridobi v službi PLZ, krepí obrambno moč naše socialistične domovine.

Tri vrline

Sleherni človek, ki živi in dela v krogu skupnosti se mora pobaviti sam s seboj, če hoče s svojim ponašanjem doseči čim daljši kontakt s svojo okolico. Vse lastnosti poedinca, ki so predpogoj za prijetno sodelovanje in uspeh, zlasti pri poklicnem delu, lahko združimo v sledeče tri vrline: **samozaupanje, samoobvladanje in samokritika.**

Zdravo zaupanje v samega sebe je predpogoj uspešnega napredka in zmogljivosti. Do samega sebe moramo imeti uravnotežen odnos, če hočemo tudi na druge uravnoteženo vplivati. Samostojnost, zmožnost presojanja in kritično razmišljanje so karakteristične lastnosti v sebe samo sigurne osebnosti. V svojo lastno vrednost in lastno sposobnost prepričani, izžareva mir in sigurnost ter vpliva s tem tudi na skupnost v tem smislu. Ta, ki mu manjka samozaupanja mu manjka tudi zmogljivosti ali pa je obtežen z manjvrednostnimi občutki, ki jih skuša prevpiti s prevzet-

nostjo, domišljavostjo ali nestrpnostjo. Samoobvladanje je najosnovnejša vrline družbenega življenja. Vsi smo podvrženi stalno menjajočim se razpoloženjem. Zato lahko v jezi ali bolečini kaj hitro izgubimo oblast nad samim seboj. Takrat se pravi pomagati se. Toda izbruh je ponavadi posledica tako zadržanih čustev, kakor je »eksplozija« posledica zajezenih enegij. Kdor jih ne zmore usmeriti v pravilno smer, pokaže le svojo lastno slabost in nepopolnost. Besnost samo razkrinka duševno revščino in tudi ujedljiv porog ali cinizem razkriva le notranjo maščevalnost in prikrito jezo. Dostojen človek se zmerom obvlada.

Nihče ni nezmotljiv. Vsakdo kljub svoji najboljši volji kdaj pogrši in hote ali nehote komu prizadene krivico. Pri duševno normalnih taki primeri izovejo samokritiko. Vedno se lahko najde nekaj minut na dan za presojo lastnih dejanj in ponašanj, za razčiščevanje in obračunanje s samim

seboj. To pomaga odpravljati iste napake v dobočnosti in utrjevati dobre lastnosti. Prava beseda ob pravi uri učinkuje ponavadi kot čudež.

Dobri sadovi zorijo samo v določeni klimi. Tudi značajni odnosi med sodelovci uspevajo samo v primerenem in prijetnem »podnebju« obrata. Zato vse te besede toliko bolj veljajo za predpostavljene. Tudi v tistemu, ki je po svoji značajnosti ali zmogljivosti šibkejši, moramo videti človeka. Priganjaške metode žalijo človeški ponos.

Nepravično obravnavanje, zgrešeno vodenje ljudi in suženjstvo svojim lastnim napakam vodijo k nasprotju, razburkanjem in vzdušjem, ki niso v nečast samo vsemu človeškemu v ljudeh, temveč tudi v škodo napredku, zmogljivosti in ustvarjanju. Samo notranje in zunanje svoboden, uravnotežen in samostojen človek je sposoben duševnega in materialnega ustvarjanja.

Morda velja tudi za nas

Devet desetih vseh poslovnih pisem je obremenjenih z nepotrebnimi frazami, ugotavlja neka ameriška raziskava. S šolanjem ljudi, ki opravljajo posle diktiranja pisem, bi lahko znižali stroške korespondiranja za več kot 25%. Pri tem predlaga, da je treba, če se hoče prihraniti denar in čas, upoštevati sledeče: 1. Sleherni pismo skrbno prebrati, preden se odgovori nanj. 2. Pregledati vse točke odgovora, začeniši z najvažnejšimi in osnovnimi, 3. se zamisliti v položaj bralca pisma in posebno važnost posvetiti njemu najpomembnejšim točkam odgovora, 4. preprost slog pisanja.

Stanovanjska kriza povsod

Tovarniški list velike železarne Westfallenhütte v Dortmundu objavlja zanimive podatke o potrebi stanovanj svojih delavcev. V marcu letos je bilo trenutno vloženih 2132 prošenj za stanovanje samo strani delavcev tovarne. V vsej Zvezni republiki Nemčiji, pa po podatkih urada evropske skupnosti za premog in jeklo, manjka okoli 60.000 stanovanj samo za delavce zaposlene v železarstvu. Isti urad predvideva, da se bo ta potreba lahko pokrila v teku štirih let, omenjeni list pa piše, da na taka predvidevanja ne gleda preveč optimistično.

Strahotna bilanca

V Zapadni Nemčiji je po zadnjih podatkih s podporami oskrbovanih 4.335.208 oseb, od teh 1.515.502 vojna invalida, 1.175.448 1.309.573 otrok brez enega starša in od 54.369 otrok brez staršev. Od vojnih invalidov je enkrat amputiranih 135.993 oseb, 10.427 oseb je brez nog in 933 oseb je brez rok. Trikrat amputiranih je 115 oseb, brez nog in rok pa je 28 vojnih invalidov. Med težkimi vojnimi invalidi je 5792 slepih in 1453 pohabljenih. 153 slepih je istočasno tudi brez rok.

Uspešno delo LOMO Jesenice

Na svoji 28. redni seji je LOMO Jesenice obravnaval važna vprašanja. Pregledal je tudi delo v prvem polletju letošnjega leta, ko je bilo treba izvesti številne nove predpise v gospodarstvu in drugih dejavnostih. Sprejem letošnjega družbenega plana se je zaradi zapoznelih instrumentov družbenega plana zavlekel v mesec maj, kar je sicer nekoliko vplivalo na celotno dejavnost na področju Jesenic, vendar so bili kljub temu doseženi povsod lepi uspehi. Izvedla se je reorganizacija gospodarskih organizacij, predvsem decentralizacija trgovine, tako da imamo zdaj na področju mesta 12 samostojnih trgovskih podjetij s svojimi poslovalnicami. Tudi na podlagi reorganizacije gostinstva s pritegnitvijo privatnih obratov v socialistični sektor imamo zdaj 2 hotela, 2 restavraciji, 18 gostišč in 2 planinski postojanki. Prav v naših trgovinskih in gostinskih podjetjih pa bo treba posvečati več poznejše pomoči organom delavskega upravljanja, kajti še preveč je občutna le direktorska linija, prav tako bo treba s sistematično kontrolo po organih državne uprave preprečiti vse težave in slabosti teh podjetij, da ne bo prišlo več do primerov, da bi zašla v finančne težave, ki gredo v breme vse družbe. V prihodnjem letu bo treba posebno skrb posvetiti zagotovitvi zadostnih finančnih sredstev za obrtno uslužnostno dejavnost, ki je na Jesenicah še nerazvita in pomanjkljiva.

V celoti je bil v prvem polletju 1954 proračun dohodkov LOMO izvršen v višini dobrih 112 milijonov dinarjev ali z 69,5%. Od tega odpade na gospodarstvo 89 milijonov dinarjev ali 79,7% in na dohodke od prebivalstva 3 milijone dinarjev ali 64,1%. Ostalo pa so dohodki uradov in ustanov, presežki iz preteklega leta in drugo.

Zaradi zakasnelih del, ki jih je povzročilo deloma deževno vreme, deloma pa zelo pozno dobljena sredstva šele v maju sprejetega proračuna, so planirani izdatki v prvem polletju izvršeni le z 29,3% v višini 47 milijonov dinarjev. Tudi obračuni posameznih del so prišli šele po preteku prvega polletja, zato se v polletnem poročilu ne morejo upoštevati, deloma pa glavni izdatki obremenjujejo itak šele drugo polletje kot n. pr. prosveto, ko se jeseni nabavlja kurivo za šole. Izdatki v negospodarskih investicijah čeprav so v resnici izvršene več in obsegajo v glavnem dela na vodovodih Jesenic in Blejske Dobrave, gradnjo hudournikov in ureditev ceste Jesenice—Planina, dovršitev zvezne ceste od Gasilskega doma do bolnice, ki se imenuje cesta Bratstva in edinstva ter številna dela pri urejevanju cestišč in drugega so s skoraj 15 milijoni din izvršeni v prvem polletju z 20,9%. Prosveta je izvršila 13 milijonov din izdatkov ali 37,8% od planiranih v vsem letu, socialno skrbstvo 29,7% ali skoraj 6 milijonov din, zdravstvena zaščita 15,2% ali dober milijon din in državna uprava 42,4% ali skoraj 12 milijonov dinarjev. Če je nizek procent izvršitve izdatkov povzročila zakasnitev dosegljivih proračunskih finančnih sredstev pa so izvršitev dohodkov v tako

visokem procentu omogočile gospodarske organizacije, predvsem Železarna, ki so presegle svoje družbene plane.

Na svoji seji je LOMO Jesenice sprejel tudi nekaj važnih odlokov. Prvi odlok se nanaša na črtanje 12 milijonov in pol dinarjev za vodni in gozdni sklad, ki ga prispeva OLO in zato v družbenem planu LOMO ni potreben, drugi odlok pa s tem v zvezi spreminja in zmanjšuje proračun LOMO za navedeni znesek.

Važen je tudi odlok o spremembi dosedanjega odloka o določitvi stopnje dopolnilne dohodnine od kmetijstva, s katerim je zvišana dosedanja stopnja dohodnine na davčno osnovo. Stara stopnja se je po izračunih katastrskega čistega dohodka in dohodnine izkazala za 50% nižja od lanskega leta, zato je že OLO sprejel tozadevni odlok o popravku stopnje za ves okraj, zaradi česar je bil popravek nujen tudi za Jesenice.

Posebno važen pa je odlok o stanovanjski tarifi, razdelitvi najemnine in skladih, ki velja od 1. avgusta letos dalje. S tem odlokom je znižana cena na kvadratni meter stanovanjske površine v I. coni (Jesenice, Javornik in Kor. Bela) od 0,34 din na 0,24 din in v II. coni (ostala naselja na področju mesta) od 0,30 na 0,21 din, vendar je za znižanje še potrebna potrditev Izvršnega sveta LRS. Najemnina od 1. avgusta letos se bo zaračunavala sledeče: stanovanjska površina (kjer se površina sob preko 30 m² ne upošteva) se pomnoži s točkami, dobljenimi na podlagi izvršene kategorizacije stanovanj, kar se spet pomnoži z zgornjo ceno za kvadratni meter glede na cono. Zgoraj sprejeta cena za kvadratni meter stanovanjske površine približno ustreza 50% zvišanju stanovanjske najemnine kot jo predvideva zakon. Z odlokom so tudi določeni prispevki za uporabo vrtov in sadnih dreves, urejeni odnosi z zasebnimi lastniki, določena razdelitev najemnine na najmanj 50% v amortizacijski sklad, na najmanj 20% za vzdrževanje in do 30% za hišno upravo. Podobno je tudi določena razdelitev najemnine za poslovne prostore in urejene dajatve za v sklad za zidanje stanovanjskih hiš. Odlok tudi obsega člen o denarni kazni do 2000.—din za prekrške.

Nadalje so bila tudi sprejeta in potrjena navodila hišnim svetom, ki obširno in izčrpno pojasnjuje sam zgornji odlok in vse ostalo v zvezi z upravljanjem stanovanj po stanovanjski skupnosti. Sprejeta je bila tudi odločba o ustanovitvi ene stanovanjske skupnosti na območju LOMO, s čemer je ukinjena uprava tovarniških stanovanj po Železarni, za šefa nove stanovanjske uprave pa je bil imenovan tov. Berendijaš Jože.

Poleg tega je LOMO sprejel na svoji seji še sklep o razdelitvi ostanka rabata trgovin, ki so podružnice podjetij izven okraja na enaka dela med LOMO in podjetjem, odločbo o preimenovanju Doma onemoglih v zavod s samostojnim financiranjem, ki ga LOMO ne bo več vodil v svojem

proračunu, temveč samo skrbel za izdatke oskrbovancev mesta Jesenice, za ostale pa bo morala prispevati teritorialna občina oskrbovanca. Člani mestne občine so tudi pooblastili svet za gradnjo in komunalne zadeve, da prične s pripravo in izdelavo poročila za gradnjo novega centralnega pokopališča na Blejski Dobravi. Prvotno predvideno

Belo polje zaradi neprimerne terena, ne ustreza za pokopališče, zato je izbran teren na Blejski Dobravi, ki sicer ustreza, je pa zvezan s številnimi problemi, kot je celotna ureditev prostora in zlasti zgraditev mostu čez Savo. Dosedanje pokopališče, ki terja nujne rešitve, pa bi za daljšo dobo bilo oskrbovano po LOMO in počasi preurejeno v park.

Nekaj o kozmičnih žarkih

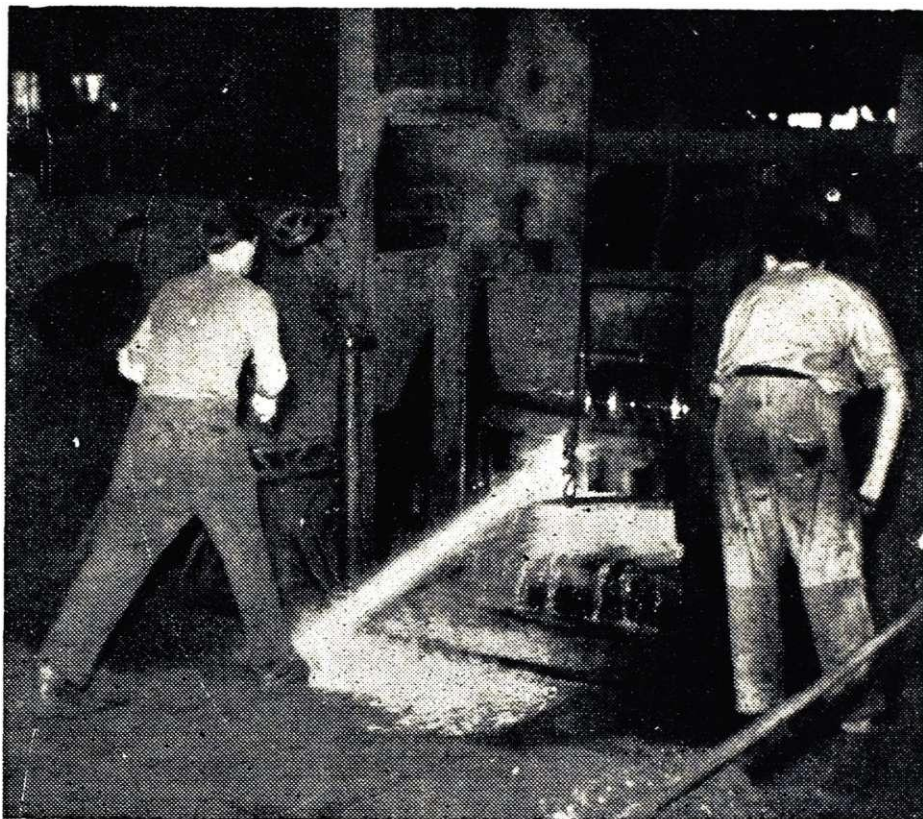
(Nadaljevanje)

Da se naša raziskovanja kozmičnih žarkov ne izgubijo v neizmernem prostoru vesoljstva, jih moramo omejiti na določene sektorje, kot na primer na določeni sončni sistem ali na Rimsko cesto. Če tako poenostavimo naša raziskovanja, bomo odkrili nekaj podatkov, ki nam morda lahko pokažejo pot k izvirov kozmičnih žarkov.

Oglejmo si torej naš sončni sistem. Skoraj vsa energija, ki prihaja na zemljo v obliki luči in toplote, izvira od sonca. Zato bi lahko sklepali, da od tod prihajajo tudi kozmični žarki. Če bi to držalo, bi moralo biti kozmično izžarevanje podnevi najmočnejše, ponoči pa najšibkejšo, slično kot pri sončni svetlobi. Te razlike pa niso opazili. K temu je treba še pripomniti, da si fiziki sploh ne morejo zamisliti takega sončnega sistema, ki bi lahko izžareval kozmične žarke. Zato si upamo trditi, da kozmični žarki ne prihajajo od sonca. Res je sicer, da prihajajo od sonca poleg svetlobe in toplote tudi elektroni in protoni z nizko napetostjo (vodikova jedra), ki včasih švigajo skozi vrhnje plasti ozračja zemeljske obole. Tedaj vidimo čudovito lepo zarjo, ki ji pravimo polarni sij.

Zato so nekateri znanstveniki vendarle prepričani, da ni izključno, da sonce izžareva kozmične žarke. Trdijo, da so v sončnem sistemu lahko magnetna polja, ki zadržujejo kozmične žarke tako, da obsevajo zemljo enakomerno ponoči in podnevi. Taka magnetna polja si sicer lahko zamislimo. Vendar bi morala biti taka magnetna polja, ki lahko privlačijo in zadržujejo drobce z napetostjo več triljonov elektronskih voltov, tako močna, da bi jih morali odkriti na zemlji. Doselej pa so iz zemlje v sončnem sistemu odkrili samo eno magnetno polje, ki pa je razmeroma šibko.

Oglejmo si zdaj drugi del vsemirja, tako imenovano Rimsko cesto, h kateri spada tudi naš sončni sistem. Zvezde v Rimski cesti so v njeni sredini bolj nakopičene in redkeje proti robovom. Rimska cesta kroži povprečno približno 100.000 svetlobnih let okoli svoje osi. Ker je naš sončni sistem na dve tretjini poti izven središča, pomeni z ozirom na rotacijo Rimske ceste, da potujemo skozi vsemirje z brzino približno 290 km v sekundi; poleg tega, da krožimo okoli sonca in se vrtimo okoli osi lastnega planeta. Zdi se, da letimo skozi vsemirje proti ozvezdju Laboda.

Miha Klinar:

Pod valji

Ne mika pesem me, pojoča v dalji,
ne smeh dekliški in ne mesečina;
vse, kar sem sanjal, je samo praznina,
odkar življenje teče mi pod valji.

Razžarjeni kos jekla sem na progi;
ko valji splošči me, širi, stiska, bije,
spreminjam svoje prejšnje dimenzije,
a vendar snovi ne uidem togi.

Kaj bom, ne vem... Morda bom pločevina
na trupu ladje rezal sinja morja,
morda samo bom črna kotlovina.

Pod težo valjev ozka so obzorja
in komaj veš, v kaj valjčnica te pelje,
in vedno v strahu si, da v nič te zmelje.

Arthur H. Compton, rektor univerze Georgea Washingtona v St. Louisu, in Ivan Getting sta leta 1935 na podlagi rotacije Rimske ceste ugibala, ali izvirajo kozmični žarki iz nje, ali izven nje. Če prihajajo kozmični žarki izven Rimske ceste iz drugih spiralnih megel, kot imenujejo Rimski cesti podobna ozvezdja, ali iz ostalega vseмирja, potem bi moralo zadeti sprednjo stran zemeljske oble več kozmičnih žarkov, kot pa zadnjo. Kot pri sončnem obsevanju bi se torej tudi v tem primeru morala intenzivnost kozmičnih žarkov v toku 24 ur menjati, čeravno v manjši meri. Compton in Getting sta izračunala, da se intenzivnost kozmičnih žarkov v toku 24 ur menja komaj za en odstotek in da traja največja intenzivnost 20 ur in 40 minut. Njune tozadevne račune so pozneje le neznatno spremenili, ko so upoštevali tudi magnetne motnje naše zemlje, ki vplivajo na smer kozmičnih žarkov.

Da se intenzivnost kozmičnih žarkov neznatno menjava, je sicer res. Toda te spremembe povzročajo — na veliko žalost zagovornikov domneve, da izvirajo kozmični žarki iz področja izven Rimske ceste — spremembe temperature in pritiska naše atmosfere. Zato lahko napovedujemo spremembe intenzivnosti kozmičnih žarkov na podlagi podatkov posebnih poizkusnih

balonov meteoroloških postaj. Tako so znanstveniki (ugotovili, da domneva Comptona in Gettinga ne drži in da izvira večina kozmičnih žarkov — če ne vsi — iz spiralnih megel.

Čeprav še ne vemo, kako nastajajo kozmični žarki, lahko vsaj domnevamo na podlagi izsledkov dosedanjih raziskovanj, da najbrž nastajajo nekje v vsemirju iz neke vrste Rimske cesti podobnih spiralnih megel, ki z izredno energijo ustvarjajo atomska jedra, celo težja od atoma železa. Kako pa nastajajo? — se vprašujejo znanstveniki.

Pred dvajsetimi leti je profesor fizike newyorške univerze, Serge Korff, izračunal »moč«, ki jo imajo kozmični žarki v vsemirju, in prišel do zaključka, da je približno enaka energiji zvezdne svetlobe. Ta njegova domneva drži še danes. Profesor Korff je tudi zastavil vprašanje: ali si sploh moremo zamisliti mehanizem, ki lahko proizvaja toliko energije vsemirskega izžarevanja, kolikor ga ima svetloba vseh zvezd, kar jih je v vsemirju, ali morda še večjo silo? En sam pogled na zvezdnato nebo zadoštuje, da lahko zaslutimo, kakšne ogromne količine svetlobe tisočletja in milijone let prihajajo od nešteti zvezd do zemlje.

Kot mi občudujemo zvezdnato nebo, tako in še vedno bolj se narđu-

šujejo znanstveniki, ki raziskujejo nevidne kozmične žarke, ko prihajajo iz vsemirja. Na prvi pogled sta dve možnosti za nastanek teh žarkov. Robert Andreas Millikan, ki je leta 1923 dobil Nobelovo nagrado, ker je prvič točno izračunal električno napetost elektrona — danes znane osnovne tvarne prvine, je trdil, da dobijo delci kozmičnih žarkov sicer vsak posebej, toda vsi naenkrat svojo energijo. Po njegovem mišljenju nastaja njihova energija pri razpadu atomov, ko se njihova tvar, po Einsteinovi enačbi: energija je enaka tvari pomnoženi s svetlobno brzino na kvadrat, spremeni v energijo. Po njegovi domnevi zadene ta energije v obliki tako imenovanih gama žarkov v drugi atom v vsemirju in preide nanj. Tako naj bi nastali kozmični žarki. Znano je, da ima potencialna ali možnostna energija atoma helija 4 milijarde elektronskih voltov, to je štiri bevatrone (BEV), ogljikov atom 12 BEV, aluminijev 27, a atom najtežje kemične prvine, to je urana, 120 milijard elektronskih voltov (120 BEV).

To si sicer ogromne energije, vendar se ne morejo niti od daleč primerjati z energijami kozmičnih žarkov. Zato so znanstveniki nekaj časa omahovali, dokler niso popolnoma opustili Millikanove teorije o kozmičnih žarkih.

75 LET ŽELEZARSKÉ GODBE

JESENIŠKA STVARNOST

S preselitvijo na Jesenice je minila doba sloge, skladnosti in idealnega sožitja med godbeniki. V Bohinju so godbo sestavljali sami enakomisleči in med seboj dobro poznani godbeniki, ki so upoštevali in potrpežli drug z drugim. Jesenice pa so bile večji, prometnejši kraj z obsežnejšimi obrati in v njih iz vseh vetrov zbrano prebivalstvo je bilo dokaj pisano in različno. V takih pogojih se je seveda kaj kmalu povečala tudi godba, ki je iz prvotnih 4 do 5 godbenikov in pozneje največ 20 godbenikov v Bohinju, na Jesenicah zrasla na 30, z učenci vred pa včasih tudi na 40 mož. Z različnimi novimi godbeniki je sicer godba pridobila na znanju in različnih vrlinah, istočasno pa tudi bila obdarjena z vsemogočimi razvadami in razvadicami, kar ni ostalo brez vpliva in posledic na ostale godce in godbo kot celoto. Marsikak potujoč muzikant ali vojaški godbenik je našel zavetje v jeseniški tovarniški godbi. Ko pa se je naveličal težkega dela v tovarni je spet odpotoval in včasih z njim tudi instrument. On in instrument sta za vedno izginila, za njim pa je ostala kakšna slaba navada in še slabši vzgled, kar gotovo ni vzgojno vplivalo na ostale godce. S tega stališča pisanega sestava takratne godbe moramo tudi gledati njeno delovanje in na podlagi tega tudi razumeti poznejše zle posledice, ki so nastopile med jeseniškimi godbeniki.

Na Jesenice iz Bohinja niso prišli vsi godbeniki naenkrat, temveč posamično, kakor so se pač selili sami ali delavnice, v katerih so delali. Majhen oddelek godbe je igral na Jesenicah na kmečkih svatbah že leta 1891. V letih 1892 in 1893 se je godba stalno množila in leta 1894. je že bila vsa godba preseljena na Jesenice. Na Jesenicah godbe do takrat niso imeli. Nova godba si je v začetku pomagala tako, da se je vadila v »grbljah« po privatnih hišah, enkrat pri enem, drugič pri drugem godbeniku. Godbeniki so povečini dobili stanovanja v

novozgrajenih delavskih hišah približno tam, kjer danes stoji »Kašta« in nižje. Kratek čas so tudi vadili v graščini na Stari Savi in celo v kotlarni tovarne, kjer so ostali do konca. Leta 1894 je pomnoženi godbi priskočila na pomoč tovarna in z denarno podporo omogočila nakup instrumentov za nekaj novih učencev. V ta namen je bil organiziran poseben godbeni odbor, v katerem so bili različni uslužbenci tovarne z blagajnikom Pongratzem na čelu, ki sam sicer ni bil muzik, se pa je za glasbo zelo zanimal. Za razvoj godbe je zainteresiral tudi ravnatelj Trappena in vso ostalo inteligenco ter s tem omogočil tudi materialna sredstva. Predstojnik tovarniške godbe, njena duša in »muzik-direktor« je bil nameščenec Hauptmann, ki je pri KID delal že v Bohinju in na Jesenicah prišel še pred požarom. Kot nameščeneц je nosil rudarsko uniformo s sabljo, ki jo je pri vajah na prostem včasih tudi potegnil iz nožnice in z njo vodil godbo, kakor oficir svojo četo. Zlobni jeziki so pripovedovali, da je moral dovoljenje za nošnjo sablje zelo drago plačati, ob neki priliki pa je godcem tudi dejal: »Prekleti lumpi, saj bi tudi vam skomandiral sablje, pa se bojim, da se pokoljete med seboj.«

Godbeni odbor je nudil vsakemu svojemu članu zastonj godbo za pogrebom, če pa svojci godbe niso želeli, pa so dobili nekaj denarja izplačanega. Člani odbora so bili sprva vsi tovarniški uslužbenci, pozneje pa tudi ostali delavci, ki so mesečno plačevali 10 krajcarjev (20 vinarjev), kar ni bilo veliko, saj si za ta denar takrat dobil vrček piva. Leta 1895 so imeli godbeniki vajo pri Šoberlu Luki in tam tudi spravljene instrumente. Prav tisto noč je bil velik potres v naših krajih, ki je tudi na Jesenicah močno razburil prebivalstvo. Še prav posebno pa so bili vznemirjeni stanovalci Šoberlove hiše, ki tisto noč kot nalašč niso mogli do vžigalic, saj elektrike še ni bilo, kajti v prostoru, kjer so viseli po stenah instrumenti, je potres dvignil skrivnostno in močno ropotanje. Instrumenti so žvenketali, boben je brnel sam od sebe in

činele so zvenele. Ob vsem tem v trdi temi res niso imeli prijetnih občutkov.

Blagajnik Pongratz je šele ustvaril tovarniško godbo v dobesednem smislu, saj je do takrat bila le več ali manj privatna zadeva posameznikov, čeprav je tudi tovarna kaj primaknila. Z redno članarino pa so bila zagotovljena denarna sredstva, sama tovarna pa je najbrže krila tudi primanjkljaje. Z novimi instrumenti in novimi rudarskimi uniformami godbenikov je prišel tudi nov red. Vsak učenec je dobil z novim instrumentom tudi zanj potrebno šolo, ki jo je moral sam predelati, preden je smel sodelovati pri skupnih vajah. K godbi

skih prireditvah, kmečkih svatbah, pri pogrebih (ob pogrebu ponesrečenih delavcev v karavanškem predoru), ob otvoritvi karavanškega predora in bohinjske železnice, pri sprejemu Franca Ferdinanda, za procesijami, na 1. maja zjutraj itd. Poletni so imeli ob nedeljah enkrat ali dvakrat na mesec na vrtu gostilne Kovač koncert, na katerega so imeli podporniki godbe prost vstop, ostali pa so morali plačati vstopnino. V Lescah so imeli dragonerji manevre, in ker niso imeli pri roki nobene godbe, so povabili jeseniško. Že po ukazu Pongratza so godbeniki takoj vedeli za kakšen nastop gre in če je bil pogreb tudi kdo je, z ozirom na svoj družbeni položaj,

Tovarniška godba KID v svojih uniformah okoli leta 1904

so pač sprejemali, kdor se je prijavil, seveda pa od prijavljencev niso vsi vzdržali in le malo jih je bilo, ki so do konca vztrajali in postali resni in dobri muzikanti. Včasih za kakšen čas so v godbi tudi sodelovali potujoč muzikanti in vojaški godbeniki.

V okviru godbe na pihala so ustanovili tudi godalni orkester, za katerega je imel velike zasluge, bivši aktivni vojaški godbenik v Zadru Ludvig Modre. Komadi, ki jih je že leta 1894 prepisoval za godalni orkester, pričajo, kako resno in intenzivno je bilo novo delo godalnega orkestra in s tem tudi tovarniške godbe. Pongratz je k godbi pripeljal tudi nadučitelja nemške ljudske šole Pospischila, glasbeno dobro podkovanega, sposobnega in socialnega človeka. Veliko stvari je za godbo sam prepišoval in celo napisal. Z godbeniki je bil prijazen, čeprav so nekateri trdili, da ne z vsemi. Kot dirigent je bil strog in natančen. On in še vedno neumorni Nikolaj Bernard sta se lepo izpopolnjevala. Bernard je bil priden, miren, sicer zafkljiv, toda netogoten praktik, ki je instrumentalno podučeval godbenike, Pospischil pa je bil temperamenten, nagel in razgledan godbenik, ki je skrbel za splošno smer godbe. Zelo je držal na uniformo in godci so se ga bali, ker je vsakega upornika poslal na raport k Pongratzu ali ravnatelju Trappenu. Pongratz je namreč zelo držal na vojaško disciplino in godbeniki so se mu morali pokorno javljati, čeprav je bil z njimi drugače zelo prijazen. Pri dirigiranju sta se Pospischil in Bernard menjavala. Z namenom, da se godba nauči dobrega igranja na cesti, kar zahteva precej spretnosti in zdržljivosti, so odhajali na vaje v okolico, največkrat na Poljane. Na Poljanah so ob cigareti in požirku nekoliko počili, ob povratku pa jih je pri Kovaču čakal sodček piva in sir.

Zaradi številnih vaj je godba kmalu zaslovela daleč naokoli. Igrala je na številnih prireditvah, železnica pa ji je omogočala obiskovati tudi oddaljene kraje, saj so v Bohinju potovali samo z vozmi. Igrali so na gasil-

umrl. Enkrat je bilo povelje »Halbkapelle« ali »Halbhornie mit Kappe«, drugič pa »Ganze Musik mit Tschako und blankgeputzten Instrumenten«. Za pogreb so bili godbeniki plačani. Če je bil godbenik v službi, je dobil siht plačan, če pa je bil prost, pa nagrado v denarju za nastop.

Kritike ali strokovne debate o glasbi takrat še niso poznali. Ljudje so pač včasih rekli: »Fejst špilajo in fejst pijejo«, to pa je tudi bilo vse. Igrali so lažje uverture, valčke, polke in marše, ki jih je moral vsak zase sam prepisati, koncertne komade pa sta oskrbela Bernard in Pospischil. Pongratz in Pospischil sta iz Ljubljane tudi povabila dirigenta vojaške godbe, da je kvalificiral posamezne godce in jim podelil razne čine, od »frajtarja« do »feldvebelna«, pač po sposobnosti igranja. Napredovanje v činih je odviselo od sposobnosti posameznika, vendar se je zgodilo, da je »cugfirer« postal »frajtar«, ker se je na ponovnih izpitih izkazalo, da ni nič znal. Vse skupaj pa je bilo zgolj formalno, čeprav so bili godbeniki po teh činih plačani — sprva samo za nastope, pozneje pa tudi za vaje. Zugführer je dobil 36 krajcarjev, navaden godec pa 10 krajcarjev od vaje, ki je trajala ponavadi dve uri. Kapelnik je dobil na mesec 16 goldinarjev pavšala. Brez dovoljenja nihče ni smel privatno igrati. Godba je bila zelo upoštevana kot kulturni činitelj in tudi godbenike je vse visoko cenilo, tovarna pa jim je vedno brez nadaljnega dala prosto, če je bil nastop.

Z novo bohinjsko progo se je povečal promet in sploh razgibalo življenje in s tem je bilo tudi igranja več. Pospischil je umrl leta 1909. Že pred njegovo smrtjo se je začela tovarniška godba krhati; čeprav je tudi še po njegovi smrti delovala. Poleg že omenjenih vzrokov je do krhanja godbe pripeljala tudi politična situacija. Pod vplivom prebujajoče se nacionalne zavesti so se začela ustvarjati različna slovenska društva, njim v protitež pa seveda tudi spet različna društva, ki so jih for-

siralni nemški krogi. Vsako od teh društev je hotelo imeti tudi svojo godbo. Godbeniki tovarniške godbe so se po svojem prepričanju pač priključevali tem društvom in zgodilo se je, da sta dve prireditvi padli na en dan. Ker so se godbeniki ponavadi raje odločili za prireditev svojega društva, je seveda začela tovarniška godba zaradi vedno slabše obiskovanih vaj hirati, dokler ni pred prvo svetovno vojno popolnoma usahnila. Poslabšane življenjske razmere pred prvo svetovno vojno so tudi povzročile protest delavcev proti mesečnemu prispevku 10 krajcarjev, čeprav je bil mal denar, glavni vzrok pa je seveda bil za razpad godbe nastala politična in gospodarska si-

tuacija v že gnili in trhli Avstro-Ogrski in grozeča nevarnost vojne.

Pri razpustu je štela tovarniška godba 30 godbenikov. Instrumente in uniforme so spravili na podstrešje glavne pisarne, od koder se je tekem let vse razneslo. Godbeniki so slabše instrumente oddali, boljše pa obdržali zase, v celoti pa tovarni vrnili komaj polovico. S tem razpustom godbe je prenehal z udejstvovanjem pri godbi tudi kapelnik Bernard. Novi ljudje se po društvih začeli z večjim ali manjšim uspehom z delom na glasbenem polju.

(Nadaljevanje sledi.)

ZDRAVSTVENI KOTIČEK

RAZVOJ MIKROBIOLOGIJE

(Nadaljevanje)

Antibiotiki imajo posebne določene lastnosti, po katerih se ostro razlikujejo od navadnih antiseptičnih in razkužilnih sredstev in predstavljajo važno izpopolnitev „Ehrlich-Hata salversana“ in raznih sulfamidov, ki so jih odkrili četrto stoletja prej. Ena od najbolj važnih lastnosti antibiotikov je njihovo selektivno (razločevalno) delovanje na različne celice mikroskopskih oblik življenja in na celice višjih organov organizmov. Zarad tega razločevalnega delovanja lahko najdemo antibiotike, ki napadajo vderejo, ne da bi istočasno poškodovali tudi tkivo kakega višjega organizma. To omogočuje njihovo uporabo za zdravljenje.

Med odkritjem tega učinka antibiotikov in njihovo klinično uporabo je seveda preteklo več let. Pred letom 1939 so sicer napravili več ugovitev o nasprotujočem si učinku enega organizma na druge, vendar teh opažanj niso uskladili.

Večina opažanj mikrobioloških nasprotij je bila omejena na bakterije, ker je prevladovalo prepričanje, da bakterije povzročajo večino bolezni; medicinski bakteriologi so zato posvečali glavno pozornost tem organizmom. V tej zvezi so posebno važni izsledki Babesa, Emmericha, Garreja, Freudenreicha, Doehleja in Kitasata iz časa pred letom 1890.

Uničenje ene skupine mikroorganizmov po drugi so često opazovali znanstveniki, ki so proučevali mešane kulture v vodnih in temeljskih bazenih, kot tudi proučevalci rastlinskih bolezni. Le-ti so posvečali glavno pozornost glivam in njihovim odnosom do bakterij in do drugih gliv. Ta proučevanja so vodila do raznih presenetljivih opažanj, ki so jih pa lahko popolnoma pojasnili šele čez več desetletij.

Vsa ta raziskovanja pa niso bila uskladena in potrebna je bila njihova združitev. Tako so v letih 1939—1940 uvedli tri vrste raziskovanj, ki so vplivala drugo na drugo, dasi se je vsaka vrsta ukvarjala s posebno skupino mikroorganizmov. To je jasno očrtalo novo področje antibiotikov. Ta raziskovanja so omogočila široka splošna spoznanja v mikrobiologiji, s čemer je bil položen temelj silnega napredka na tem področju.

Mikroorganizmi, ki so veljali za učinkovite producente protimikrobnih snovi, so bile troske tvoreča

bakterija, glive in aktinomiceti. Iz zgodovinskega vidika je zanimivo, da so ti organizmi še danes najvažnejši producenti antibiotikov, čeprav mogoče ne v tem vrstnem redu, ki ga tu navajamo.

Dubos je leta 1932 ugotovil, da so v zemlji bakterije, tvoreče določene troske, ki proizvajajo encime (posebne snovi), ki s pomočjo vode kemično razkrajajo ogljikove hidrate pnevmokokov (vrsta bakterij). To je povzročilo misel o novem načinu zdravljenja pljučnice. Iskali so nato v zemlji organizme, ki bi lahko proizvajali kemične snovi, ki bi uničile bakterije v celoti in ne napadale samo posebnih kemičnih sestavin bakterij. Strokovnjaki na področju zemeljske mikrobiologije so uporabili klasično metodo, po kateri so dodali zemlji posebne snovi, ki olajšujejo izolacijo organizmov, ki na poseben način učinkujejo na te snovi. Tako so uspešno odvojili organizme, ki proizvajajo encim, ki razcepi ogljikove hidrate. Nato so dodali zemlji živi bakterije. Po raznih takih poskusih, ki so trajali dve leti, je končno uspelo leta 1939 oddvojiti iz zemlje troske tvorečo baterijo, ki je producirala skupino sestavin, ki so uničujoče vplivale na bakterije. Označili so prvo snov, katero so izolirali kot gramicidin, za tyrothricin.

Po siru Alexandru Flemingu, angleškemu bakteriologu, ki je leta 1929 dokazal, da imajo določeni iz kultur „penicilliuma notatum“ dobljeni preparati, označeni kot penicilin, protibakterijske lastnosti, so znanstveniki napravili več poskusov za izoliranje aktivne snovi v očiščenem stanju. Možnosti učinkovite uporabe penicilina za boj proti infektivnim boleznim niso poznali vse do leta 1940, ko sta Floreu in Chain v Oxfordu pri raziskovanju raznih plesni posvetila vso pozornost Flemingovemu penicilinu. Ta znanstvenika nista samo pridobila penicilina iz kulturne juhe in izolirala zelo učinkovitega preparata, ampak sta tudi ugotovila njegovo neznatno strupeno preosnovo in veliko učinkovitost pri zdravljenju človeških in živalskih bolezni. Ti uspehi so vzdudili splošno zanimanje za velike zdravstvene možnosti mikrobnih produktov, zlasti iz plesni pridobljenih in pomenijo novo poglavje v obdobju zdravljenja s kemičnimi sredstvi.

Čeprav so zdaj dale bakterije razne antibiotike, ki so zavzeli vežno mesto v zdravljenju človeka in živali in čeprav so plesni dale penicilin — ki je verjetno še vedno najvažnejši do zdaj odkritih antibiotikov — so vseeno aktinomoceti dali zdravnikom največje število učinkovitih antibiotikov. Ta skupina organizmov je še vedno v ospredju raziskovanja učinkovitih producentov novih antibiotikov s protibakterijskimi, protiglivičnimi, protivirusnimi in protitumorskimi lastnostmi. Omeniti moramo na tem mestu, da so sicer pred letom 1939 že mnogo vedeli o bakterijskih proizvodih s proti

mikrobnimi lastnostmi, da pa je bilo le zelo malo znano o antibiotikih in aktinomocetih, čeprav so izolirali in kristalizirali že precej aktivnih produktov bakterijskih glivic.

Vse te organizme so začeli znanstveno proučevati leta 1939 na mikrobiološkem oddelku Rutgersove univerze. Leta 1940 so odvojili kot prvi antibiotik aktinomocin. Sledila sta leta 1942 streptothricin in leta 1943 streptomycin. Ta odkritja so položila temelje za novo obdobje antibiotičnih raziskovanj, katerega konca še ne moremo predvidevati.

XXXXXXXXXXXXXXXX FIZKULTURA IN ŠPORT XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Rezultati fizkulturnih tekmovanj ob jeseniškem slavlju

Jesenice same in zlasti naša Železarna je v preteklosti predstavljala pomemben rezervoar za kvaliteten športni kader, ki je v najrazličnejših športnih panogah uspešno zastopal na tekmovanjih barve naše Železarne, našega kovinarskega kraja in tudi domovine. Nič drugače ni danes, čeprav se nova generacija športnikov šele razvija, zato je razumljivo, da so tudi ob jeseniškem slavlju 1. avgusta fizkulturne prireditve po svojem obsegu in kvalitetnih rezultatih ponovno dokazale kako priljubljeno in obetov polno je športno udejstvovanje jeseniškega kovinarja. Vrste jeseniških športnikov so izpolnili še športniki-gostje iz ostalih krajev in celo iz inozemstva, tako da je v celoti tekmovalo in se plemenito borilo v teh dneh 1008 športnikov. K uspelemu poteku fizkulturnih prireditev so v nemajhni meri doprinesli preurejeni in na novo zgrajeni fizkulturni objekti, za kar gre polna zahvala za razumevanje in pomoč vodilnih forumov naše Železarne. Prav s tem je fizkulturno igrišče Podmežakljo prešlo v prvo fazo razvoja na poti do modernega in lepo urejenega športnega parka, ki bo za gotovo omogočil še plodnejši in kvalitetnejši razvoj jeseniškega športa. Pri tem je treba le omeniti še nujno potrebo po modernem kopališču, ki kliče po čimprejšnji rešitvi ne samo iz športnih, temveč tudi higiensko-zdravstvenih razlogov.

Rezultati posameznih tekmovanj v počastitev 85-letnice Železarne in občinskega praznika Jesenic od 28. julija 1954 do 1. avgusta 1954 so naslednji:

ATLETSKI DVOBOJ MED AK »SVOBODA« IZ LJUBLJANE IN AK JESENICE:

Moški — kopje: 1. Strmšek Franc, Ljubljana, 39.23 m; 2. Čufar Mirko, Jesenice, 38.47 m; 3. Vister Ožbi, Jesenice, 38.28 m.

1500 m: 1. Preželj Marijan, Jesenice, 4:33,0; 2. Rozina Franc, Ljubljana, 4:36,8; 3. Abces Ton, Ljubljana, 4:37,6.

Skok v daljino: 1. Gojkovič Dušan, Ljubljana, 5.98 m; 2. Šubic Tone, Jesenice, 5.70 m; 3. Strmšek Franc, Ljubljana, 5.61 m.

Krogla: 1. Križ Jure, Ljubljana, 10.98 m; 2. Čufar Mirko, Jesenice, 10.55 m; 3. Strmšek Franc, Ljubljana, 10.38 m.

Štafeta 4 x 100 m: 1. Ljubljana (Kramar, Mlinar, Gojkovič, Strmšek) 47.4; 2. Jesenice (Ulčar, Jekler, Trseglav, Oblak) 49.0.

Skok v višino: 1. Marinšek Marijan, Ljubljana, 1.60 m; 2. Križ Jurij, Ljubljana in Šubic Tone, Jesenice, oba 1.54 m.

Disk: 1. Avšič Franc, Ljubljana, 32.98 m; 2. Čebulj Aleks, Jesenice, 31.34 m; 3. Križ Jurij, Ljubljana, 28.36 m.

100 m: 1. Gojkovič Dušan, Ljubljana, 11.7; 2. Ulčar Marijan, Jesenice, 12.5; 3. Mlinar Franc, Ljubljana, 12.6.

400 m: 1. Kramar Jože, Ljubljana, 53.4; 2. Pogačar Janez, Ljubljana, 55.1; 3. Šoberl Rafael, Jesenice, 57.4.

3000 m: 1. Preželj Anton, Jesenice, 10.07; 2. Regovnik Rudi, Ljubljana, 10.07,4; 3. Rozina Franc, Ljubljana, 10.11.

Met kopja

Ženske: — Pri ženskah je za lahko atletiko vse premalo zanimanja, zato tudi nismo mogli za tekmovanje zbrati dovolj številno vrsto, zaradi česar se dvoboj v ženskih disciplinah ni ocenjeval. V skoku v daljino je bila

5. Dreša Bogica z 3.19 m, v metu krogla 5. Praček Lojzka z 6.05 m, v teku na 60 m 3. Praček Lojzka s časom 9,1 in v teku na 600 metrov 2. Pivk Lojzka s časom 1.59,9 in 3. Domjan Angela s časom 2.51,5.

Končni rezultat atletskega dvoboja pri moških:

1. AK Ljubljana — 62,5 točke
2. AK Jesenice — 43,5 točke.

Kopje: 1. Vister Ožbi (mehanična) 38.10 m; 2. Brun Dušan (mehanična) 37.30 m; 3. Hutar Jože (mehanična) 35.57 m.

Skok v daljino: 1. Vauh Janez (elektro del.) 5.55 m; 2. Šubic Tone (mehanična) 5.46 m; 3. Hutar Jože (mehanična) 5.39 m.

Skok v višino: 1. Vauh Janez (elektro del.) 1.50 m;

Pripravljani! — Pozor! — Zdaj!

Od dobrega starta je marsikaj odvisno.

**LAHKOATLETSKO TEKMOVANJE OBRATOV
ŽELEZARNE:**

Moški — 100 m: 1. Ulčar Marijan (varil. žica) 12,0; 2. Hutar Jože (mehanična) 12,2; 3. Komac Viktor (MIS) 12,5.

400 m: 1. Vister Ožbi (mehanična) 1.01,4; 2. Oblak Jože (mehanična) 1.02; 3. Benedičič Mirko (konstrukcijska) 1.06.

2. Šubic Tone (mehanična) 1.50 m; 3. Ulčar Marijan (varilna žica) 1.50 m.

Štafeta 4 x 100 m: 1. Elektro delavnica - varilna žica 0.50; 2. Mehanična 0.50,8.

Ženske — 60 m: 1. Dreša Bogica (žebeljarna) 9,4; 2.—4. Damjan (mehanična), Praček Lojzka (gl. pisarna), Kržišnik (varil. žica), vse 9,8.

Naši znani namizno-teniški tekmovalci z nekaterimi gosti pred domom TVD »Partizana«

1500 m: 1. Preželj Anton (elektro del.) 4.33,6; 2. Noč Zdravko (konstr.) 4.35; 3. Benedičič Mirko (konstrukcijska) 5.02,4.

Krogla: 1. Hutar Jože (mehanična) 10.23 m; 2. Bizilj Slavko (varilna žica) 10.12 m; 3. Hafner Jože (livarna) 10.04 m.

600 m: 1. Kržišnik (varilna žica) 2.42.

Krogla: 1. Rozman Sonja (mehanična) 8.51 m; 2. Lagoja (mehanična) 7.98 m, 3. Praček Lojzka (gl. pisarna) 7.54 m.

Disk: Dreša Bogica (žebeljarna) 18.25 m; 2. Lagoja (mehanična) 17.45 m; 3. Rozman Sonja (mehanična) 16.96.

Skok v daljino: 1. Praček Lojzka (gl. pisarna) 3.35 m; 2. Ličof (varil. žica) 3.23 m; 3. Rozman Sonja (mehanična) 3.10 m.

Skok v višino: 1. Rozman Sonja (mehanična) 1.19 m; 2. Ličof (varilna žica) 1.11 m; 3. Damjan (mehanična) 1.01 m.

Stafeta 4 x 100 m: 1. Mehanična 1.12,3.

Partizanski marš: 1. Konstrukcijska delavnica (Benedičič, Noč, Pogačnik) 54 minut; 2. Mehanična delavnica (Vister, Pogačar, Komar) 58,16 minut.

Odbojka: 1. »Prešeren« Radovljica 3 zmage, 2. »Fužinar« Ravne 2 zmagi, 3. AOK Ljubljana 1 zmaga, 4. OK Jesenice 0 zmage.

Naše nogometno moštvo ki je zmagalo na pokalnem tekmovanju. Takih uspehov jim želimo le še več.

Rezultati moških disciplin po obratih:

1. Mehanična 6750 točk, 2. Elektr. del. - varilna žica 5731 točk, B. MIŠ 1711 točk, 4. Konstruk. del. 1265 točk, 5. Livarna 450 točk, 6. Predelovalni 372 točk.

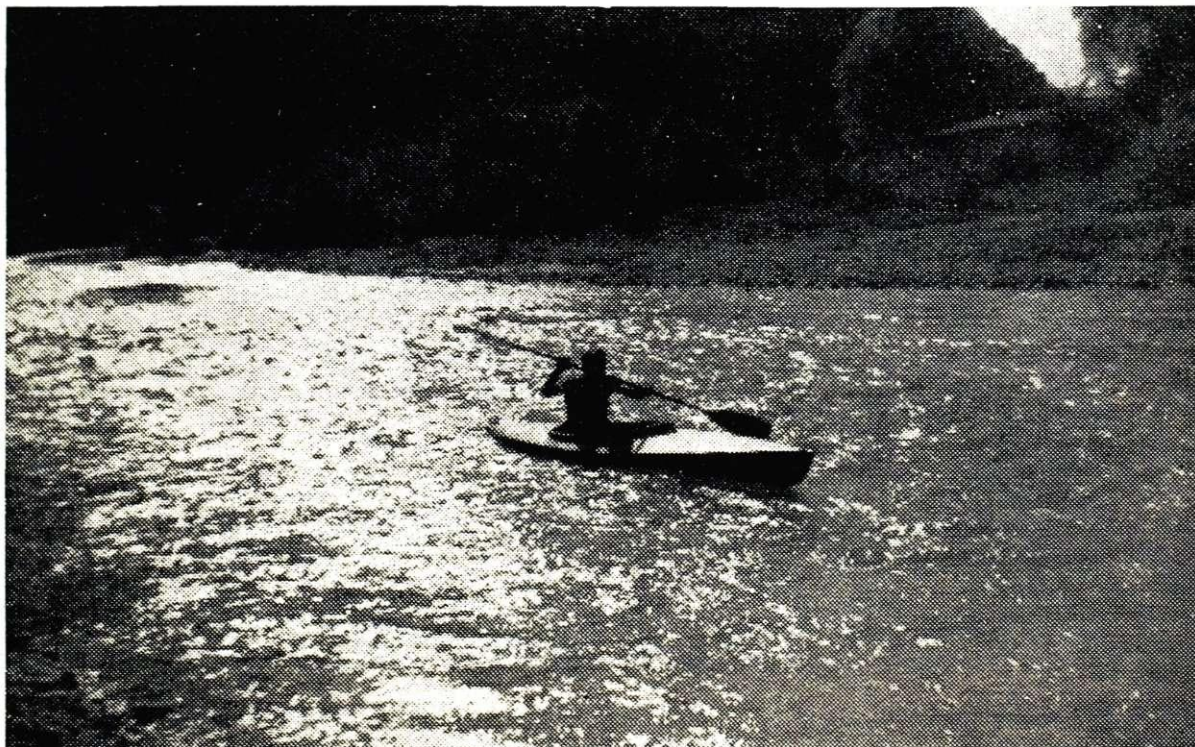
Rezultati ženskih disciplin po obratih:

1. Mehanična 3250 točk, 2. Elektr. del. - varilna žica 2487 točk, 3. Glavna pisarna 1053 točk, 4. Žebljarna 926 točk.

Nogometno pokalno tekmovanje:

NK Jesenice : »Fužinar« Ravne 11:2
NK »Proletarec« Zagorje : ASK Villach 6:0
ASK Villach : »Fužinar« Ravne 6:0
NK Jesenice : »Proletarec« Zagorje 4:2.

Končni vrstni red: 1. NK Jesenice, 2. »Proletarec« Zagorje, 3. ASK Villach in 4. »Fužinar« Ravne.

Mlada je kajakaška sekcija in kajakaštvo pri nas je skoraj nov šport, čeprav so lepi pogoji zanj. Toda prvi kajaki so zastavljeni.

Skupni rezultati medobratnega lahkoatletskega tekmovanja:

1. Mehanična 9770 točk, 2. Elektro del. - varil. žica 8218 točk, 3. MIŠ 1711 točk, 4. Konstrukcijska 1265 točk, 5. Glavna pisarna 1053 točk, 6. Žebljarna 926 točk, 7. Livarna 480 točk in 8. Predelovalni 372 točk.

Košarka: Jesenice : »Partizan« Škofja Loka 37:30.

Boksarski dvoboj »Fužinar« Ravne : B K Jesenice se je končal s 3 zmagami in 1 neodločenim dvobojem »Fužinarja« ter s 4 zmagami in 1 neodločenim dvobojem za BK Jesenice s končnim rezultatom 11:9 za BK Jesenice.

MEDNARODNO FINALNO TEKMOVANJE V STRELJANJU Z VOJAŠKO PUŠKO NA 300 M

V celoti je nastopilo 34 ekip s 170 tekmovalci, od katerih se je v finale plasiralo 5 ekip, ki so na finalnem tekmovanju dosegle sledeče rezultate:

Prvenstvo Jesenic za posameznike:

Registrirani igralci: 1. Valentar Vinko; 2. Štrumbi Lojze; 3. Jeram Lojzè, 4. Kosmač Dolfe.

Člani do 30 let: 1. Korbar Nejce, 2. Zlebir Janez, 3. Freljh Zdravko, 4. Smolej Nace.

Udeleženci 1. metalurškega šahovskega prvenstva Jugosl. na vrtu Sindikal. doma

1. Javornik I 176 krogov, 2. Kapitalna 145 krogov, 3. Promet 123 krogov, 4. Varilna žica 85 krogov in 5. Transport 85 krogov.

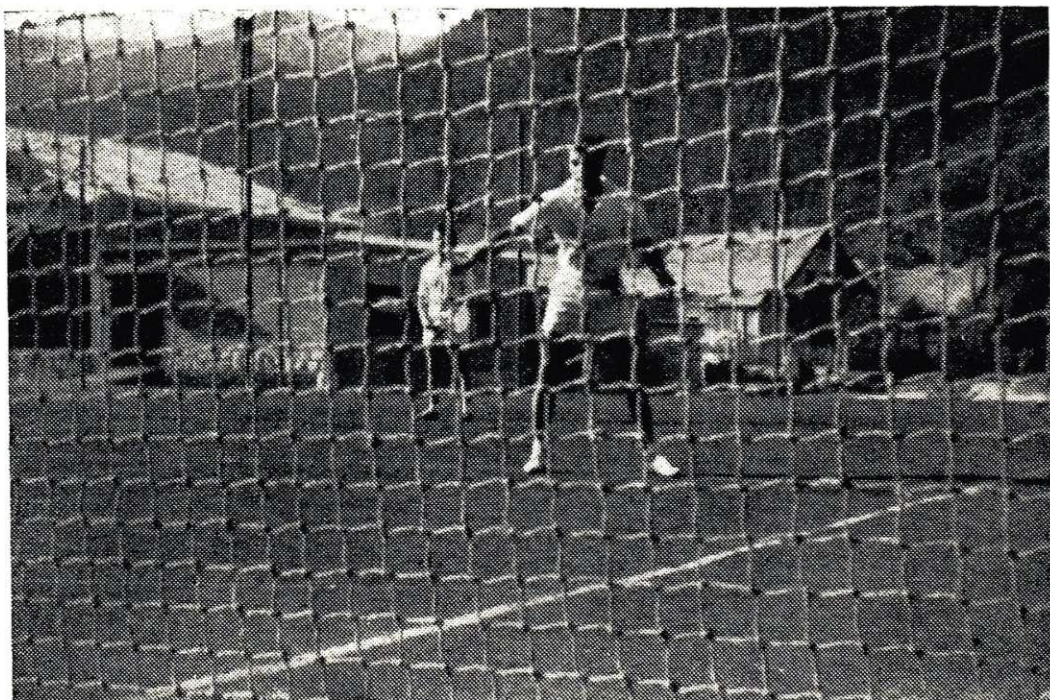
Med posamezniki so zasedli prvih 5 mest sledeči: 1. Sekne Stane (Javornik I) 49 krogov, 2. Dime Mirko (kapitalna) 49 krogov, 3. Fekonja Karel (Javornik I) 47

Člani nad 30 let: 1. Božič France, 2. Zupan Zdravko, 3. Zore Branko, 4. Miceli Marijan.

Registrirani mladinci: 1. Ličof Peter, 2. Stana Vasko, 3. Logar Igor, 4. Vidmar Milan.

Mladinci: 1. Klemenc Dani, 2. Biček Janez, 3. Iskra Franci, 4. Katnik Alojz.

Tenis je lep šport in počasi si tudi na Jesenicah pridobiva ljubitelje

krogov, 4. Slivnik Tine (promet) 43 krogov in 5. Hlebanja Jože (konstruk. del.) 41 krogov.

NAMIZNOTENIŠKA TEKMOVANJA

Medobratno tekmovanje za prvenstvo Železarne: Nastopilo je 19 ekip, od katerih je že tretje leto zaporedoma osvojila naslov prvaka ekipa MIS I; 2. mesto je zavzela livarna, 3. in 4. mesto pa elektro del. in MIS III.

Ženske: 1. Mesar Janja, 2. Narad Milica, 3. Kolbl Jožica, 4. Rozman Ivica.

Mednarodni namiznoteniški turnir: 1. Jesenice I., 2. Jesenice II., 3. VOEST Linz, 4. »Metalac« Sisak.

KEGLJANJE:

Sindikalno prvenstvo Železarne: 1. Livarna, 500 kegljev; 2. Mehanična del., 494 kegljev, 3. Konstrukcijska del. 494 kegljev; 4. Jeklovlek 462 kegljev.

ljev; 5. Promet 462 kegljev; 6. Javornik 447 kegljev; 7. Transport 424 kegljev; 8. Martinarna 419 kegljev; 9. Opekarna 399 kegljev in 10. Cevarna 393 kegljev.

goslavije za leto 1954, 2. Ing. Sešek (Jesenice), 3. Olup (Litostroj), 4. Štrumbelj (Jesenice), 5. Ing. Belančič (Sisak) in 6. Baj (Litostroj).

Tudi Avto-moto društvo na Jesenicah, ki je zelo delavno, je poleg tekmovanja v ocenjevalni vožnji — tudi v ostalem uspešno sodelovalo pri slavnostnih prireditvah

Kegljaški turnir: 1. KK Jesenice s 358 keglji; 2. KK Kranj z 285 keglji ter 3. in 4. mesto KK Železarna in KK Gradis.

MEDOBRATNO TEKMOVANJE S KAJAKOM

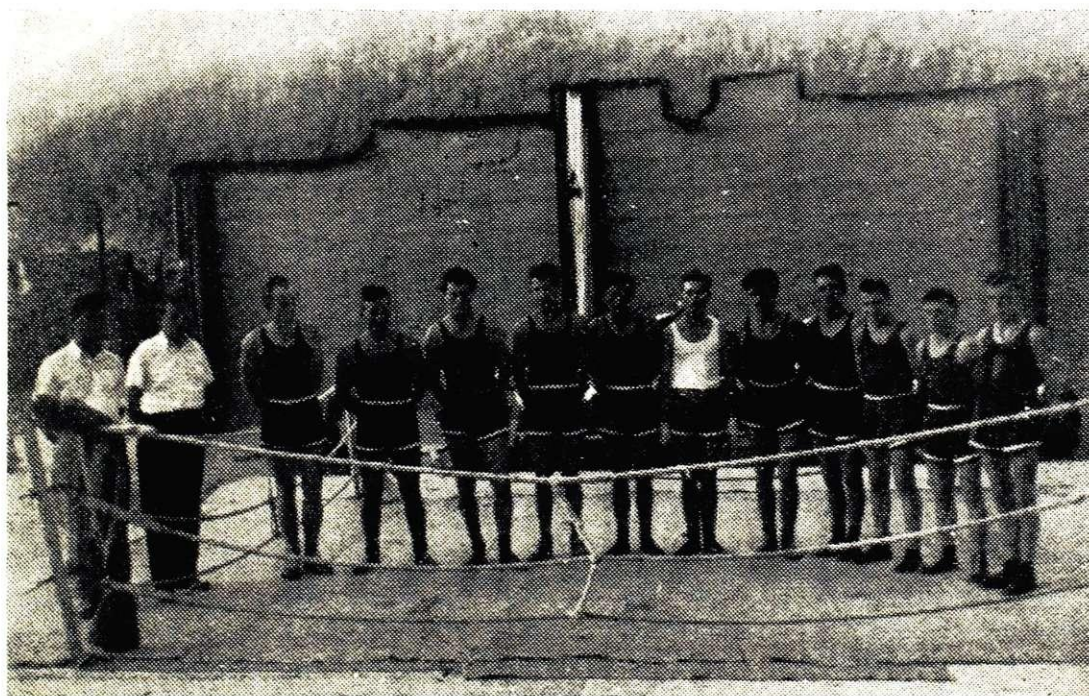
1. Petač Mirko (mehanična del.); 2. Krese Adolf (elektr. del.); 3. Deretič Vaso (elektr. del.); 4. Kogovšek Nejči (mehan. del.) 5. Čebulj Mitja (elektr. del.); 6. Biček Franc (jeklolivarna) in 7. Rozman Janez (mehanična del.).

OCENJEVALNA VOŽNJA AVTO-MOTO DRUŠTVA JESENICE

Kategorija do 200 ccm (18 tekmovalcev): 1. Vister Maks, 2. Pikon Mirko, 3. Štraus Franc.

Kategorija do 350 ccm (15 tekmovalcev): 1. Mesec Franc, 2. Valant, 3. Kristan Milan.

Kategorija 500 ccm (9 tekmovalcev) 1. Boholin Miro, 2. Prešeren Miro, 3. Šest Davorin.

Posebno zanimanje je vzbudil boksarski dvoboj med BK »Fužinar« iz Raven in BK Jesenice, saj je nekdanji bil boks na Jesenicah zelo razvit.

I. METALURŠKO ŠAHOVSKO PRVENSTVO JUGOSLAVIJE ZA EKIPE IN POSAMEZNIKE

1. mesto in metalurški ekipni prvak Jugoslavije za leto 1954 Železarna Jesenice z 21 točkami, 2. Cinkarna Celje 17.5 točk, 3. Litostroj Ljubljana 17 točk, 4. Železarna Sisak 16.5 točk, 5. Železarna Ravne 12.5 točk in 6. Železarna Štore 5.5 točk.

Posamezniki: 1. Čugalj (Sisak) metalurški prvak Ju-

MEDNARODNO SMUŠKO TEKMOVANJE ZA AKOM

Tekmovalcev je bilo 50 moških in 6 žensk.

Posamezniki — moški: 1. Lukanc M. (Tržič), 2. Mencinger Marijan (Enotnost), 3. Ilija Jože (Enotnost).

Ženske: 1. Tschuden (Villach), 2. Zupančič (Kranj), 3. Praček L. (Jesenice).

Ekipe: 1. Jesenice, 2. Kranj, 3. Tržič.

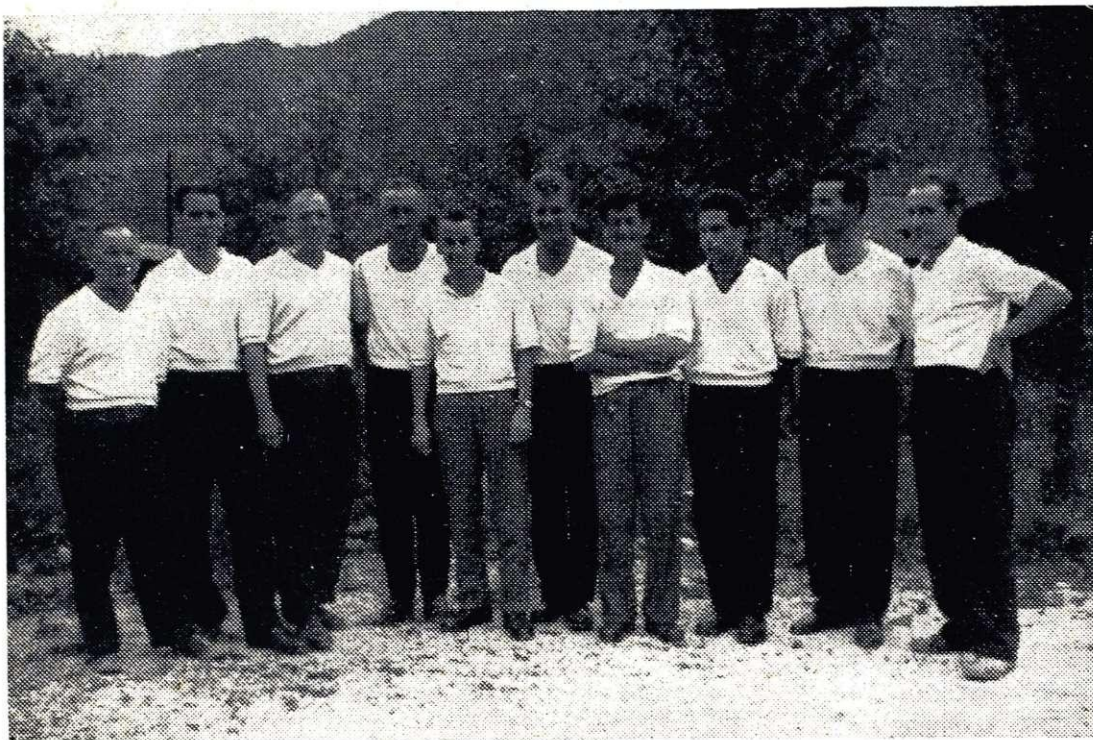
Kako so letos taborili člani „Partizana“

Moramo reči, da zelo dobro. S tem je z eno besedo do malega že vse povedano, vendar vas bodo podrobnosti gotovo zanimala, saj so taborili predvsem pionirji, pionirke, mladinci in mladinke, to je sinovi in hčere staršev, ki delajo v naši Železarni.

Za kraj taborenja si je TVD »Partizan« z Jesenic izbral dolino Zako ob Blejskem jezeru in čas od 9. do 22. avgusta. Namen, ki ga društvo z vsakoletnim taborjenjem hoče doseči, je bil dosežen tudi letos. Mladina, ki vse leto poleg šole vedno obiskuje tudi telovadnico, si v poletnih mesecih želi sonca, zraka in vode. Zakaj bi ji tega ne dali? Seveda so bili teh lepih dni deležni samo

kar vseh 25 pionirjev proti 10 vodnikom. Seveda so se dekleta ta čas igrala z žogo na zmernejši način. Za spremembo so tudi šli na izlet v Ribno, na Grad in se vozili s čolni. Največ dela pa so imele seveda kuharice, saj ni bilo tako lahko petkrat na dan nasititi razigrano mladino. Toda kljub vsem so bile svoji nalogi popolnoma kos. Edino, kar ni bilo v redu so bili — komarji. Razkuževalni oddelek jeseniške bolnice je priskočil na pomoč in v precejšnji meri odpravil to nadlogo, za kar gre upravi bolnice najlepša zahvala. Pobrizgani šotori so tabornikom omogočili vsaj nemoteno spanje.

Tudi ob slabem vremenu je bila morala na višini. V

Tudi naši kegljači se uspešno uveljavljajo v svoji športni panogi in na tekmovanjih ob jeseniškem slavlju so ponovno dokazali svojo kvaliteto.

tisti, ki so res redno posečali telovadne ure med letom. Red mora biti in mladina naj občuti, da le za pridno delo dobi tudi plačilo. Letos je bilo 80 takih pripadnikov »Partizana«, ki pridno izvajajo načela telesno vzgojne organizacije, kar je končno le njim samim v prid, ki so tako tudi v počitnicah preživeli lepe dni skupaj in se pripravljali na naloge v bodočem letu.

Na taborjenju je bilo vsega dovolj. Razvedrila in resnega dela. Poleg dnevne telovadbe je program obsegal najrazličnejše športe od odbojke do plavanja, seveda vse pod vodstvom vodnikov. Posebno zanimive so bile nogometne tekme, n. pr. med šotorom 1 in šotorom 2, ali pa

velikih šotorih so bila poučna in vzgojna predavanja iz najrazličnejših področij, ki jim je mladina z zanimanjem sledila. Tabor so sleherni dan obiskovali tudi starši otrok in predstavniki raznih organizacij. Vsi so odhajali nazaj veseli in prepričani, da so njihovi otroci v dobrih rokah in da imajo nekaj, kar sami v mladih letih niti sanjali niso.

Uspeh se je pokazal že prvi teden po zaključku taborjenja v telovadnici na Jesenicah. Oddelki redno vadijo naprej in 22. avgusta je 70 fantov in deklet že nastopilo v Gorjah ob tamkajšnjem občinskem prazniku v splošno zadovoljstvo občinstva. D. A.

Preberite in povejte še drugim!

Letos v mesecu oktobru bomo praznovali 20-letnico obstoja „Ljudske pravice“. To pomembno obletnico pa bomo gotovo najlepše proslavili s tem, da bomo naš list — prav tako kot je potrebno tudi druge napredne liste — še bolj razširili in pridobili še več bralcev in novih naročnikov. Zato razpisujemo nagradno tekmovanje v pridobivanju novih naročnikov „Ljudske pravice - BORBE“.

Za vsakega na novo pridobljenega naročnika vam bomo plačali 50 dinarjev provizije. Tisti, ki pridobi 10 novih naročnikov, prejme poleg pro-

vizije še 300 dinarjev nagrade. Ako pa jih pridobi 20 ali več, pa dobi temu primerno višjo nagrado.

Zato prijatelje našega lista vljudno prosimo, da nam naslove pridobljenih naročnikov sproti dostavljajo, za kar vam bomo tudi mi takoj izplačali odgovarjajočo provizijo, nagrade pa ob zaključku tekmovanja. V slavnostni številki našega lista, ki bo izšla ob proslavi 5. oktobra 1954, pa bomo objavili tudi rezultate tekmovanja.

Uprava „Ljudske pravice - BORBE“
podružnica Jesenice

IZ USPELE UPRIZORITVE T. ČUFARJEVEGA „POLOMA“ NA LETNEM GLEDALIŠČU

Slavnostno predstavo delavske politične drame »Polom«

T. Čufarja so si ogledali poleg najvišjih predstavnikov Železarne, OLO Radovljica in LOMO Jesenice tudi visoki gostje:

Vida Tomšičeva,
Boris Kraigher,
France Leskošek,
Boris Zicherl,
Jože Potrč in
Franc Perovšek.

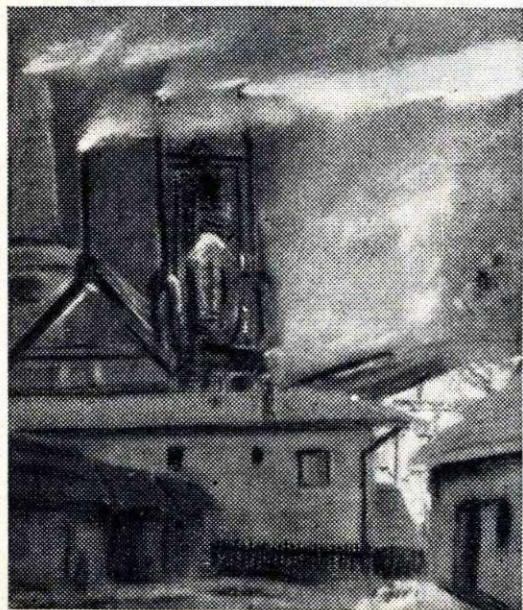
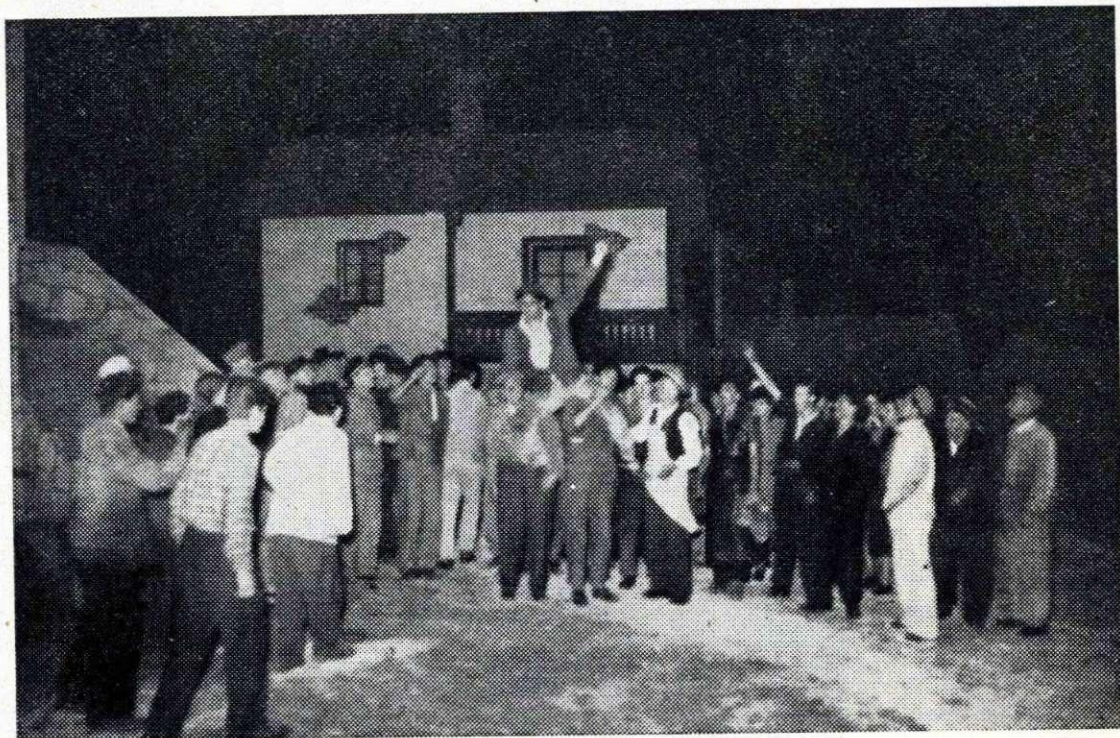
Igralski kolektiv »Poloma« je materi Toneta Čufarja poklonil šopek cvetja, s cvetjem pa je obdaril tudi prvega režiserja »Poloma« pred dvajsetimi leti tov. Oblaka Alfonza

Disciplina na delovnem mestu
je predpogoj
za dvig storilnosti dela!

Prizor iz »Poloma«: Delavska delegacija Jurman (M. Baloh), Ogris (F. Lotrič) in Rupnik (J. Pogačnik) je prišla posredovat k upravniku Brumu (F. Stibilj).

Eden zaključnih prizorov »Poloma«. Borbeni Jurman povede delavce v stavko — proti znižanju mezd. »Polom« bo Mestno gledališče spet uprizorilo na predvečer 29. novembra kot prvo premiero v letošnji sezoni.

Le malo vemo o delu »Dolik«-a, likovne sekcije DPD »Svobode«, zato je prav če se je v aj z nekaj vrsticami spomnimo. »Dolik« dela že vrsto let in vsako leto se nam predstavi s samostojno razstavo svojih članov — ljubiteljev likovne umetnosti. Tudi ob jeseniškem slavlju so priredili razstavo, že drugo letos, organizirali pa so tudi razstavo slikarskega umetnika Karla Jakoba, ki je bila meseca maja letos. S tem delom »Dolik« ne vzgaja samo svojih članov, ki se v prostem času posvečajo slikarstvu, ne vzgaja samo mladine in odkriva slikarske talente, temveč tudi skuša delovnemu človeku približati slikarsko umetnost, ki je na Jesenicah neizorana leđina. Pri tem mu želimo najlepših uspehov tudi v bodoče! — Na sliki poleg: Tomazin T. — Okrog plavžev (pastel).

Maja letos so javorniški pevci slavili pomemben praznik. Praznovali so 30. obletnico ustanovitve moškega pevskega zbora DPD »Svobode« na Javorniku. Ob tej priložnosti so imeli jubilejni koncert, ki je izpričal ne samo kvaliteto, temveč tudi borbenost in idejnost delavskega pevskega zbora.

● ● ● ● ● ZA NAŠE BRALKE

Mati in dete v luči biološke odvisnosti

(Nadaljevanje in konec)

Pod vplivom hormonov in tudi zaradi mehaničnih vzrokov se pojavi v kasnejših obdobjih nosečnosti trudnost in želja po mirovanju ter prisluškovanju gibanja ploda, ki se občuti od sredine nosečnosti, kakor tudi nemir in povečana razdraženost proti koncu nosečnosti in pred porodom. Sam porod spet povzroči znatno porušenje hormonskega ravnotežja. Iz telesa je izvržena posteljica, organ, ki je ustvarjal velike količine hormonov. V veljavo zdaj stopi laktotropni hormon hipofize, katerega delovanje je do zdaj zadrževal hormon estron, in z estrom pripravljena povečana prsna žleza prične ustvarjati mleko. Dojenje otroka je užitek za mater in mehanično izpraznjevanje prsi s sesanjem deteta ne vpliva samo na nadaljno ustvarjanje mleka, temveč se tudi z živčnim draženjem spet preko hipofize in njenega omenjenega hormona vzdržuje in povečuje to ustvarjanje. Pri materi, ki je hranjena z mešano hrano z dovolj soli in vitamini, mleko do šestega meseca vsebuje vse potrebne snovi za rast otroka, od šestega meseca dalje ko začne otroku rasti zobje, pa prehrana s samim materinim mlekom ne zadostuje več.

O tem, kdaj je treba dojeti dete, so različna mišljenja. Mnogo strokovnjakov priporoča dojenje deteta v pravih razmakih po tri ure s premorom šest ur ponoči (n. pr. od 23—5). Tak način ima svoje opravičilo v

praktičnih razlogih, da mati lahko poleg dojenja vrši še druge posle in se lahko ponoči šest ur brez motnje nspi. Toda priroda, ki narekuje instinkte, ni računala iz racionalno razporeditvijo časa današnje dobe in z zaposlenostjo žena, razen poroda in dojenja deteta, zato je biološko naravneje dojeti dete takrat, ko je lačno. Dete itak svojo lakoto najavlja z edinim sredstvom sporazumevanja, ki ga poseduje, to je z jokom. Vzporedna proučevanja, izvršena na skupini otrok, hranjenih po uri in meri, in skupini, hranjeni po zahtevi deteta, so pokazala, da sta oba načina enako vredna, le pri drugi skupini je običajno v drugi polovici leta dosežena nekoliko večja teža. Ta prirastek na teži otroka pa se kasneje izenači. Za mater, ki je zaposlena v službi, je seveda prvi način hranjenja primernejši, toda dete je treba že od prvega dne navaditi na tak raspored hranjenja.

Za čas, dokler mati doji dete, pod vplivom ustvarjanja večje količine laktotropnog hormona, ki pospešuje delovanje mlečnih žlez, žleza hipofize preneha proizvajati hormone, ki delujejo na jajčnike in s tem ne dozorevajo nova jajčeca. To stanje običajno traja leto dni, dokler dete ne shodi in samo je. S tem je spet biološko osiguran razvoj otroka; dozorevanje novega jajčeca in s tem tudi možnost nove oploditve in rojenja novega deteta prične po prestanku z dojenjem, ki biološko ni treba da traja dlje od enega leta, ko je prvo dete

že doneklega oskrbljeno. Toda pri želah v mestih, zaradi dela, skrbi in vseh drugih vzrokov, ki privedejo do nezadostnega dojenja, je zelo pogost pojav, da začne jajčece dozorevati znatno preje, včasih že 4 do 6 tednov po porodu, z vsemi že opisanimi pojavi, ki spremljajo dozorevanje jajčeca.

Pri vseh živih bitjih lahko opazujemo nezadržno željo matere, da ljubi svoje dete in zanj skrbi. Ta želja je tudi biološko pogojena in pri živalih ima glavni namen, da mati čisti mladiča z usti in s slino. Od tod tudi izvira poljubovanje človeškega rodu, ki ga mati izkazuje svojemu detetu in se nato prenese tudi na odrasle. Lahko tudi opazujemo, kako mati pri hranjenju otroka nese žličko v usta, preden jo da v usta otroku, da bi »pokusila, če ni hrana prevročča«. Pri tem se moramo zavedati, da je mati morala detetu, ko mu ni več zadostovalo njeno mleko, samo pa še ni moglo dobro prežvečiti hrano, sama to hrano prežvečiti in jo nato dati otroku v usta. Ta postopek, ki izgleda kot znak nežnosti in skrbi za dete, kar tudi v resnici je, se, kakor vidimo, pravtako naslanja na nenaučene prirodne težnje, ki imajo namen osigurati življenje otroka. To je popolnoma prirodno in materi to preprečevati in jo siliti, da tega ne sme, pomeni zahtevati od nje nekaj neprirodnega; kar je prirodnega je tudi skladno in lepo. Seveda velja to samo za mater, ne velja pa za druge osebe, ki jim je morada zaupana skrb za otroka.

Upoštevaš vedno predpise higiensko-tehnične zaščite?

Deset zapovedi za poročene žene

Recepta za srečni zakon ni, so pa gotovi napotki, ki naj jih vsaka poročena žena vsaj od časa do časa upošteval, če hoče da je njen zakon srečen. Vse adute v zakonu ima pravzaprav žena v rokah, saj star slovenski pregovor pravi, da žena tri vogale hiše podpira. Kljub tem adutom, pa žena lahko z njimi tudi izgubi, kar pa je odvisno samo od nje same.

1. Upoštevaj njegove pravice!

Tudi v zakonu mora ostati mož samostojen. On mora živeti, delati in se zabavati, mora imeti prijatelje in upoštevati sorodnike. Mož mora imeti tudi v zakonu pravico, da gre sam kamorkoli, ne da bi zaradi tega nastala doma »revolucija«. Vse preveč je zakonskih mož, ki se v svojem lastnem domu počutijo kakor ujetniki — in ujetniki marsikdaj pridejo na neumne misli.

2. Vračaj njegovo ljubezen!

Ljubezen je edino, kar mož zahteva za svoje delo, napore in denar. Mora biti ljubljen in imeti občutek, da mu njegovo ljubezen do žene, žena tudi z ljubeznijo vrača. Žena mora ljubiti svojega moža, ne kot oboževani vzgled in veličino, temveč kot človeka z vsemi napakami in dobrimi lastnostmi ter ne malokdaj kot človeka, ki ne zna vedno pokazati svojih čustev.

3. Bodi vljudna!

Nek zakonski mož je nekoč dejal pri ločitvi: »Bil bi zadovoljen že z vljudnostjo, s kakršno moja žena obravnava smetarja!« In v resnici čudovito, kako lahko se spozabimo prav nad človekom, ki ga ljubimo. Če si užaljena, zamerljivo molčiš in verjameš, da boš tako zmagala. Toda ljubezen ne pozna nobene zmage.

4. Ne živi bolje, kot moreš!

Vse preveč je mladih poročencev, ki začenjajo zakon z dolgovi. Privoščijo si več kot zmorejo in si izposojajo denar, ki ga nikoli ne morejo vrniti, zato pa končajo v najboljšem primeru s slabimi živci.

5. Skrbi za zabavo!

Zivljenje polno dolžnosti, a brez razvedrila, kmalu privede na misel: »Da bi ostal raje neporočen!« Zato skrbi za razvedrilo, goji in pridobivaj prijateljstva in poznanstva ter se ne odtujuj od drugih. In pred vsem: zatri v sebi fiksno idejo ljubosumnosti, ki ob vsakem zblizanju z drugimi že od vsega začetka povzroča samo muko.

6. Bodi zaupljiva!

Vsak zakon doživi krize in prav ob njih je potrebno obojestransko največje zaupanje, kajti svet pripada tistim, ki zaupajo. Ostali gredo en korak naprej in dva nazaj.

7. Bodi potrpežljiva!

Vsaka ženska, ki je nepotrpežljiva, pa naj bo poročena ali ne, nima uspeha nikjer. Pomanjkanje potrpežljivosti lahko razbije zakon, saj tudi lahko uniči človeka. Zato ne pripoveduj svojemu možu preveč odkrito, kaj misliš o njegovih sorodnikih, prijateljih, njegovi službi, ali o tem, kako on sam je jabolko.

8. Bodi obzirna

Večina mož so do svojih žena obzirni, zato naj bodo tudi žene do svojih mož. Prav nič lepo ni, če ona, z navdušenjem sklepea svoji prijateljici, kaj vse prestaja »z njim« in koliko »on« pije, ali karkoli že počenja.

9. Imej načrte!

Noben zakon ne sme biti brez načrtov. Kdor živi iz dneva v dan, od danes do jutri, se kaj kmalu znajde pred popolnim ničem v materialnem in duševnem smislu.

10. Ohranuj svoje iluzije!

Tihe izsanjane upe si ohranujmo, pa čeprav so šli vsi predvideni načrti po vodi. Sanje nas tolažijo, dokler spet ne začnemo upati. Zato varuj svoje iluzije od prvega dne zakona in ko pridejo jesenska leta se vsaj kdaj pa kdaj spomni nanje.

Preberite in povejte še drugim

da ima »Ljudska pravica-BORBA« dopisnike v vseh delih sveta in da priobčuje njihova poročila, iz katerih lahko bralci dobe jasno sliko o vseh važnejših dogodkih na svetu;

da »Ljudska pravica-BORBA« budno spremlja gospodarsko, politično in kulturno dogajanje v naši državi in da o vseh važnejših zadevah podrobno poroča;

da je vsak naročnik »Ljudske pravice-BORBE« zavarovan za primer smrti za 40.000 dinarjev, za primer trajne invalidnosti pa za 80.000 din;

da želi »Ljudska pravica-BORBA« ustreči našim delovnim ljudem tudi s tem, da jim nudi pri malih oglasih, osmrtnicah in zahvalah 50% popusta.

Če torej še niste naročeni na »Ljudsko pravico-BORBO«, storite to takoj, svoje prijatelje in znance pa opozorite, naj se uvrste v krog njenih naročnikov!

ZANIMIVOSTI

Napredek fotografije

Obenem z ostalimi številnimi znanstvenimi in tehničnimi pridobitvami je tudi foto-tehnika na svetu izredno napredovala. — Samo kratek pregled najnovejših pridobitev na področju fotografiranja to potrjuje.

Ultra-ostri, ultra-hitri in ultra-točni posnetki fotografskih kamer odkrivajo vedno nova čuda, nevidna za človeško oko. Današnji teleskopi v zvezdarnah niso nič drugega, kot velikanske kamere, ki uporabljajo ultra občutljive plošče, na katere se ujame svetloba najoddaljenejših in slabotnih zvezd, ki jih prosto oko nikdar ne bo videlo.

Kakor astronomski observatoriji, prav tako tudi kemični, metalurški in kriminalistični laboratoriji uporabljajo

jo spektrografske kamere s tako občutljivimi filmi, da registrirajo svetlobne valove ultravioletnih žarkov (ki so krajši od svetlobnih valov, ki jih vidimo s prostim očesom) in infrardeče žarke (ki so daljši). Take kamere in filmi se uporabljajo za analizo najmanjših ali oddaljenih drobcev, do katerih prosto oko ne seže.

S kombinacijo rentgenskih žarkov in elektronskih mikroskopov je fotomikrografom uspelo prikazati strukturo virusa otroške paralize, ki ni večji od molekule. Uspelo jim je na fotografsko ploščo ujeti celo sence samih atomov. Občutljiva fotografska emulzija, s katero so premazane plošče, je odločilnega pomena za nadaljnjo raziskovanje atomskega jedra in

njegove sestave, saj registrira delce razbitega atoma v letu, roj delcev osnovne materije, ki jih fiziki še vedno raziskujejo.

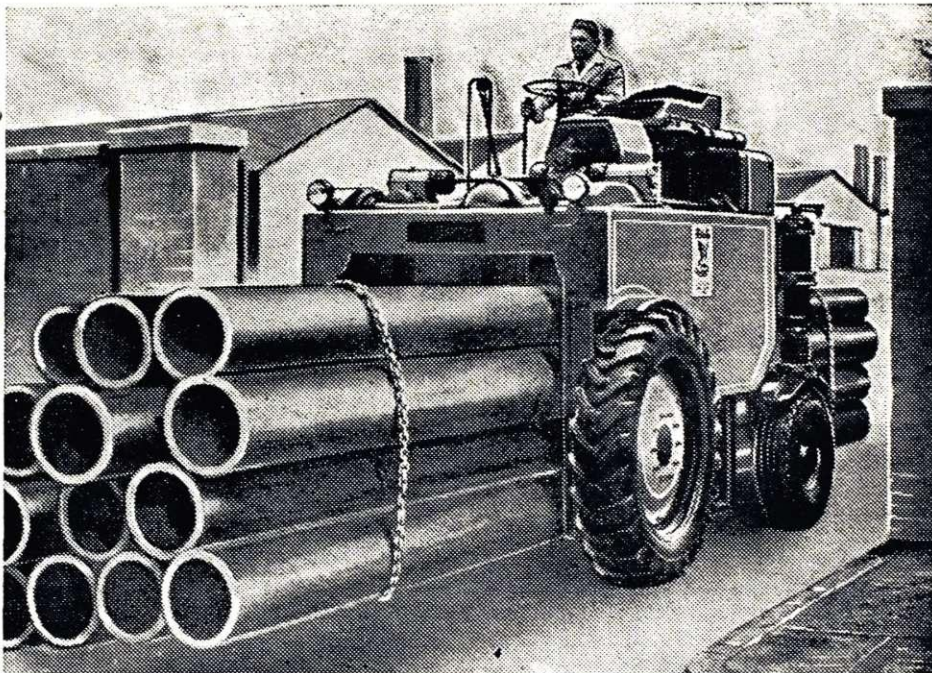
Čeprav danes vemo marsikaj o tem, kaj se dogaja ko svetloba pade na občutljivo emulzijo, je vendar na področju fotografije še polno stvari, ki izgledajo neverjetne. Tako je na primer današnji barvni film sestavljen iz najmanj sedem različnih slojev, od katerih je vsak »debel« komaj 34 desetstičink milimetra. Danes ni nobeno čudo aparat, ki snema s stotim delom sekunde. Športni aparati delajo celo s tisočinko sekunde. Toda ultrahitri specialni fotoaparati snemajo dogajanja, ki se zgodijo v milijardnem delu sekunde. Tudi do zdaj nenado-

mestljivemu celoloidu, na katerega so do zdaj nanašali emulzijo, so našli tekmeča v umetni masi mylar, ki izdaleka prekaša vse lastnosti občutljivega celoloidnega filmskega traku. Tudi rentgenski žarki so na fotografskem področju uporabljeni v medicini, znanosti in industriji, s katerimi registrirajo motranje poškodbe ali spremljajo delovanje kompliciranih zaprtih mehanizmov, nedostopnih človeškemu očesu. Istočasno snemanje iz dveh različnih kotov pa je omogočilo, danes že nič več, nenavadni trodimenzionalni film.

Toda še ni vse. S kombiniranjem običajnega fotografiranja z rentgenskimi žarki je uspelo dobiti posnetke strukture kristalov, povečane za več kot dvamilijonkrat. S pomočjo fotografije danes tiskamo knjige in revije, najnovejši postopek pa s pomočjo fotografije omogoča celo tiskanje v barvah in to na majhnih tiskarskih strojih. Ameriška vojna signalna služba pa uporablja takozvano elektrostatično fotografijo, s katero je slika posnetka izdelana v eni sekundi po snemanju.

Motorno dvigalo „Steelmaster“

Angleška firma »Straddle Carrier Company« v Chambridgu je začela izdelovati posebna mot. dvigala »Steelmaster«, ki so bila do zdaj izključno ameriški monopol in ga vidimo na sliki. Motorno dvigalo je posebno praktično za hiter prenos težko zgrabljivih bremen, ki jih je normalno treba zvezovati in po prenosu spet razvezovati, v zraku pa se nevarno gugajo. Z novim načinom dviganja in prenašanja so vse te neprijetnosti odstranjene. »Steelmaster« je zgrajen predvsem za prenos jeklenih plošč, cevi, betonskega železa in najrazličnejših železnih predmetov, pa tudi ostalega. Pri nedavnih poizkusih je Steelmaster dvignil s tal 7.5 ton paličastega jekla, dolgega dobrih 7 metrov, ponasel to breme 200 metrov po neravnem betonskem terenu, ga iztovoril in se vrnil na prvotno mesto v 1 minuti in 19 sekundah. Pri delu stroj zapelje nad

breme, med svojimi kolesi, ki ga s posebnimi grabilci, ne da bi bil zvezan, zagrabi in dvigne. Stroj upravlja en sam človek, izdeluje pa se v osmih standartnih velikostih. Poganja ga 6 Perkins Diesel motorjev s 65 konjskimi silami in 2000 obrati na minuto. Velika vlečna kolesa omogočajo o-

gromno vlečno silo, majhna zadnja kolesa pa omogočajo izredno lahkotno manevriranje. »Steelmaster« je opremljen s hidravličnimi zavorami, hipoidnim diferencialom s tremi brzinami za naprej in nazaj ter z električno razsvetljavo. Visoko sediše vozača omogoča širok razgled.

IMETNIKOM KNJIGE „POD MOŽAKLJO IN KARAVANKAMI SO SE UPRLI“!

Uredniški odbor knjige „Pod Možakljo in Karavankami so se uprli“ obvešča vse imetnike navedene knjige, da popravijo tiskarsko napako na strani 110 odstavek 3 v tretji vrsti in na strani 118 pod črto v 2 vrsti, kjer mora stati namesto imena „Beguš Vinko“ pravilno „Beguš Viktor“.

Uredniški odbor.

Ko si na delu, se spomni, da imaš
doma ženo in otroke,
ki želijo, da se vrneš zdrav
domov!

Temperatura reaktivnih motorjev

Zanimiv je proces, ki se dogaja v reaktivnem motorju letalega letala, saj se v nepolnem metru dolžine reaktivnega motorja ledeni veter višinspreminja v razžarjeni vulkan. V velikih višinah prihaja v reaktivni motor zrak s temperaturo -4 do -5°C . Niti meter dalje, pri izhodu iz reaktivnega motorja, pa je zrak segret na 343°C . Ta toplota se ustvarja s prehodom zraka skozi turbine, ki se vrte 10.000 krat v minuti, to je 167 krat v sekundi.

V mesecu marcu 1954 so se rodili:

Gašperju Štefanu (predelovalni obrati) sin Igor; Sivicu Viktorju (Javornik I) sin Viktor; Gorišekju Francu (plavž) hči Zvonka; Biček Stakotu (Javornik IV) hči Jožica; Demecu Ludviku (Javornik III) hči Zdenka; Homecu Milanu (Javornik I) sin Branko; Brancu Stankotu (opekarna) sin Janez; Koširju Francu (martinarna) sin Franc; Muleju Antonu (gradb. odd.) sin Anton; Dizdareviču Asimu (Javornik III) sin Muharem; Močniku Andreju (plavž) hči Jožica; Vegelju Jožetu (žičarna) hči Jožica; Langusu Jakobu (promet) sin Jožef; Svetinu Tomažu (Javornik I) sin Niko; Horvatu Štefanu (martinarna) hči Jožica; Zvanu Jožefu (Javornik) sin Jože; Lozarju Josipu (konstr. del.) sin Žarko; Lahu Rudolfu (valjarna 2400) hči Nevenka; Ravniku Vladimirju (OTK) hči Marija; Cigoju Mirku (opekarna) hči Elizabeta; Žbogarju Milanu (martinarna) hči Marija; Terlikarju Mirku (grad. odd.) sin Drago; Potočniku Antonu (soc. zav. odd.) sin Miha in hči Katarina; Pernetu Jožefu (Javornik III) hči Marija; Gračnerju Alojzu (grad. odd.) sin Drago; Tajnikarju Francu (Javornik III) sin Franc; Zukiču Osmanu (martinarna) sin Mirsad; Kržišniku Janezu (Javornik I) hči Marjetka; Zbontarju Jožetu (mehanična del.) sin Marijan.

Obilo sreče in zdravja!

Poročili so se:

Kemperle Viktor (žičarna) z Lakota Marijo (promet); Pristov Vinko (Javornik I) z Zorč Vido; Bratina Cveto (valjarna 2400) s Kolenc Marijo. Čestitamo!

Upokojeni so bili:

Mencinger Anton (martinarna); Mlakar Janez (konstr. del.); Jakelj Avgust (martinarna); Žerjav Jože (žeb-ljarna).

Umrli so:

Arnež Valentin (martinarna) smrtno ponesrečil; Iskra Janez (opekarna); Prešeren Marija (Javornik II). Iskreno sožalje!

V mesecu aprilu 1954 so se rodili:

Gracelju Antonu (OTK) hči Bernarda; Jensterlu Leopoldu (jeklovlek) hči Marinka; Omanu Antonu (žeb-ljarna) hči Darinka; Šorlu Albinu (mehanična del.) sin Janez; Korenu Vinku (Javornik II) hči Marinka; Fisterju Lovrotu (Javornik I) sin Jožef; Peniču Francu (Jav. I) hči Angelca; Brusu Francu (martinarna) sin Franc; Burgerju Andreju (Javornik III) hči Andrejka; Ingliču Ivanu (opekarna) sin Silvo; Peternelju Jožefu (predelovalni) sin Jože; Rozmanu Rudiju (plavž) sin Rudi; Mežiku Lovru (operkarna) sin Bojan; Pristovu Janezu (jeklovlek) hči Alenka; Šmidu Danijelu (Jav. I.) hči Nataša; Kokišekju Danijelu (martinarna) hči Danica; Pintarju Janezu (gradb. odd.) sin Janez; Demecu Ivanu (žič. valj.) hči Ro-

zalijski; Spitalarju Francu (opekarna) hči Majda; Zakrajšku Alojzu (valj. 2400) sin Vojko; Rozmanu Francu (mehan. del.) hči Nika; Noču Cirilu (konstr. odd.) sin Ciril Benediču Venclju (predelov. obr.) hči Branka; Bogataju Matevžu (mehan. del.) hči Stanislava; Tožbarju Alojzu (plavž) sin Anton; Švabu Romanu in Pavli (Jav. I.) hči Marija; Paniču Matu (el. peč) hči Majda; Veharju Francu (nadz. služba) hči Jolanda; Bugarinu Rajku (Jav. I.) sin Vlajko; Grilcu Mirku (energ. odd.) sin Slavko in Kokalju Rudolfu (Javornik) hči Marija.

Obilo sreče in zdravja!

Poročili so se:

Slabe Marta (uvoz-izvoz) z Ažman Marijanom; Košir Anton (opekarna) s Zussino Jano (ekspedit); Jagodic Metod (promet) z Rupad Agato; Habjanič Ivan (komunal. odd.) s Hudales Terezijo (opekarna); Kovač Pavel (promet) z Gracar Francom; Erjavec Karel (Javornik III) z Mulej Marijo; Rudolf Vladimir (žičarna) s Koren Hedviko (komunal. odd.); Beznik Valentin (promet) z Bebernik Ljudmilo (varilna žica); Lakota Antonija (jeklovlek) z Lešnjak Vokomanom; Koblar Franc (Javornik I) s Hribar Marijo; Škerelj Alojz (žičarna) s Tržački Baro; Jenduka Franc (Javornik I) s Štampelj Viktorijo; Lakota Boris (plavž) z Vodišek Dorotejo; Vrtačnik Ivan (promet) z Dolinar Martino; Matijašič Karlo (opekarna) s Todorovič Danico (opekarna) in Smolej Jakob (promet) z Magajna Vero (plavž).

Upokojeni so bili:

Vengar Anton (Javornik I), Urh Marija (SDP); Belec Tomaž (konstruk. delav.); Bogataj Rafael (Javornik I); Gartič Ivan (Javornik I); Gašperin Peter (Javornik I); Malej Andrej (Javornik III) Mesiček Jože (plavž); Samastur Ivan (opekarna) in Stare Valentin (plavž).

Umrli so:

Bevc Leopold (žič. valjarna) in Rozman Franc (transportni oddelek).

Iskreno sožalje!

V mesecu maju so se rodili: Bobiču Rihardu (energ. odd.) hči Anita, Gregorčiču Alojzu (mart.) sin Slavko, Jugu Mihaelu (nadzorna služba) hči Marija, Petaču Blažu (Javornik I) sin Damjan, Vidicu Antonu (Javornik I) hči Anica, Staretu Ivanu (Javornik I) sin Igor, Rolcu Cvetku (martinarna) sin Marko, Vojnoviču Miču (konstr. del.) hči Marija, Grvalu Binaku (Javornik II) hči Hura, Čušu Marijanu (kamnolom) hči Zlatka, Černetu Antonu (promet) sin Božidar, Kristanu Francu (Javornik I) sin Andrej, Ureku Bernardu (hladna valj.) hči Jolanda, Čudenu Leopoldu (žeb-ljarna) hči Zvonka, Droletu Francu (vozovna del.) hči Milojka, Jerali Ignacu (hladna valjarna) sin Janko, Krmelju Stanku (Javornik III) sin Miroslav, Mencingerju Stanetu (Javornik III) sin Svarun, Ro-

biču Francu (Javornik I) sin Janez, Hukič Heleni (komunalni odd.) sin Božo, Bregant Anici (elektrodni odd.) sin Marijan, Avguštinu Janezu (vozovna del.) hči Ivanka, Urbasu Vidi (elektrodni odd.) hči Marjetica, Jeršinu Ant. in Milici (žičarna) sin Branko, Rabiču Ivanu (opekarna) sin Ivan, Talarju Evgenu (mehanična del.) hči Tanja, Medvedu Ivanu (valjarna 2400) hči Angelca, Klinarju Matiji (promet) sin Srečko in Girandonu Silvestru (Javornik III) sin Silvo.

Poročili so se: Eržen Vinko (transport) s Šumenjak Anastazijo, Pagon Franc (Javornik I) s Črv Kristino, Purgar Vinko (promet) z Bevk Amalijo, Kukman Vlado (transport) z Gogala Marijo, Korbar Franc (el. peč) z Oštir Ano, Kejžar Janko (martinarna) s Trojar Ivanu, Ješe Franc (mehanična delavnica) z Ovsenik Marijo, Kejžar Janko (predelovalni obr.) s Suštar Jožefu, Grašič Stanislav (žična valj.) s Slivnik Cecilijo, Jakopič Ivanka (gradbeni odd.) s Kotnik Francom in Čufer Vinko (predelovalni obr.) s Peternelj Marijo.

Upokojeni so bili: Markelj Rudolf (žič.), Gazvoda Jože (promet), Kemperle Matija (promet), Smolej Janez (Javornik III), Ambrožič Franc (Javornik I), Bergant Jožef (livarna), Bregant Jernej (enegijski odd.), Burnik Janez (plavž), Kosmač Jakob (martinarna) in Mežek Janez (žična valjarna).

Umrli so: Volčini Viktor (žična valjarna), Pikon Valentin (žeb-ljarna) in Flandja Ivan (promet).

V mesecu juniju so se rodili: Pucu Francu (promet) hči Mojca, Justinu Janezu (Javornik I) sin Janez, Čataku Smaili (transport) sin Mirsad, Rakoviču Safetu (Javornik I) sin Enes, Kramarju Matiji (transport) hči Nada, Zalokarju Antonu (žeb-ljarna) hči Antonija, Rantu Valentinu (mehanična) sin Haro, Lokarju Ivanu (Javornik I) sin Zdravko, Pintarju Francu (martinarna) hči Frančiška, Šulcu Rud. (plavž) sin Rudi, Ferjanu Leopoldu (Javornik II) hči Poldka, Zupanu Maksu (valj. 2400) sin Peter, Mariniču Niku (elektrodni) sin Niko, Bulajiču Rodoslavu (elektro peč) hči Nataša, Sabotinu Fr. (promet) hči Marija, Raženu Cirilu (martinarna) hči Cirila, Pogačniku St. (elektrodni) hči Stanka, Arnežu Antonu (mehanična) hči Tanja, Vidicu Jožefu (cevarna) sin Bernard, Justinu Matiji (mehanična) sin Branko, Trkulji Marku (plavž) sin Milan, Legatu Jakobu (Javornik II) hči Dorica, Razingerju Jakobu (promet) sin Ciril, Grčarju Matevžu (cevarna) sin Matevž, Kemperlu Viktorju (žičarna) hči Magda, Goluboviču Svetozarju (hladna valjarna) sin Radko, Dabič Dušanki (opekarna) sin Stevo, Klinarju Valentinu (Javornik II) sin Danilo, Zimicu Francu (Javornik II) hči Vera in Rozmanu Janezu (nam. Javk. I) sin Zoran.

OGLASI

Poročili so se: Gogala Jože (žična valjarna) s Taler Veroniko, Travnik Rafael (promet) s Košiček Ivano, Ganc Janez (martinarna) s Kranjc Marijo, Čufer Zdravko (žična valjarna) z Brelih Marijo, Tomažič Milan (Javornik I) s Peternej Ivanko, Sodja Stanko (promet) z Grebenšek Ivanko (meh. del.), Petrovič Angela (jeklovlek) z Vrečko Ivanom, Repe Rajko (energ. odd.) s Hudovernik Ano, Ravnik Franc (martinarna) z Jeklar Marijo, Kikeš Ignac (predelovalni) z Mlakar Gabri-jelo, Federenko Ela (prodajni odd.) z Radelj Petrom in Logar Franc kon-str. del.) s Černe Cecilijo (jeklovlek).

Upokojeni so bili: Prevc Franc (el. peč), Dolinšek Franc (Javornik I), Be-šič Mahmut (Javornik I), Kogovšek Jernej (žičarna), Povhe Ivan (gradb. odd.), Praprotnik Janko (energ. odd.), Pristov Jožef (nadzorna služba) in Oblak Pavel (opekarna).

Umrl je: Šušteršič Alojz (žična va-ljarna).

V mesecu juliju so se rodili:

Bogateju Janezu (Javornik II) sin Janko, Piršu Mirku (modelna miza) hči Tatjana, Skoku Jerneju (žična va-ljarna) hči Ana, Bizjaku Alešu (Javornik II) hči Ivanka, Kurašu Francu (mehanična del.) hči Branka, Kosma-ču Francu (jeklovlek) hči Brigida, Volčanšku Alojzu (martinarna) sin Ivan, Noč Antonu (siva livarna) hči Majda, Brejcu Francu (Javornik I) hči Olga, Svetinu Pavlu (promet) hči Barbara, Rožiču Janku (meh. del. Ja-vornik) sin Janez, Prebegu Mihaelu (martinarna) hči Anica, Gogala Jožu (žična valjarna) sin Bojan, Sliparju Viktorju (žična valjarna) hči Zdenka, Vidicu Alojziju (Javornik III) hči Alojzija, Tomaževiču Ivanu (Javornik I) hči Olga, Korbarju Francu (elektro peč) sin Jurij, Cerkovniku Janezu (ži-žarna) hči Marija, Drobnjaku Miču (hladna valjarna) hči Milena, Brancu Janku (promet) sin Marjan, Pogačniku Francu (žičarna) hči Frančiška in Mež-narcu Ivanu (mehanična del.) sin Janez.

Obilo sreče in zdravja!

Poročili so se:

Pečar Miloš (OTK) s Cuznar Almiro (OTK), Leben Maks (elektro peč) s Ipavec Genovefo, Tivador Štefan (martinarna) s Horvat Terezijo, Jen-sterle Slavka (žična valjarna) s Bahun Jakobom, Primožič Peter (Javornik II) s Klančar Hildo (Jav.), Gruškovnjak Jože (transport) s Korbar Cilko (mar-tin.), Kolman Jože (žična valjarna) z Bah Apolonijo, Šmid Ladislav (cevar-na) s Kelih Ivanko, (promet), Šavli Ciril (Javornik I) z Rijavec Julijano in Žizek Štefan (žična valjarna) z Tkalec Marijo.

Čestitamo!

Umrli:

Florjančič Peter (martinarna), Cer-kovnik Marija (gradbeni odd.) in Pe-terman Franc (gradbeni odd.).

Iskreno sožalje!

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Rovan Maks, žična valjarna.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Janko Dakskobler, gradbeni.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Dimc Tomaž, jeklolivarna.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Turnbas Milan, plavž.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Barut Viktor, martinarna.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Dolenc Janez, valjarna 2400.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Vilman Janez, žebeljarna.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Krivec Valentin, martinarna.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Tratnik Alojz, elektr. del.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Zorman Vinko, kapitalna.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Dežman Franc, martinarna.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Brenkuš Alojz, žična valjarna.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno in sin-dikalne članske legitimacije. — Likar Franc, promet.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno in sin-dikalne članske legitimacije. — Berce Pavel, gradbeni.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Vister Stanko, žična valjarna.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Smolej Franc, martinarna.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Noč Franc, komunalni.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Palčič Ivanka, predelovalni.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Arh Cilka, komunalni.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Zupan Anton, promet.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno.

Strikovič Marko, hlad. valj.

Preklicujem veljavnost izkaznice za vstop v Železarno.

Mrak Albert, žič. valjarna

Preklicujem veljavnost izkaznice za vstop v Železarno.

Celestina Stane, transport

Preklicujem veljavnost izkaznice za vstop v Železarno.

Žust Franc, elektropeč

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Strikovič Marko, hladna valjarna.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Mrak Albert, žična valjarna.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Celestina Stane, transport.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Žust Franc, el. peč.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Korošec Izidor, gradb. odd.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Merhar Ivo, OTK.

Preklicujem veljavnost izgubljene izkaznice za vstop v Železarno. — Ljuta Nazif, Javornik I.

PREKLIC

Preklicujem neresnične besede o **Nadižarju Antonu** in se mu zahvalju-jem, da je odstopil od tožbe. — Av-senik Franc.

Preklic

Podpisani preklicujem kot neres-nično svojo trditev, ki sem jo izrekel 10. V. 1954 zjutraj v gostilni Vintgar, da bi tov. Vodnov Blaž iz Podhoma št. 71 pozimi ustrelil srno, ki je imela v sebi dva mladiča. — Stroj Ivan, Bl. Dobrava.

Preklic

Preklicujem moje govorice o ženi tov. Tušarja in se mu zahvaljujem, da je odstopil od tožbe. — Leskovec Miha, martinarna.

ZAHVALA

Najiskrenejše se zahvaljujem ob smrti **Čampa Franca** vsem sodelavcem obrata opekarna in sindikalni organi-zaciji za izkazano pomoč, zahvaljujem se dr. Čehu, kakor tudi kovinarski godbi za spremstvo na njegovi zadnji poti, članu ZB za poslovljni govor in vsem, ki so ga spremili v prerani grob.

Žena Terezija z otroci

Zahvala

Ob smrti mojega očeta **Slaparja An-tona** se najiskreneje zahvaljujemo ZB in ZVVI za podarjene vence, vsem sodelavcem iz obrata vozovne delav-nice in centr. skladišča za podarjene vence in šopke ter za številno sprem-stvo na njegovi zadnji poti. — Žena Slapar Ana in sin Ludvik z ženo Ma-rijo.

Zahvala

Ob smrti mojega brata **Polda Bev-ca**, se najiskreneje zahvaljujem vsem sodelavcem in sind. odboru obrata žič-ne valjarne za podarjene vence in de-narno pomoč. Enaka zahvala železar-ski godbi in pevcem »Svobode« ter vsem, ki so ga spremili na zadnji poti. — Brat Bevc Martin in hčerka Poldi.

Zahvala

Ob smrti našega Volčini Viktorja se vsem, ki so nam stali ob strani, najiskrenejše zahvaljujemo. Posebna zahvala dr. Rosensteinovi za takojšnjo pripravljenost pomoči, vsem sodelavcem iz obrata, pevcem »Svobode« in vsem, ki so darovali cvetje in ga spremlili na zadnji poti. — Žena z otroci, brat Edi in sestri.

Zahvala

Najlepšo zahvalo izrekam sindikalnemu odboru in sodelavcem valjarne 2400 za denarno podporo v moji odsotnosti moji družini, ki je bila 20 mesecev v težkem socialnem položaju. Še enkrat hvala! — Markovič Karel.

POSETнице

TELATKI HENRIK — ŠUM

Tovariš je zaposlen v naši železarni kot...? Svoj naziv je pridobil v šoli na Jesenicah.

DORO IN CIRIL P. VALJAVCA

Z vlakom se vozita ta dva brata na delo in še peš imata do postaja. Kraj, kjer stanujeta se imenuje...?

ANICA LAVRIČ

Tovarišica dela v obratu...?

Dežurna služba frizerskih obratov

3. X. frizerski obrat Hudrič — Jesenice.

10. X. frizerski obrat Debenjak — Javornik.

17. X. frizerski obrat Boštar — Jesenice.

24. X. frizerski obrat Rakovec — Jesenice.

31. X. frizerski obrat Konc — Jesenice.

Križanka

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
17					18			19			20				
21			22		23		24	25	26	27			23		
29		30				31			32	33			34	35	
	36			37							38	39		40	
41	42		43	44								45			46
47	48	49		50		51				52	53			54	
55		56	57			58	59		60				61		
62					63		64	65		66	67				
68															

Vodoravno: 1. prvomajsko voščilo, 17. naslanja, 18. pot v snegu, 19. število, 20. ožgano od sonca, 21. majhna vojaška enota, napeljava, 22. zaklon, zatočišče (tujka), 24. dva enaka soglasnika, 26. gradbeni material, 28. kazalni zaimek, 29. vzklik, 30. vrata, 31. turško moško ime, 33. prva polovica besede za letalo, 35. kratica naše radijske postaje, 36. tuje žensko ime, 37. vodi letalo 39. zazna nekaj novega, 42. umetnost (latinsko), 44. turške pevačice, 45. klic na pomoč, 47. skrajšan veznik, 49. znamenita viteška igra v Senju (dvoj.), 51. prelepa je Trnovska..., 52. literarna razprava, 54. kemični znak za berilij, 55. oblika vode, 57. rastlinska maščoba, 59. egipčanski bog sonca, 60. obriši, zdrigni, 61. del obraza, 62. podobna, ista, 63. bosanska reka, 65. deli telesa, 67. enojka, 68. ime, priimek in partizansko ime umrlega narodnega heroja in državnika.

Navpično: 1. obveza, 2. omotična pijača, 2. del stavbe, 4. reka v Sloveniji, 5. črte, gube, 6. kemični znak za srebro, 7. vzgibana voda, 8. dva enaka soglasnika, 9. arabski konj, 10. prepona, ki označuje starost, 11. kitajska dolžinska mera, 12. da nazaj, 13. razburi se, zjezi (narobe), 14. šahovski izraz, 15. predstavnik starega naroda, 16. trše od železa, 23. kemična prvina, 24. nabiralec smole, 25. književno delo, ki smeši določene pojave, 27. tla iz trdega lesa, 30. vrsta ročnega vozička, 31. norveško moško ime, 32, črta, 34. omot, 36. nota iz solmizacije, 37. predlog, 38. dva enaka samoglasnika, 40. zvišana nota, 41. morska ptica, 43. tenki, 45 reka, ki teče skozi Paris, 46. obrtnik, 48. nasprotno od hitro, živo, 50. del žitne bilke, 53. hud, strm (n. pr. pogled), 54. steklenice (srbhrv.), 56. darilo, 58. nekateri, 60. slavnostni pesnitvi, 61. potrebščina za šivanje, 63. učenje, 64. pritrdilnica (narobe), 65. časovne enote (2. skl.), 66. pogosta končnica slovenskih priimkov.

Sestavil: M. Š.